Sosyolojik Düşünme Yöntemi

Sosyoloji Bilimine Giriş

Stephan Cole

VADİ

Stephen Cole, 1941 de New York'ta doğdu. 1962'de Colombia [Kolambiya] Universitesini üstün başarı ile bitirdi. 1965 de aynı Üniversite'de Robert Marton ve Paul Lazarfeld gibi dünyanın öndegelen sosyologlarıyla çalışarak sosyolojide doktorasını tamamladı. 1968'den beri State University of New York'ta sosyoloji dalında öğretim üyeliği yapmaktadır. Bilimsel dergilerde yayınlanmış birçok makalesi bulunmaktadır. Yazdığı kitaplar arasında *The Unioization of Teachers*: A Carse Study of the U.F.T [Öğretmenlerin sendikalaşması: Öğretmenler Birleşik Federasyonu Örnek Olayı] Praeger, 1969. *Social Stıatificafion in Science*, [Bilimde Toplumsal Tabakalaşma] University of Chicago Press, 1973 Çevirisini sunduğumuz *The Sociologicol Method* (Sosyolojik Düşünme Yöntemi) 1972, 1976, 1979, *The Sociological Orientation*, Ranal McNally 1976

Dr. Bekir Demirkol, Elazığ'a bağlı Bekirhüseyin köyünde doğdu, (1942). Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu (1966). The Chicago Theological Seminary'de Psikoterapi alanında yüksek lisans yaptı (1973). The University of Chicago'da doktora çalışması yaptı. Eğitim uzmanı, İngilizce okutmanı olarak çalıştı. Hâlen Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde öğretim görevlisidir. İhtisas alanları psikoterapi ve liderliktir. *Türkiye'de Dînî Liderlik* konulu çalışması yakında Vadi Yayınlarında yayımlanacaktır.

Vadi Yayınları: 107
Toplum Dizisi: 39

Stephen Cole
Sosyolojik Düşünme Yöntemi
Sosyoloji Bilimine Giriş

İngilizce'den Çeviren
Çev: Bekir Demirkol

Yayına Hazırlayan
Ercan Şen

Eserin Özgün Adı ve Künyesi
The Sociological Method: An Introduction to the Science of Sociology
Rand, McNally Publishing Company, Chicago, üçüncü baskı, 1980

© Vadi Yayınları, Bekir Demirkol, 1999

1. Basım:Mart 1999

Kapak Tasarımı
Mehmet S. Fidancı

Dizgi, Sayfa düzeni
ESAM

Montaj, Baskı ve Cilt
Zirve Ofset

ISBN
975-7726.88-5
91.06Y.215.107

VADİ YAYINLARI
Meşrutiyet C. Bayındır II, 60/5 Kızılay/ANKARA TEL: 312. 435 64 89 FAX: 425 63 45

SOSYOLOJİK DÜŞÜNME YÖNTEMİ

Sosyoloji Bilimine Giriş

Stephen Cole

İngilizce'den Çeviren

Bekir Demirkol

VADİ YAYINLARI

ŞEKİLLER

Şekil 1.1 Önyargı İçin Dağılım Ölçüsü (Scattergram) Babanın Eğitimi....70
Şekil 1.2 Önyargı İçin Üç Farklı Dağılım Ölçüsü (Scattergram) Babanın Eğitimi....71
Şekil 1.3 Sahte Nedensel Yorumlar....76
Şekil 2.1 Üç Farklı Büyüklükteki Örneklem Dağılımı....92
Şekil 3.1 Norton Sokağı Çetesinde Statü Hiyerarşi:1937 Baharı Ve Yazı....121

TABLOLAR

Tablo1.1 İşsiz İşgücünün Yüzdesi....37
Tablo2.1Verilerin Tablo Halinde Düzenlenmesi....55
Tablo 2.2....56
Tablo 2.3....57
Tablo 2.4....58
Tablo 2.5....59
Tablo 2.6....59
Tablo 2.7....60
Tablo 2.8....60
Tablo 2.9....61
Tablo 2.10....61
Tablo 2.11....62
Tablo 2.12....62
Tablo 2.13....62
Tablo 2.14....64
Tablo 2.15....64
Tablo 2.16....65
Tablo 2.17....66
Tablo 2.18 İki Değişkenli Tablo....74
Tablo 2.19....75

İÇİNDEKİLER

ÇEVİRİ HAKKINDA 7
ÖNSÖZ 9
BİRİNCİ BÖLÜM
SOSYOLOJİK BAKIŞ AÇISI 13
BİREY DAVRANIŞINA SOSYOLOJİK BAKIŞ 13
Durkheim'in İntihar Teorileri 13
Diğerkâmlık İntiharı 17
Bencillik intiharı 18
Anomik İntihar 20
Kendini Mutlu Görme Araştırması 22
Öğretmenler Grevi Boyunca Korku 26
Hastalık ve Fakirlik Yardımı Alanlar 28
TOPLUMSAL GELİŞMELER KONUSUNDA
SOSYOLOJİK GÖRÜŞ 34
Toplumsal Değişim 34
Tarihsel Gelişme 34
Başkanlık 35
Sosyal Değişim Hareketleri 38
Kültürün Gelişmesi 41
Keşiflerin Çokluğu 41
Bilimin Sosyal Örgütlenmesi 42
ÖZET 44
İKİNCİ BÖLÜM
VERİLERLE FİKİRLERİ TEST ETME 46
TANIMLAYICI ARAŞTIRMA 46
AÇIKLAYICI ARAŞTIRMA 49
AÇIKLAYICI ANALİZDE TABLOLARIN KULANILMASI 55
Verilerin Tablo Halinde Düzenlenmesi 55
Tabloların Varsayımları Test Etmek İçin Kullanılması 63
LİNEAR REGRESYON ANALİZİ 67
NEDENSEL ANALİZ (CAUSAL ANALYSIS) 72
ÖZET 78
ALIŞTIRMALAR 79
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
SOSYOLOJİK ARAŞTIRMA PROJESİ 85
NE ARAŞTIRACAĞINA KARAR VERMEK 85
Uygulamalı Araştırma 86
Temel Araştırma 87
KİM ARAŞTIRILMALIDIR: ÖRNEKLEM 88

Basit Tesadüfü Örneklem 89
Sistematik Örneklem 94
SİYASİ KAMUOYU ARAŞTIRMALARI İÇİN
ÖRNEKLEM METOTLARI 95
ÖLÇME 97
Gerekli Şartlar ve Hükümler 97
Ölçümlerin Doğrulanması 100
VERİ ANALİZİ 104
Verileri Hazırlanma 104
Kapalı Uçlu Sorular 104
Açık Uçlu Sorular 105
Verilerin Analizi 106
SONUÇLARIN YAZILMASI 109
ÖZET 110
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
NİTEL (QUALITATIVE) ARAŞTIRMA 112
NİTEL (KALİTATİF) ARAŞTIRMALARI KULLANMANIN AMAÇLARI 115
Betimleme 115
Hipotezleri Oluşturma 117
Nedensel Süreçleri Anlama 118
NİTEL (KALİTATİF) ARAŞTIRMANIN ÇEŞİTLERİ 119
Kentli Toplumların Katılımlı Gözlemi 119
Street Corner Society (Sokak Köşesi Cemiyeti) 120
Kentli Köylüler 132
Sefalet Mahallesinin Toplumsal Düzeni 137
Derinlemesine Mülâkat 142
Fakirler Daha Fazla Ödemektedirler 144
Kişiliğin Ateşle İmtihanı: Alt Sınıf Zenci Ailesi 147
Toplum Araştırmaları 155
Nitel Deneysel Araştırmalar (Qualitative experiments) 161
ÖZET 166
BEŞİNCİ BÖLÜM
BİLİM VE SOSYOLOJİ 169
BİLİM NEDİR? 169
1950'lerden Önceki Görüş 169
Son Zamanlardaki Araştırmalar 172
SOSYOLOJİDE TEORİ İLE ARAŞTIRMA ARASINDAKİ İLİŞKİ 178
SOSYOLOJİ BİR BİLİM MİDİR? 181
SOSYOLOJİK ARAŞTIRMALAR
OBJEKTİF (TARAFSIZ) OLABİLİR Mİ? 188
Değerden Bağımsız Sosyoloji mi? 189
Sosyolog Bir Teknisyen midir Yoksa Islahatcı mı? 191
ÖZET 194

ÇEVİRİ HAKKINDA

Yaklaşık yirmibeş yıl önce akademik ilgim psikolojiden sosyolojiye doğru genişlerken, elinizdeki kitap elime geçti. Ben de sosyolojik düşünceyi öğrenmenin en iyi yolunun çevirerek öğrenmek olduğuna karar verdim. O zaman kitabın iki bölümünü çevirmiştim.

Sosyoloji bilimini öğrenirken bu eserden çok yararlandım ve sosyolojiye ilgi duyanların yararlanabileceğini düşündüğüm için tercüme etmeye karar verdim.

Çevirirken temel yöntemimiz kaynak dilden (İngilizce) hedef dile (Türkçe), yazarın kaynak dilde ifade ettiklerini, ifade ediş biçimini, kullandığı kavram ve kelimeleri mümkün olduğunca kullanmaya çalışarak fakat çeviri kokmadan aktarmaya çalışmak oldu. Ancak sosyolojide kullanılan Türkçe kavramlar fazla oturmadığından zorluklarla karşılaştık. Ayrıca sosyologlar arasında teknik terimler konusunda bir konsensusun olmaması, bir problem olarak ortadadır.

Yazarın kullandığı kavram ve kelimeleri mümkün olduğunca kullanarak tercüme etmeye çalıştık ancak bazen bu mümkün olmadı. Böyle durumlarda anlam olarak (mealen) çevirdik, ve bu da zaten yaygın olarak başvurulan çeviri yöntemlerinden biridir.

Öztürkçe mi kullanayım veya dilde yerleşik ve yaygın olarak kullanılan yabancı kökenli kelime mi kullanayım diye bir sorunum olmadı. Taraf olmadım. Temel düşüncem şu ol-

muştur: Mümkün olduğunca en çok kişinin en rahat bir biçimde ve yine de en çok kişinin anlayabileceği dilden yana olmak.

Yerleşik olmayan ve muhtemel anlam kayması olabilecek kelimelerin ingilizcelerini parantez içinde verdim.

Bazı kelimelerin İngilizce telaffuzlarını parantez içinde vermenin iyi olacağını düşündüm.

Amerikan kültürüne has ve okuyucunun bilemiyeceği bazı hususlar hakkında birkaç dipnot düştüm.

Eğer bu eser bilimsel bilginin kazanılmasına katkıda bulunursa beni mutlu eder.

Dr. Bekir Demirkol
Ankara-1999

ÖNSÖZ

Bu kitap sosyoloji bilimine giriş kitabıdır ve öncelikle sosyolojiye giriş dersleri alan öğrenciler için yazılmıştır. Deneysel sosyal araştırmalar konusuna yeni başlayan öğrenciye, kavramsal bir anlayış sağlaması için hazırlanmıştır; hem nicel ve hem de nitel deneysel verilerin analizinde kullanılan mantığı vurgular.

15 yıl boyunca öğrettiğim sosyolojiye giriş ve araştırma metotları deneyimlerim beni sosyoloji derslerinin iki temel amacı olmalıdır sonucuna ulaştırmıştır: İnsan davranışlarının sosyolojik yorumları hakkında neyin belirgin olduğunu öğrenciye öğretmek ve yine sosyologların kullandıkları metotların doğru veya yanlış olup olmadığına karar vermeyi onlara öğretmektir. Bu kitap öğrencilere kendileri araştırma yapmalarını öğretmeyi hedef edinmemektedir, ancak öğrencilerin okuyacakları tecrübi araştırmaları anlamalarını hedef edinmektedir. Bu amaca ulaşmak için de metodolojik yöntemlerin esaslarını oluşturan mantığa dikkatimi yoğunlaştırdım ve matematik formüllerini kullanmaktan, girift terminolojiden, açık istatistiki terimleri kullanmaktan kaçındım.

II. Dünya Savaşı'ndan bu yana sosyoloji devrim geçirmiştir. Bir bilim dalı olarak doğa bilimlerinden daha çok beşeri bilimlere benzerken, ondan bu yana beşeri bilimlerinden daha çok doğa bilimlerine benzeyen değişim geçirmiştir. Bu devrimin esası, sosyal davranışı betimlemek ve yorumlamak için,

çoğunlukla nicel olmak üzere, artan önemin tecrübi verilere verilmiş olmasıdır. Prensipte sosyolojinin tecrübî bir bilim olageldiği varsayılıyordu; fakat uygulamada çok yakın zamana kadar, fikirlerini ispat için dikkatle seçilen örnekleri kullanarak fikirlerini ispat etmeye çalışan ve fikirlerini test etmek için nadiren tecrübi veri toplayan teorisyenler alana hükmetmekteydi.

Bu devrimin delilleri pek çoktur. Charles Cooley ve George Herbert Mead gibi Amerikan sosyolojisinin en meşhur kurucuları münhasıran teorici idiler, ellili ve altmışlı yıllarda Amerikan sosyolojisinin hakim simalarından olan Robert K. Merton ve Talcott Parsons yine teorisyen idiler. Ancak yakın zamanlarda yaptığım tarama araştırmasına göre şimdi meslektaşları tarafından son on yılda bilime en çok katkıda bulunan sosyolog Otis Dudley Duncan, James S. Coleman ve Hubert Blalock'un hepsi de nicel araştırmaları ve nicel (kantitatif) metotlara katkıları ile meşhurdurlar.

Sosyolojide bugün "teorisyen" denebilecek meşhur bir sosyolog düşünmek güçtür. Nicel devrimin bir başka delili de belli başlı sosyoloji dergilerinde nicel datayı kullanarak yayınlanan makalelerin oranını hesaplamaktır: II. Dünya Savaşı'ndan önceki makalelerin dörtte biri nicel Dataya dayanırken, günümüzde yayınlanan makalelerin dörtte üçü nicel verilere dayanmaktadır.

Sosyolojideki bu devrime katkıda bulunan belkide en önemli faktör, yakın zamanlara kadar sosyoloğun yüzlerce hatta binlerce saatini alacak çalışmanın, şimdi birkaç dakikada yapabildiği bilgisayarların gelişmesidir. Sosyolojinin nicelleşmesi gerçeği, nitel araştırmanın ve teorinin artık sosyolojik araştırmanın hayati önemi haiz kısımları değildir anlamı taşımamalıdır. Bölüm 4'te de belirteceğim gibi işin gerçeği birçok konunun nitel metotların veya nitel ve nicel metotların bir-

leştirilmesiyle daha etkin olarak araştırılabileceği gerçeğidir. Teori ve dikkate değer ölçüde önemli fikirler herhangi bir araştırma çeşidi için gereklidirler. Ne yazık ki nicel devrimin yan ürünlerinden biri; yöntemsel hevesizm [hevesçilik] diyebileceğimiz hadise gelişmiştir. Birçok sosyolog dikkatlerini öyle bir şekilde ileri (sophiticated) nicel metotlar geliştirmeye vermişlerdir ki, insanın sosyal davranışının derin anlayışımızı arttırmayı gözden kaçırmışlardır. Bu nedenle dergilerde yayınlanan makaleler her ne kadar ileri istatistiksel metotlar kullanıyorlarsa da, bunların bir çoğu ister içerik yönünden olsun ister teorik yönden olsun cazip konulara yoğunlaşmamışlardır. İyi araştırma yapmak ve bu tür araştırmaları takdir etmek için teoriyi anlamak gerekli olduğundan, bu kitap sosyologlar tarafından kabul edilen teorik yaklaşımı anlatan* bir bölümle başlamaktadır.

Bu baskı iki yeni bölüm içermektedir. "Sosyolojik Araştırma projesi", olan Bölüm 3 başlangıcından itibaren sonuçların yazılışına kadar araştırmanın nasıl yapıldığına dair öğrenciye genel bir bakış açısı kazandırmayı amaçlamaktadır. Hem temel hem [illegible] uygulamalı araştırma tartışılmaktadır.

Bölüm 5, "Sosyoloji ve Bilim" de öğrenciye bilimin ne olduğu, sosyolojinin doğal bilimlerden kapsamı itibariyle farklılığı açıklanmaya çalışılmaktadır. Bu bölüm Thomas Kuhn 'un görüşleri ve benim Kuhn'un görüşlerini uygulayarak, sosyolojide teori ile tecrübi araştırma arasındaki ilişkiyi içeren yorumları içermektedir.

Bu kitabı yazarken lisansüstü fakültesindeki hocalarım Robert K. Merton ve Paul F. Lazarfeld'e fikirsel yönden büyük bir borcumun olduğunu ifade etmeliyim. Merton bana sosyolo-

---

* describe: *Tasvir etmek, betimlemek* olarak çevrilmektedir ancak biz burada anlatma tabiriyle karşılamayı uygun gördük. çev.

jik metodu çok geniş alanlardaki tecrübi sorunlara uygulamamı öğretti. Paul Lazarfeld bana data analiz mantığını, daha önemlisi nicel analizin zevkli olabileceğini öğretti. Son yıllarda sayın meslektaşlarım Hannan C. Selvin, Judith M. Tanur, ve Eugene A. Weinstein'den teori konusunda epeyce şey öğrendim. Judith Tanur bana örneklem seçmem konusunda tavsiyede bulundu. Gerald D. Suttles bana nitel metotlar bölümünde yararlı tavsiyelerde bulundu. Ann H. Cole ve Lorainne Dietrich kitabın ilk müsveddesini eleştirdiler. Bu baskıyı hazırlarken göz önünde bulundurulan ve çok faydalı tavsiyelerde bulunan, birinci ve ikinci baskının birçok okuyucusuna minnettarlığımı ifade etmek bir gerekliliktir. Hâlâ mevcut bulunan eksikliklerin sorumluluğu elbetteki bana aittir.

Bu kitabın ilk baskısının yazılmasını tavsiye eden John Applegath'a ve son derece başarılı editörlük işini beceren Lorraine Wolfe'e teşekkür ederim.

Stephen Cole
Stony Brook, New York

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYOLOJİK BAKIŞ AÇISI

Sosyolojik araştırma yapmanın amacı insanın sosyal davranışı konusunda derin bir anlayış elde etmekdir. İnsan davranışının araştırılabilecek hemen hemen sınırsız yönü vardır, ancak sosyologlar bu yönlerin bazılarını araştırırlar ve bunları farklı bir biçimde araştırırlar. En genel anlamda "sosyolojik bakış açısı" veya "sosyolojik düşünmeye alışma" (sociological orientation) olarak adlandırılan sosyolojik teori neyin araştırılacağı ve nasıl araştıracağında kılavuzluk eder. Örnek vermek gerekirse, sosyologların intiharı araştırma biçimi, eğitici olabilir.

BİREY DAVRANIŞINA SOSYOLOJİK BAKIŞ

Durkheim'in İntihar Teorileri

Arkadaşlarından birinin bu akşam sana telefon edip ortak arkadaşlarımızdan birinin intihar ettiğini sana söylediğini farzet. Başta şoke olur ve üzülürsün. Ancak daha sonra arkadaşının neden intihar ettiğini merak edebilirsin. Sadece arkadaşın değil neden herhangi bir kişi intihar etsin ki (Bu aşamada insanların intihar ettiğini sandığın nedenleri bir kağıda yaz. Bu bölümü okuduktan sonra yazdıklarını gözden geçir ve farklı in-

tihar konusunda farklı görüşünün olup olmadığını gözden geçir)

Sosyolojide bilgi birikimi* olmayanlar insanların intihar nedenleri üzerinde düşünürken, onlar ekseriya aşırı mutsuzluğu oluşturan şartları düşünmekte veya aşırı kişisel mutsuzluğu göstermekte ve kişilerin guruplarla ilişkilerini dikkate almamaktadırlar. Bir kadın çocuğunun lösemili olduğunu öğrendikten sonra intihar eder. Bir adam işinde iflas ettikten sonra intihar eder. Bir kız, fakülteden atılırken aynı zamanda sevgilisi olan arkadaşı onu terk edince, intihar eder. Bu gibi bireysel ve duygusal durumlar, intihar dürtülerini ortaya çıkarmakta önemli rol oynarlar; ancak bu duygusal varoluş düzeyleri intihar konusunda bazı gerçekleri açıklamakta yetersiz kalmaktadır.

Şayet intihar oranlarını incelersek (belli bir kategorideki insanlardan her 100 000 kişiden intihar eden sayı) bütün insanların intihar etmek için eşit eğilimde olmadıklarını görürüz. Mesela, erkeklerin intihar etme ihtimalinin kadınlarınkinden, protestanlarınki katoliklerden, bekâr erkeklerinki evli erkeklerden, daha yüksek düzeyde eğitimi olanlar daha az eğitim görmüşlerden, askerlerin sivillerden daha yüksektir. Neden? Sence erkekler kadınlara göre daha az mı mutludurlar. Yüksek düzeyde eğitim görmüş kişiler eğitimi az olanlardan daha az mı mesutturlar; veya protestanlar katoliklerden daha mı az mutludurlar? Bunun böyle olduğunu pek sanmıyoruz. Filvaki, bu bölümde bir araştırmayı iktibas ederek göstereceğimiz gibi erkeklerin mutluluğu ile kadınların mutluluğu arasında fark yoktur; ve gerçekten de daha çok eğitim görmüş insanlar ortalama olarak daha az eğitim görmüşlerden daha fazla mutlu-

---

* Backround, *arka plan* ve *evveliyat* olarak çevrilen bu kelimeyi biz bu konuda daha önce suç birikimi olmayanlar biçiminde çevirmeyi uygun gördük. çev.

durlar. Çeşitli gruplar arasındaki intihar oranındaki farkların her gruptaki mutluluğun farklı seviyelerine bağlanamayacağına, fakat bundan daha çok belli bir guruba bağlı olmanın taşıdığı sosyal manaya bağlanabileceği sonucuna varabiliriz.

İntihar[1] adını taşıyan bir kitapta Fransız sosyolog Emile Durkheim çeşitli gruplar arasında intihar oranlarının farklılığını açıklamaya çalıştı. İnsanların neden intihar ettiğine dair Durkheim'in teorisi sosyolojik bakış açısının uygulamadaki en iyi örneklerinden birisidir. Sosyolojik bakış açısının değerini göstermek için Durkheim sosyal gruplardaki intihar oranının bireysel mutsuzlukla açıklanamayacağını göstermeye çalıştı. Durkheim'in ekonomik çöküntü dönemlerinde insanların intihar etme ihtimalinin yükseldiğini bulması, mutsuzluk açıklamasına destek sağlaması gibi gelmektedir. İnsanlar ekonomik olarak sıkıntı çekiyorlarsa, mutsuz olacaklardır, ve bu nedenle intihar etme ihtimalleri daha da artacaktır. Fakat Durkheim aynı zamanda ekonomik refah dönemlerinde de intihar oranlarının yükseldiğini gördü. O zaman, mutsuzluk teorisi bunu nasıl açıklayabilir? Veyahut mutsuzluk teorisi ortasınıf insanlarının intihar etme ihtimalinin alt sınıftaki insanlardan daha yüksek olduğunu gösterebilir. Aşağıda sunacağımız datanın da gösterdiği gibi, orta sınıfa dahil kişiler gerçekten de kendilerini alt sınıfa dahil kişilerden daha mutlu görürler.

İntihar konusunda birçok veriyi araştırdıktan sonra Durkheim bir kaç tip intihar olduğu sonucuna vardı. İlk iki tip olan *diğerkâm* intihar ile *bencil* intihar bireyin anlamlı ve bağlı sosyal gruplara uyum derecesi ile ilgilidir. Eğer birey anlamlı gruplara uyum sağlayamamışsa, o kişinin ister kadın veya erkek, amacı olmayacak ve stress dönemlerinde destek görmeyecektir. Kendilerini toplumdan veya gruplardan soyutlamış (isolated) olarak algıladıklarından dolayı intihar eden kişilerin

1. Emile Durkheim, *Suicide* (1897 yeniden basım., Glencoe III; Free Press 1951).

intiharı, bencil intihar olarak adlandırılır. Diğer yandan gruplara aşırı derecede uyum sağlamak ta mümkündür. Grup çok önemli olursa bireysel hayat daha az önemli olur. Bireysel hayatlarını önemsiz olarak gördüklerinden dolayı intihar edenlere Durkheim diğerkâm intiharlar adını verdi. Çok fazla miktarda veya çok az düzeyde toplumsal uyum intihara götüren şartları yaratır.

Durkheim'in teorileri bireysel mutsuzluğun intihar ile hiçbir ilgisinin olmadığı anlamına mı geliyor? Elbetteki hayır. Şurası apaçıktır ki intihar eden insanlar çok mutsuzdurlar. Sosyolojik (toplumsal) ve bireyselci bakış açıları birbirlerini karşılıklı olarak dışarda bırakmaz; ancak aynı zamanda birbirini tamamlar. Sosyologlar bize hangi sosyal şartların intihar etme ihtimalini yükselteceğini veya düşüreceğini söyler. Bu nedenle sosyologlar, bir katoliğin intihar etme ihtimalinin bir protestanınkinden daha az olduğunu söyleyebilir fakat tam olarak hangi protestanın intihar edeceğini söyleyemez. Burada bireyin kişiliğini ve kendine has durumunu araştırmak için psikologlardan yardım beklenir. Sosyologlar özgün bireysel davranışı açıklama girişiminde bulunmazlar; daha çok insan gruplarının davranışlarını ve sosyal gruplara üye olan bireyin davranışının bunlardan nasıl etkilendiğini açıklamak isterler.

Bu aşamada Durkheim'in araştırmasında aradığı sosyolojik veri türlerini, teorinin nasıl belirlediği konusunu da daha netleştirmemiz gerekir. Durkheim'in teorisi şuydu: Sosyal gruplara çok fazla veya çok az uyum sağlama intihar oranını arttırmaktadır. Bu nedenle, çok yüksek veya çok düşük düzeyde dayanışma veya bağlılığın olduğu gruplardaki intihar istatistiklerine ihtiyaç vardı. Burada da görülebileceği gibi sosyolojik teori, sosyal olayların nedenleri ile ilgili bir hipotezdir. Bu hipotez, aramanız gereken data çeşitlerine bizi götürebilecek biçimde, hizmet eder.

İsterseniz Durkheim'in diğerkâmlık intihar teorisini geliştirmek için kullandığı data ve mantıki muhakemeye daha yakından bakalım. Diğerkâmlık intiharının bir çeşidinde birey, grup kuralları veya normları gereği intihar etmek zorundadır. Mesela: Bazı Hint kastlarında, dul kalan kadının, kocasının cesedinin yakılması için yakılan cenaze ateşinde kendini yakması bekleniyordu. Kadınlar intihar etmeye zorlanmıyorlar, tam tersine onlar intihar etmek istiyorlardı çünkü onların durumundaki kişiler için bunun en uygun davranış olduğu düşüncesindeydiler.

Yine aynı şekilde, II. Dünya Savaşı'nda Kamikaze* görevleriyle uçan Japon pilotları ülkelerinin şanı için intihar etmenin şeref olduğuna inanıyorlardı. (Elbetteki 1897'de yazan Durkheim bu Japon pilotlarını örnek olarak veremezdi.)

Hint dullarını, Japon Kamikazelerini intihara götüren şey onların grup üyeliği idi. İntihar, bir anlamda zorunlu idi. Grup normlarınca gerekli görülüyordu. Grupla ilişkisi olanlar gruba o kadar adanmışlardı ki grubun beklentilerini doğrulamak için kendi hayatlarını feda etmek istiyorlardı.

Durkheim'in teorisi, bir gruba adanmanın aşırı derecede güçlü olduğu fakat intiharın zorunlu olmadığı sosyal bir durumun araştırılması gereğini öne sürüyordu. Eğer teori doğru ise, bu durumda Durkheim bu gibi insanlarda yüksek oranlarda intihara rastlayacaktı. Bunun örneğine orduda rastlanabilir, çünkü bu örgütte bireyin önemi küçümsenmekte ve birliğin önemi vurgulanmaktadır. Durkheim, bütün Avrupa ülkelerindeki ordularda intiharın bu ülkelerdeki sivil nüfustan daha yüksek olduğunu buldu. Ancak izole edilmiş bu gerçek diğerkâmlık intihar teorisinin kesin kanıtı olamaz, çünkü bu

* İkinci Dünya Savaşı'nda Japonların uyguladıkları intihar saldırılarına verilen ad. Çev.

delil aynı zamanda mutsuzluk teorisini destekl[illegible]mek için kullanılabilir. Hiç kuşkusuz ordudaki insanlar sivillerden daha çok zorluklara katlanırlar ve bu nedenle onların sivillerden daha az mutlu oldukları düşünülebilir. Fakat, eğer askerlik hayati zorluklar nedeniyle intihara götürüyorsa, erlerin subaylardan daha çok intihar edeceklerini bekleyebiliriz. Ancak tersi olmaktadır ve subaylar arasındaki *intihar oranı* erlerden daha yüksektir. Bu bulgu mutsuzluk teorisini çürütmekte ve diğerkâmlık intihar teorisini desteklemektedir, çünkü subaylar orduya genelinde erlerden daha çok adanmışlardır.

Yine aynı şekilde Durkheim intihar oranını gönüllü askerler arasında, zorunlu olarak askerliğini yapanlardan daha yüksek olduğunu, muvvazzaflardaki intihar oranının ilk defa askere gidenlerden daha yüksek olduğunu buldu.Bütün durumlarda geçerli olan şuydu: Orduya daha fazla bağlı olanların intihar etme oranı daha yüksek oluyordu.

Durkheim'in genelinde söylemek istediği şuydu: Kişinin gruba bağlı olduğu durumlarda eğer kişinin önemsiz olduğu ve grubun önemli olduğu vurgulanıyorsa hayatın önemi azalmaktadır. Bu gibi gruplara bağlı olan kişilerin kendi hayatlarına verdikleri değer birbirine daha az bağlı gruplardaki kişilerden daha az olacaktır ve intihar etmek için diğer kişileri güdüleyemeyecek kışkırtmalar onların intiharı ile sonuçlanabilecektir.

Bencillik İntiharı

Bencillik intiharı diğerkâmlık intiharının zıddıdır. Kişiler, bağlı oldukları gruplara ait değiller ise zor dönemlerde grup desteğini almazlar. Yine, sahip olduğmuz amaçların çoğu ve değer verdiklerimizin çoğuna gruplara üyeliğimiz yoluyla ulaşılır; bunlar ister aile olsun ister mesleki grup, ister akademik bir grup veyahutta dinsel bir grup olsun. Bu gibi gruplara

kişi ne kadar az uyum sağlamışsa hayat da o kadar az önemli olacaktır ve daha sık olarak hayat anlamsız olarak görülecektir. Öyle ise bekârlara oranla, evli insanların intihar etme ihtimallerinin daha az olacağını tahmin edebiliriz. Bu da gerçekten doğrudur. Bundan başka, evli ve çocuksuz insanlara oranla evli ve çocuğu olan insanların intihar etme ihtimalleri daha azdır.

Durkheim, çeşitli mezheplere bağlı insanlar arasında değişen intihar oranlarını açıklamak için bencillik intihar teorisini kullanmaktadır. Durkhemi'in analiz ettiği iki mezhep olan katolikliğin ve protestanlığın intihar etmeye karşı apaçık yasakları vardır: Bu nedenle bu dini gruplar arasındaki intihar oranlarındaki farklılıklar üyeliğin hayatı etkileme biçimiyle açıklanmalıdır. Protestanizmde kişinin kendine güvenmesine büyük önem verilmektedir. Birey, ister kadın olsun ister erkek, davranışından sorumludur ve kendi başına Allah'a hesap vermelidir. Diğer yandan, Katolisizmde de kilise Allah ile birey arasındaki ilişkiye aracılık eder. Katolik kilisesinin ritualleri(ayin) daha destekleyici ve sosyal olarak daha bağlı grup niteliğindedirler. Bu nedenden dolayı Katoliklerin intihar etme ihtimalleri protestanlarınkinden daha azdır.

Yahudilerin intihar oranı daha yüksek midir yoksa daha düşük müdür? Ne tahmin ediyorsunuz? Onlar daha düşük intihar oranına sahiptirler. Bunun nedeni sanıyoruz ki, büyük ölçüde onların uzun zamandan beri zulmedildikleri bir azınlık olduklarından ve birbirleriyle çok sıkı bir şekilde birleşip kaynaşmaya zorlandıklarından olsa gerektir.

Durkheim, protestanların Fransa'daki gibi azınlık oldukları durumunda, intihar etme ihtimallerinin, Almanya'da çoğunluk olduklarından daha az olduğunu göstererek pragrafın başında belirtilen fikrini desteklemiştir.
Protestanlar azınlık olduklarında dayanışma içinde olmaya zorlanıyorlardı, ve bu bağlılık protestanlığın birey konusundaki

vurgularını dengeliyordu. Dinsel intihar konusundaki veriler, Durkheim'in bencil intihar teorisini destekliyordu.

Anomik İntihar*

İntiharın belli başlı bir diğer türü anomik (amaçsızlık) intiharıdır. Durkheim'e göre bireylerin günlük davranışları bazı anlamlı amaçlar dizisine doğru yönelmişse ve bir dizi kural veya norm tarafından düzenlenmekteyse işte onlar en çok o zaman hayatlarından memnundurlar. Amaçlar anlamını yitirdikleri zaman, birey yolunu şaşırır, hayat anlamını yitirir ve intihar ihtimali artar.

Durkheim, bir bütün olarak ya toplumdaki hızlı değişimin ya da bireyin sosyal durumundaki hızlı değişimin *anomie 'yi* (normsuzluk) meydana getirdiğini ve intihar etme ihtimalini artırdığını tespit etti.

Amaçsızlık (anomie) intihar teorisi, ekonomik dengesizliklerin olduğu dönemler boyunca artan intiharların mahiyetini açıklayabilir bu, ister hızlı büyüme olsun, ister hızlı çöküntü olsun. Büyük bir servet kaybettikten sonra birinin intihar etmesini anlamak kolaydır, çünkü bu sağ duyuya dayanan dünyayı algılama biçimimizle uyum içindedir. Fakat büyük bir servet yaptıktan sonra birinin neden intihar ettiğini anlamak bizim için zor olabilir. Konuyu daha netleştirmek için aşağıdaki farazi (hypothetical) örnek olayı dikkate al.

> Bir göçmenin oğlu olan Jim Peters New York'un yoksul (slum) bir mahallesinde büyüdü. Yoksulluktan kurtulmak için küçük bir fab-

---

* Anomie: Hilmi Ziya Ülken anomik kelimesini, Sosyoloji Sözlüğü'nde kuraldışı olarak çevirir. Kelime Türk Dil Kurumu'nun Ruhbilim Terimleri Sözlüğü'nde yer almamaktadır. Redhouse sözlüğü anomie yi ümitsizlik, gayesizlik, toplumsal düzensizlikten ileri gelen bunalım" olarak verir. Handbook of Psychological Terms. Philip L. Harriman. New Jersey 1969 anomie'yi kuralsızlık/normsuzluk, sosyal bir grup için kuralların olmaması, olarak verir. Çev.

rikada usta başı olarak çok fazla çalıştı ve yılda 15 bin dolar kazandı. Eğer senede 20 bin dolar kazanırsa ailesinin rahat bir hayat süreceğine inanıyordu. Ondan sonra Jim yeni bir işe girdi ve üç yıl içinde yılda kazancı 100.000 dolara yükseldi. Mutlu değildi ve kendisi de buna hayret ediyordu. Başlangıçta bu kadar paraya sahip olması çok iyi idi. Jim ailesini banliyöde şatafatlı bir eve taşıdı, karısına pahalı mücevherler aldı ve Chevrolet arabasını Cadillac ile değiştirdi. Fakat bundan sonra işine ilgisini yitirir bir hali vardı. Jim'in karısı [ruhi tedavi için] bir psikiyatristi görmeye başladı ve evliliklerinden mutlu olmadıklarını keşfetti. Jim ve karısı yeni çevrelerine uyum sağlayamamışlardı ve çevresindekiler onlara tepeden bakar gibiydi. Jim paranın zorunlu olarak mutluluk getirmediğinin doğru olduğunu anladı.

Bu adama ne oldu? Yaşam koşullarındaki ani değişim, günlük hayatında ona yol yösteren bütün amaçların anlamının yok olmasına neden oldu. Yılda 15.000 dolar kazandığı zaman, zam almak için çok çalışması gerektiği önemli görünüyordu. Fakat yılda 100.000 dolar kazandığında para anlamını yitirmeye başladı. Bütün hayatı boyunca büyük bir arabaya sahip olmak istiyordu fakat sahip olunca da yenisinin eski arabasından o kadar da iyi olmadığını gördü. Yolunu o kadar şaşırdı ki yeni ve anlamlı amaçlar geliştiremedi. Anomi [hastalığına] duçar olmuştu.

Durkheim'in amaçsızlık (anomic) intihar teorisi, hızlı değişim deneyimi geçiren toplumlarda artan intihar oranlarını açıklar. Bu teori aynı zamanda, kendilerini aniden değişmiş sosyal şartlarda bulan insan grupları arasında artan intihar oranlarını da açıklar. Bir örnek verelim, boşanan veya dul kalan insanlar evli veya bekar insanlardan daha fazla intihar ederler. Evlilik cinsel arzulara sınır koyar, geniş davranış alanlarını düzenler. Evli bir kişinin sadece bir tek meşru cinsel eşi vardır; bekâr için meşru cinsel eş olabilecek birçok kadın vardır. Evlilik, sorumlulukları arttırır ve bu nedenle davranışları yönlendirir ve

sınırlandırır. Evlilik sona erince, meşru cinsel eş alanı sınırsız olarak genişler ve sorumluluklar azalır. Yönlendirilmiş bir hayat biçimi, birçok imkanı bulunan bir diğer tarz ile yer değiştirir. Bu normsuzluk (normlessness /kuralsızlık) intiharı kolaylaştırır.

Durkheim, medeni hal üzerinde intiharın düzenleyici etkisinin analizini ilginç bir biçimde ayrıntılarıyla veriyordu.

Bekârlar ile evliler arasındaki intihar oranlarının farklılıklarının ülkeden ülkeye değiştiğini gördü. Bazı ülkelerde iki oran arasındaki farklar çok büyüktü ve diğerlerinde bu fark nispeten azdı. Evlilik neden bazı ülkelerdeki insanları diğer ülkelerden daha fazla koruyordu.

Bunun nedeninin ülkede mevcut boşama kanunlarında yattığını gördü. Boşanmanın kolay olduğu ülkelerde, evlilerle bekârlar arasındaki intihar oranları, boşanmanın zor veya imkansız olduğu ülkelerdeki intihar oranından daha azdı. Boşanmanın imkânsız olduğu İtalya gibi ülkelerde, evlilik intihara karşı en büyük korunmayı sağlıyordu. Durkheim bu verilerden (data) kolayca boşanabilme hususunun evliliğin düzenleyici mahiyetini yıkmaya hizmet ettiği sonucuna vardı. Boşanmanın kolay olduğu zaman, evli kişi kafasında hep bu evliliğin sona erebileceği fikrini saklar. Boşanmanın zor veya imkansız olduğu durumlarda, evli kişiler, evliliğin getirdiği sınırlamaları kabul etmeye zorlanırlar ve evlilik sorunlarını halletmek zorundadırlar. Evlilik ne kadar çok düzenleyici olursa, o kadar da intihara karşı korur. Sizin de gördüğünüz gibi Durkheim'in araştırması gereğinden fazla özgürlük tanıyan toplumların insan için yararlı olmadığı sonucuna götürdü.

Kendini Mutlu Görme Araştırması

İntiharın mutsuzluk teorisini eleştirirken Durkheim hangi grupların diğerlerinden daha mutlu olabileceği hakkında var-

sayımlarda bulundu. Durkheim orta sınıftaki insanların alt sınıftaki insanlardan daha mutlu olduğunu söylediğinde, orta sınıfın hayat koşullarının alt sınıftan daha iyi olduğunu kastediyordu. Durkheim mutluluğun öznel ruh haline bağlı olduğuna inanıyordu. Bu ruh hali sorununa etki eden nedenleri filozoflar asırlardan beri tartışmaktadırlar. Bir sosyolog mutluluğu nasıl araştıracaktır?

Hangi şartların mutluluk ile ilişkili olduğunu bulmak için önce hangi insanların mutlu olduklarını ve hangilerinin mutlu olmadıklarına karar vermeliyiz. Mutluluk insanın içinde bulunduğu ruh durumu olduğuna göre, insanlara mutlu olup olmadıklarını sormalıyız. İki sosyolog olan Norman Bradburn ve Dawid Caplovitz yaptıkları bir araştırmada şöyle soruyorlardı; "Her şey dikkate alındığında, bu günlerde işler nasıl? Mutlu olduğunu mu, çok mutlu olduğunumu veya pek mutlu olmadığını mı söyleyeceksin?" [2] Ondan sonra farklı sosyal niteliklere sahip insanların bu soruya verdikleri cevapları incelediler.

Araştırılan sosyal kategoriler arasında gelir, mutluluğa en-çok etki etmekteydi. Yılda 10 000 dolar ve daha fazla kazananlar arasında yüzde 38 çok mutlu olduğunu söylerken, 3000 dolar ve daha az kazananların sadece yüzde 14 ü çok mutlu olduklarını söylüyorlardı.[3] Her ne kadar para insanları zorunlu olarak mutlu edemiyorsa da, bu veriler, insanların kendilerini mutlu olarak kabul etmeleri için minimum geçimliğin gerekli olduğunu göstermektedir.

---

2. Norman M. Bradburn and Dawid Caplovitz, *Reports on Happiness* (Chicago: Adlline 1965.

3. Bu meblağları dikkate aldığımızda, unutmamalısın ki bu araştırma 1962 de yapıldı ve o zaman insanlar genelinde daha az para kazanıyorlardı. Hatırlanması gereken en önemli nokta insanların kazandıkları mutlak miktar değil, ancak göreli miktardır.

İnsanların eğitimi arttıkça kendilerini mutlu kabul etme ihtimalleri de artar. Fakülte mezunlarının yüzde 29'u; ve ilkokul mezunlarının yüzde 19'u çok mutlu olduklarını söylediler. Eğitim insanları mutlu eder mi? Brodburn-Caplovitz'in verileri eğitimin mutlu edebileceğini ima eder niteliktedir. Ancak daha da derinleştirilince, analiz, yüksek öğrenim gören insanlar daha fazla kazandıklarından dolayı onların daha düşük eğitim görenlerden daha mutlu olduklarını açığa çıkardı. Yüksek öğrenim gören insanların mutluluğu eğitimin kendisinin sonucu değil ancak eğitimin kendisiyle birlikte getirdikleridir. Yine ayni şekilde gençlerin yaşlılardan daha mutlu olmalarının nedeni gençlerin daha çok paraya sahip olmaları gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Her ne kadar 30 yaşın altındaki insanların yüzde 30'u ve 70 ve daha yaşlıların yüzde 18'i çok mutlu olduklarını söylemişlerse de, her iki grubun gelirleri 5000 dolar ve yukarısında iken, gençlerin mutlu olma ihtimalleri yaşlıların mutlu olma ihtimallerinden daha fazla değildi.

Bu bölümün başında kadınların intihar oranlarının erkeklerden daha düşük olduğunu söyledik. Bu kadınların erkeklerden daha mutlu olduklarından mıdır? Bradburn-Caplovitz-'in araştırması bunun böyle olmadığı konusunda bize delil sağlamaktadır. Erkeklerin yüzde 25'i ve kadınların yüzde 23'ü çok mutlu olduklarını söylemişlerdir. Temelinde erkeklerin ve kadınların kendilerini mutlu görmelerinde fark yoktur.

Evli insanlar bekarlardan daha mutlu mudurlar? Breadburn-Caplovitz araştırması onların mutlu olduklarını göstermektedir. Medeni durum ile mutluluk konusundaki veriler bizim genelinde kabul edilen görüşe göre evliliğin kadınlar için erkeklerden daha önemli olduğu görüşünü sorgulamamıza neden olmaktadır. Evli kadınların yüzde 11 ile bekar kadınların yüzde 15'i pek mutlu olmadıklarını söylemektedirler. Bu nedenle kadınlar için evlilik mutlu olmada çok az bir artışa

neden olmakladır. Fakat erkekler için daha dikkate değer bir fark görmekteyiz. Evli erkeklerin yüzde 14'ü ve bekâr erkeklerin yüzde 31 pek mutlu olmadıklarını söylemektedirler. Evliliğin kadınlardan çok erkeklerin mutluluğunda daha önemli bir unsur olduğu görülmektedir.

Manhattan* sakinlerinin büyük bir örneklemi üzerinde yapılan bir araştırma ile de bu sonuç desteklenmektedir. Kişinin medeni hal statüsünün "ruh sağlığının bozulması"na etkisi konusuna gelince bunun kadınlardan çok erkekler arasında daha büyük etkiye sahip olduğu görüldü. Meselâ; 20 ile 29 yaşları arasındaki insanlarda evli kadınların yüzde 13'ünün; buna karşın bekâr kadınların yüzde 11'inin ruh sağlığı sorunları vardı. Aynı yaş grubundaki erkekler arasındaki durum da şuydu: Evli erkeklerin yüzde 12'si; buna karşın bekar erkeklerin yüzde 20'sinin ruh sağlığı sorunları vardı.[4]

Sosyolojik araştırma, bu tür verilerle, genel kabul görmüş görüşlerin nasıl yanlış olduğunu ortaya çıkarabilir. Bizim toplumumuzda erkek veya kadın olmanın taşıdığı anlam konusunda çok ilginç fikirler verirler.

Bradburn-Kaplvitze araştırmalarıyla ilgili olarak sorabileceğimiz son bir soru vardır. Erkeği mutlu etmek için hangisi daha önemlidir? İşi mi evliliği mi? Ankette hem evlilik doyumunu ve hem de iş doyumunu içeren maddeler bulunuyordu. En çok mutlu olabilecek erkekler, hem işinden hem evliliğinden doyum sağlayan erkeklerdi. Bu erkeklerin yüzde 72'si çok mutlu olduklarını söylemişlerdir. Her iki şık arasında ise erkeğin işi, onun mutluluğu için evliliğinden daha önemliydi. İşini seven fakat evliliğinden hoşnut olmayan erkeklerin yüzde 48'i çok mutlu olduklarını söylediler; işlerini sevmeyen ve evlili-

---

* New York'un üzerinde kurulduğu ada (çev.)

4. L. Srole ve diğerleri, *Mental Health in the Metropolis*. New York. Mc Graw-Hill, 1962 s. 177-78.

ğinden hoşnut olan" erkeklerin sadece yüzde 8'i çok mutlu olduklarını söylediler.

Bradburn-Caplovitz araştırması iki nedenden dolayı öğreticidir. İlki sosyologların kişinin içinde bulunduğu ruh halini nasıl araştırdığını göstermektedir. Sosyologlar eğitim, gelir, yaş, cinsiyet, medeni hal ve iş gibi toplumsal niteliklerin kişinin içinde bulunduğu ruhi durumu nasıl etkilediği ile ilgilenmektedirler. Sosyologların kişilik rahatsızlıkları veya nevrozlar ile mutluluğun birbirleriyle karşılıklı ilişkilerini araştırmadıklarına dikkat ediniz. Bunlar önemli olabilir, fakat sosyoloğun belirlenmiş ilgi alanına girmemektedirler. İkincisi nispeten basit sosyolojik bir araştırma, çağlardan beri insanların tartışageldikleri felsefi sorunlara ışık tutması konusunda güzel bir örnektir.

Öğretmenler Grevi Boyunca Korku

Sosyologların psikolojik durumları nasıl araştırdıkları konusunda bir diğer örnek New York şehrinde öğretmenler grevi üzerine yapılan bir araştırmadan alınacaktır.[5] Benim burada dikkatimi çeken öğretmenlerin grevi destekleyip desteklememelerinde korkunun etkili olup olmadığını araştırmaktır. Grevin yapıldığı 1962'den, daha önce çok az grev oldu, ve bir çok öğretmen de greve gitmeyi doğru bulmalarına rağmen greve katılmaktan korkuyorlardı. Grev bittikten sonra ya kovulacaklarını veya müdürün durumlarını zorlaştıracaklarını düşünüyorlardı. Bazıları korkmadığı halde neden bazıları korkmuştu? Sosyologlar korkmadaki farkları nevrotik kişilik özelliklerinin mevcudiyetiyle veya geçmişteki özel hayat tecrübesi (yaşam deneyimi) ile açıklamaya çalışmaz. Daha çok sosyolojik bakış

5. Stephen Cole, *The Unionization of Teachers: A Case Study of the UFT* (New York: Preager, 1969).

açısı kişinin toplumdaki yerinin, korku gibi bir duyguyu nasıl oluşturduğunu anlamayı gerekli görür.

Araştırmanın sonuçları ilk okul öğretmenlerinin ortaokul öğretmenlerine göre grev yapmaktan daha çok korktuklarını göstermiştir. İlkokul öğretmenlerinin büyük çoğunluğunun kadın olduğunu biliyoruz. Kadınların "doğal olarak daha çekingen" olduğu ve bu nedenle greve katılmaktan korkacağı basmakalıp (stereotype) düşüncesinin tersine veriler kadınların erkeklere nazaran biraz daha az korktuklarını göstermiştir. (Kadınların doğal olarak daha fazla korktuğu basmakalıp düşüncesi sosyolojik olmayan bir açıklama olurdu çünkü korku varolduğu sanılan "doğal" bir eğilim ile açıklanmaya çalışılmaktadır. Oysa ki bunu onun toplumdaki mevkii ile açıklaması gerekirdi). Kadınların büyük çoğunluğu çalışan erkeklerle evli oldukları halde, erkekler ya ailelerinin ilk veya tek çalışanları idi. Bu nedenle işten atılmanın sonuçları kadınlar için işten atılmanın sonuçlarından daha ciddiydi. Bir diğer ilginç bulgu da kadın ilkokul öğretmenlerinin, kadın ortaokul öğretmenlerinden biraz daha fazla korktuğuydu.

Eğer aynı kişisel özelliklere sahip öğretmenler farklı türdeki okullarda farklı davranıyorlarsa, bu onların davranışlarının okul yapılarıyla açıklanabileceği hususunda bir ipucu vermektedir. İlkokullarda öğretmenlerle okul yetkilileri arasında, ortaokullardakinden daha çok doğrudan bir ilişki vardır. Liselerde çevresince bilinmeden işine devam etmek daha kolay olmaktadır. Eğer bir ilkokul öğretmeni greve gitseydi müdür onun davranışından açıkça haberdar olurdu. Bir ilkokul öğretmeninin bir üst amiri genelinde müdür iken lise öğretmeninin bir üst amiri bölüm başkanıdır. Bölüm başkanları müdür ile öğretmenler arasında arabuluculuk yapmaktadırlar. Bu bölüm başkanlarının bazıları sendikaların üyesiydiler ve grevi faal olarak destekliyorlardı. (Sendikanın başkanı bu sosyal dersler bölümü başkanıydı.) Bu nedenden dolayı, ilkokul-

larda misilleme tehdidi ortaokullardan daha büyük bir tehlike oluşturuyordu. Korkunun öğretmenlerin çalıştığı okulların yönetimindeki yetkinin yapılanma biçimine dayandırılabileceği sonucuna vardım.

İlkokul öğretmenlerinin ortaokul öğretmenlerinden daha fazla korkmalarının bir diğer nedeni de her iki okul türünde greve gerçekten verilen sosyal desteğin ölçüsü ile ilgiliydi. Muhtemelen her öğretmen belli ölçüde korkmaktaydı fakat liselerde grevi desteklemenin seviyesi genelinde yüksek olduğundan, lise öğretmenlerinin korkularını yenmeleri daha kolaydı.

Sonuç olarak; kişinin içinde bulunduğu ruh durumunu ve hissettiği korkuyu sosyal bir yere ve kişinin yaşadığı farklı sosyal konuma dayandırdık. Analiz boyunca, davranışa etki edecek olan ruh halini ortaya çıkartabilecek sosyal şartlarla ilgilenmekteydik.

Sosyal yapı → ruh hali → davranış

Hastalık ve Fakirlik Yardımı Alanlar

Hastalık genelinde fizyolojik olarak belirlenen bir hal olarak görülür. Kişi bir virüse yakalanır ve hastalanır, yanlış yiyecek yer ve kalp sorunu geliştirir veya çok fazla sigara içer ve akciğer kanserine yakalanır. Bazen de, hastalıkların psikolojik şartların sonucu olduğu kanısını taşırız, sinir hastalıklarında olduğu gibi. Ancak çok ender olarak sosyolojik şartlar veya kişinin toplumdaki yeri, hastalığa katkıda bulunan faktör olarak görülmektedir. Bu bölümde tartışılan araştırma sosyolojik bakış açısının hastalık araştırmasına uygulanışının bir örneğidir.

Kişi ne zaman hastadır? Doktor bu soruya fizyolojik bir muayene yaptıktan sonra cevap verir. Bir psikolog, nevrotik semptomların tezahürlerini arayabilir. Sosyologun bir kişiyi hasta olarak sınıflamasının çok basit bir yolu vardır. Eğer kişiler normal toplumsal görevlerini yerine getiremiyor ve kişiler

sağlık durumlarını neden gösteriyorlarsa onlar hastadır. Biz genelinde insanların bazı fizyolojik nedenlerden dolayı normalinde hasta olduklarını ve ondan sonra da toplumsal görevlerini yerine getiremediklerini düşünürüz. Son bazı araştırmalar, hastalık ile kişinin toplumsal görevlerini yerine getirememesi arasındaki nedensellik ilişkisinin sanıldığı gibi ↄ kadar basit olmadığını göstermiştir.[6] Araştırma belirtmektedir ki bazen hastalığın kişinin toplumsal görevlerini yerine getirmesini engellemesinden ziyade; kişinin bu gibi görevleri yerine getirememesi, kendilerini hasta olarak tanımlamalarına, hasta gibi davranmalarına ve gerçekten de hasta olmalarına yöneltebilir (motivate).

Sebep Sonuç İlişkisinin Halk Arasındaki Anlayışı

fizyolojik durum → hastalık → görevleri yerine getirememe

Sebep Sonuç İlişkisinin Sosyolojik Teorisi

Görevleri yerine getirememe → hastalık

Bu hipotez hemen sınırlandırılmalıdır. Ben burada elbetteki toplumsal görevlerini yerine getirememenin kişinin kanser olmasına veya tüberküloza yakalanmasına neden olacağı iddiasında bulunmuyorum. Daha çok, hipotez çoğumuzun da başından geçen sağlık sorunları ile ilgilidir, yani tıbbi yönden daha az ciddi olan durumlarla ilgilidir. Hipotez şu gerçeğe dayanmaktadır: Farklı insanların öldürücü olmayan sağlık sorunlarına tepkilerinde büyük bir farklılık vardır. Aynı fizyolojik sorunlara sahip insanlar çok farklı davranacaklardır. Bazıları

6. Stephen Cole an Robert Lejeune, "Illness and the Legitimation of Failure" *American Sociological Review* 37 (June 1972): 347-56.

acılarını ve ağrılarını büyütecek ve diğerleri onları görmemezlikten gelecektir.

Hasta olarak davranan kişinin kritik olmayan sağlık sorunlarına etki eden toplumsal sorunların türleri ile ilgilenmekteyiz. Birçok araştırma, kendilerini hasta olarak tanımlayan insanların hasta olarak davrandıklarını göstermiştir. Burada özetlenen araştırmada ben ve meslektaşım Robert Lejeune, kişinin kendisini hasta olarak tanımlamasına veya hasta sanmasına neden olan toplumsal sorunları açığa çıkarmaya çalıştık. Geçici hipotezimiz şuydu: Beklentilerinde başarısızlığa uğrayanlar ve kendilerini başarısız olarak tanımlayanlar, başarısızlıklarını kendileri ve başkaları için meşrulaştırmak için kendilerini en fazla hasta sayacak kişilerdir.

Bu hipotezi sınamak için kullandığımız ilk veriler dizisi fakir yardımı alan anneler üzerine yapılmış iki alan araştırmasıdır (survey). New York şehrinde fakir yardımı alan 2000 civarında ve New Jersey'ye bağlı Camden'de de 400 dolaylarında kadın ile mulakat yapılmıştı. Hastalık hipotezini doğrudan incelemeden önce, Amerika Birleşik Devletlerinde fakirlik yardımı almanın anlamı üzerinde durmamız gerekir. Neden bazı insanlar fakirlik yardımı alacak duruma düşerler? İnsanların bu soruya verecekleri çok farklı cevapları vardır. Bazıları fakirlik yardımı alanların aleyhine ayırımcılık yapıldığını ve bu nedenle doğru dürüst bir iş bulamadıklarını söylerler. Diğerleri de tembel olduklarını ve hiçte çalışmak istemediklerini söylemektedirler. Bu sorunun cevabını genelinde ikiye ayırabiliriz; toplumsal başarısızlık, kişisel başarısızlık.

1- Toplumsal Başarısızlıklar	**2- Kişisel Başarısızlıklar**
ayırımcılık	tembel[lik]
işsizlik	aptal[lık]
zayıf eğitim sistemleri	ahlaksız[lık]

Birinci sütundaki cevabı veren insanlar, fakirliğin ve fakirlik yardımının toplumdaki çatlaklardan kaynaklandığı kanısındadırlar. Eğer toplum yeniden örgütlenseydi, fakirlik yardımı ortadan kaldırılabilirdi. İkinci sütunda liste halinde verilen cevapları veren insanlar fakirlik ve fakirlik yardımının kişisel eksikliklerden kaynaklandığına kanidirler. (Amerikalıların büyük çoğunluğu fakirliğin veya ekonomik başarısızlığın genel olarak kişisel eksikliklerden kaynaklandığı kanaatını taşımaktadırlar. Amerika Birleşik Devletler'inde güçlü bir sosyalist hareketin olmamasının nedeni budur).

Araştırmamız için en önemli olan husus fakirlik yardımı alan annelerin kendilerinin soruya nasıl cevap verdikleridir. Eğer fakirlik yardımı alanlar kendi kötü durumlarını toplumun örgütlenmesindeki eşitsizlikler ve yetersizliklerin sonucu olduğu düşüncesinde iseler onların hoşnutsuzluğu ve düşmanlıkları topluma yönelecek ve toplumsal değişim hareketine katılmak için kuvvetli bir şekilde güdüleneceklerdir. Ancak, eğer, fakirlik yardımı alanlar kendi kötü durumlarını kişisel eksikliklerinin sonucu olarak görüyorlarsa her çeşit kızgınlık veya düşmanlık içe yöneltilecektir.

Yapılan iki tarama çalışması (survey) fakirlik yardımı alan annelerin büyük çoğunluğu bunu meşru olarak gördükleri ve fakirlik yardımı alanlara toplumun genelinde olumsuz bir damga vurduğunu kabul etmektedirler. Mesela; % 71'i "fakirlik yardımı alanların büyük çoğunluğu bunu hakketmemiştir" fikrine katılmaktadır. % 87'si "yardımı alanlar fakirlik yardımından dolayı minnettar olmalıdır"a katılmaktadırlar; ve % 55'i "fakirlik yardımı alanlar bundan dolayı utanmalıdırlar." Fakirlik yardımı alanların büyük çoğunluğunun kendilerini başarısız olarak gördükleri sonucuna vardık.

Kendilerinin gayri meşru olarak tanımladıkları toplumsal bir yerde bulunanlar, bu durumun üstesinden nasıl gelmektedirler? Çıkış yollarından bir tanesi bu durumun geçici olduğuna inanmaktır. Fakirlik yardımı alan annelerin birçoğu ya-

kın gelecekte yardım almaktan kurtulacaklarına inanıyorlardı. Peki gerçekçi bir biçimde fakir yardımı alma durumundan kurtulamayacaklarını bilen anneler konusunda neler söylenebilir? Bu durumla nasıl başediyorlar? Şimdi hastalık hipotezine geri dönebiliriz. Hipotez şuydu; fakirlik yardımını kendileri açısından artık geçici bir durum olarak görmeyen anneler, muhtemelen en çok kendilerini hasta olarak tanımlayacaklardır, ve hastalığı kendilerine ve diğerlerine, kendilerinin tanımladığı başarısızlığı meşrulaştırma vasıtası olarak göreceklerdir.

Her iki taramadaki (survey) veriler bu hipotezi destekleyici mahiyettedir. Gelecekte fakirlik yardımı alma beklentisi içinde olan anneler, muhtemelen kendi sağlıklarını zayıf olarak tanımlayacaklardır. Buna ek olarak, fakirlik yardımı alma durumundan kurtulma beklentisi içinde olmayan ve fakirlik yardımı almayı başarısızlık olarak gören anneler kendi sağlıklarını zayıf olarak niteleyecek annelerdir. Biz, sağlıklarını zayıf olarak tanımlayan annelerin yalan söylediklerini, söylemiyoruz. Muhtemelen onların çoğu gerçekten hasta olduklarına inanıyorlardı, hasta hissediyorlardı ve hasta olarak davranıyorlardı ve çoğu durumlarda da hasta oluyorlardı; söylemek istediğimiz toplumsal durumun bu eğilimi hızlandırdığıdır.

Analiz, kadınların içinde yetiştiği aile tipinin onların sağlık tanımına nasıl etki ettiğine kadar genişletildi. Fakirlik yardımı alan annelerin çoğunun okul öncesi çocukları vardı ve çalışamadıklarını çünkü, evde kalıp çocuklarına bakmaları gerektiğini söylediler. Eğer bir kadının okulöncesi çocukları var idiyse onun fakirlik yardımı alması için meşru nedeni vardı, başka bir sebebe de ihtiyacı yoktu.

Ancak okul yaşındaki çocuklara sahip kadınların çocuk bakımını bağımlılıkları için neden olarak göremeyecekleri ortadadır. Bu nedenle okul yaşındaki çocukların annelerinin, okul

öncesi yaştaki annelere oranla, kendi sağlıklarını daha zayıf olarak tanımlayacakları varsayıldı.

Veriler bunu kuvvetle destekler mahiyetteydi. Çocuğu beş yaşında veya daha küçük olan annelerden yüzde 9'u sağlık durumunun iyi olmamasını çalışmaması için neden olarak gösterdi. Fakat en küçük çocuğu 11 yaş veya daha büyük olan annelerin yüzde 53 gibi yüksek bir yüzdesi sağlığının iyi olmamasını çalışmamasının nedeni olarak gösterdi. 11 yaş ve daha büyük çocukların anneleri daha yaşlı idiler ve belki de gerçekten hastaydılar. Durumun böyle olmadığı anlaşıldı. 40'tan daha yaşlı kadınlarla ilgili verilere baktığımızda bile en küçük çocuğun yaşı, sağlık nedenini kullanarak çalışmamalar konusunda büyük bir etkiye sahipti. Önceki yıl boyunca doktora bir defa dahi gitmeyen kadınlarla ilgili verilere baktığımızda, bu ilişki daha da belirginleşiyordu.Fakirlik yardımı alan annelerin ailelerinde sürdürdükleri hayatın, sağlıklarını tanımlamada önemli etkiye sahip olduğu sonucuna vardık.

Lejeune ve ben hastalık hipotezini son bir defa sınama şansını elde ettik. New York şehrinde orta gelirliler için yapılmış evlerde yaşayan, çalışan anneler sınıfındaki bir örneklemle mülakat yaptık. Bu annelere anne ve ev hanımı olarak kendilerini nasıl hissettikleri konusunda bir dizi soru soruldu. Mesela onlara şu soruldu: İstediğin gibi iyi bir anne olamadığını hangi sıklıkla hissediyorsun? -sık olarak, bazen, nadiren veya asla" ve "Kendini arkadaşlarınla karşılaştırıldığında, kocanla nasıl geçiniyorsun?- çok iyi, iyi, pek iyi değil". Kendilerini ev hanımı ve anne olarak başarılı hissetmeyen kadınlar kendilerini sağlık yönünden de zayıf hissedeceklerdir. Bu ilişki fizyolojik hastalık semptomları göstermeyen anneler için bile geçerliydi. Yine, kendini başarısız olarak tanımlamalarına, kendilerini hasta olarak tanımlamalarına ve hasta olarak davranmalarına sevkedeceği sonucuna vardık. Biyolojik

veya fizyolojik nedenlerden dolayı açığa çıktığı düşünülen davranışların sosyal (toplumsal) şartlardan etkilenerek ortaya çıktığı sonucuna vardık.

TOPLUMSAL GELİŞMELER KONUSUNDA SOSYOLOJİK GÖRÜŞ

Toplumsal Değişim

Şimdiye kadar kişilerin davranışlarına ve hallerine etki eden sosyolojik etkenleri inceledik. Biz hem intiharın, öznel mutluluk duygularının ve hem de korkunun kişilerin içinde bulunduğu sosyal (toplumsal) durumları ile nasıl etkilendiğini gördük. Fakat sosyoloji sadece kişilerin davranışlarını ve tavırlarını konu edinmez. Sosyologlar aynı zamanda gruplarda ve sadece bir bütün olarak toplumlara ne olduğunu açıklamaya çalışırlar. Bir sosyolog medeni haklar hareketi veya kadın kurtuluş hareketi gibi sosyal hareketlerin gelişmesine etki eden toplumsal etkenleri araştırabilir. Bir tarih sosyologu devrimlerin hangi sebeplerden meydana geldiğini anlamaya ilgi duyabilir. Sosyoloji bilmeyenler kişinin davranışlarını psikolojik etkenler bakımından yorumlamaya çalışırlar, biz de toplumsal hareketleri tarihsel gelişmeleri ve kültürün gelişmesini büyük adamların ve büyük kadınların faaliyetlerinin sonucu olarak görürüz.

Tarihsel Gelişme

Bazı meşhur tarihçiler, kadın ve erkek büyük adam teorisini tarihteki olayları açıklamak için, kullanırlar. Toplumsal hareketler, dâhi veya aptal kişiler sayesinde başarıya ulaşır veya başarısız olur. Bu nedenle, medeni haklar hareketi bir elin parmakları kadar olan kişilerin liderlikleri ve karizmaları sa-

yesinde başlamıştır iddiasında bulunulacaktır. Bunlardan biri Martin Luther King olacaktır. Fidal Castro hemen hemen tek başına Küba devrimini gerçekleştirdi. Franklin D. Roosevelt ülkeyi [A.B.D] büyük [Ekonomik] çöküntü'den kurtardı. Adolf Hitler'in deliliği II. Dünya Savaşı'na neden oldu.

Gaf tarih teorisi, sosyal hareketlerin anahtar kişilerin yaptıkları gaflardan dolayı meydana geldiğini savunur. Böylece, Amerikan İç Savaşı'nın, Başkan Buchanan'ın halkın egemenlik ilkesini aptalca reddettiğinden dolayı çıktığı iddia edilir. 1960'lı yılların sonlarında üniversite kampüslerinde meydana gelen öğrenci hareketleri, üniversite yöneticilerinin akılsız davranışlarından dolayı meydana geldi, ve nihayet 1789 Fransız Devrimi, eğer Louis XVI biraz daha yüksek bir zeka bölümüne sahip olsaydı, asla olmayacaktı.

Sosyoloji güçlü veya zayıf kişilerin tarihsel gelişme üzerine önemli etkilerinin olduğunu inkar etmez. Ancak sosyolojik bakış açısı, kadın veya erkek büyük adamların en azından büyüklüklerinin bir kısmını sosyal ortama borçlu olabilecekleri konusunda bizi uyarmaktadır ve tarihe dönüp baktığımızda bazen normal kişilerin "aptal" imiş gibi davranmalarına sosyal şartlar neden olabilir. Diğer bir ifade ile tarihsel gelişme, sosyal şartlarla kişilerin karşılıklı etkileşimi sonucudur. Bizim için sosyal şartların önemini görmek ekseriya zordur.

Başkanlık

Başkanın Amerikan toplumu üzerindeki etkisinin analiz edilmesi iyi bir örnek olabilir. Kadın olsun erkek olsun başkanlık seçiminde her oy veren kendi adayının kazanmasını ister. Fakat, başkanın kim olduğunun farkı nedir diye sormamız gerekir. Eğer Demokrat veya Cumhuriyetçi aday seçilirse toplum

önemli ölçüde farklı olacak mıdır? Başkan ülkeyi istediği yöne sevketmek için hangi ölçüde güce sahiptir.

Franklin D. Roosevelt 1933'te seçildikten sonra bir başkanın ne yapabileceği ve devletin yürütme erkinin devleti kontrol etmek için ne kadar ileri gideceği konusunda bazı beklentiler vardı. Roosevelt güçlü ve karizmatik kişiliğe sahip olduğundan bu beklentileri önemli ölçüde değiştirmeyi başardı, fakat o kontrolsüz bırakılmadı. Amerikan politik sistemi Roosvelt'i gerçekten de o zaman başlattığı bir çok değişikliği uygulamaya koymasını engelledi. Roosevelt'in Anayasa Mahkemesini "etkisiz hale getirme" girişiminden daha iyi bir örnek olamaz. Anayasa Mahkemesi Roosevelt'in New Deal (yeni anlaşma)'inin bazı kanunlarını anayasaya aykırı olarak ilan ettiğinde, Roosevelt 5 Şubat 1937 de üye sayısını 9'dan 15'e çıkarmayı teklif etti. Onun apaçık niyeti mahkemeye kendisinin hazırladığı kanunlara sempati ile bakan kişileri seçmekti. Meclis bunu yapmayı reddetti. Ancak kanunun müzakeresi sırasında tutucu üyelerinden biri emekliye ayrıldı ve bu Anayasa mahkemesinin siyasi yapısını değiştirdi.

Ekonomistler ve tarihçiler, Roosevelt'in New Deal programlarına rağmen gerçekten de II. Dünya savaşı başında bazı temel ekonomik şartlar değişinceye kadar ülkenin Büyük Ekonomik Çöküntüden kurtulmadığını sık sık ifade ederler. Tablo 1.1'de verilen işsizlik istatistiklerine bakılırsa, her ne kadar 1939'daki işsizlik oranları çöküntünün en yüksek noktasındaki oranlardan daha düşük ise de, savaş üretimine başlayıp işsizlik sorununu bertaraf edinceye kadar bu oranlar 1941'e kadar yüksek olarak kaldı.

Roosevelt'in programları çöküntüyü sona erdirememişse de, onun dinamik başkanlığı, meşru olarak kabul edilebilir başkanlık davranışlarının boyutlarını değiştirdi. Roosevelt öldüğünde devletin yürütme erkinin rolü, başkan seçildiği za-

mandan çok daha büyüktü. Yürütme erkinin çok büyük olmasını istemeyen başkanlar bile bu konuda hiçbirşey yapamıyorlardı. Dwight D. Eisenhower ideolojik olarak devletin toplumdaki rolünün --özellikle yürütme erkinin - azaltılmasına kendisini adamıştı. Buna rağmen, inançlarıyla uyum içerisinde davranma girişimlerine rağmen, devletin rolünü azaltmaya gücü yetmedi. Doğrusu tarihsel bir eğilim olan toplumun bütün kurumlarına müdahale etme devam etti.

Tablo 1.1
İşsiz İşgücünün Yüzdesi
1923-43

Yıl	İşsiz Yüzde
1929	**3.1**
1930	**8.7**
1931	**15.8**
1932	**23.5**
1933	**24.7**
1934	**21.6**
1935	**20.0**
1936	**16.8**
1937	**14.2**
1938	**18.9**
1939	**17.1**
1940	**14.5**
1941	**9.7**
1942	**4.4**
1943	**1.7**

Devletin ekonomideki rolünü gerçekten arttıracak bu hareket Richard M. Nixon'un başkanlığı için de geçerliydi.. Ücret

ve fiyat kontrolüne karşı olduğuna dair yaptığı beyanatlara rağmen, sosyal şartlar Nixon'ı bu tür programlar başlatmaya zorladı. Burada ifade edilmek istenen şudur: Kişi olarak liderin kendi amaçları, karşılaştığı sosyal şartlarla sınırlanmaktadır. Diğer yandan, güçlü şahısların sosyal yapıdaki değişimi etkileyeceğine de dikkat etmemiz gerekir.

Richard E. Neustadt, *Presidental Power* [Başkanlığın Gücü] adlı kitabında yönetsel bir yapıda, karar ile girift uygulama arasında otomatik bir bağ yoktur der:

> 1952 yazının başında, seçim kampanyasının hararetli döneminden önce başkan Truman, başkan adayı general Eisonhower eğer bu gelen seçimi kazanıp başkan olursa generalin karşılaşacağı sorunlar üzerinde düşünüyordu. "O burada oturacak" Truman diyordu (vurgu için masasına hafifçe vuruyordu), ve şöyle söyleyecek 'Bunu yap! Onu yap!' ve hiçbir şey olmayacak. Zavallı Ike* ordudaki gibi olmayacak, burayı bayağı asap bozucu bulacaktır."[7]

Sosyal Değişim Hareketleri

Yetkililerin isyanlara ve toplumsal değişim hareketlerine nasıl tepkide bulunduklarına bakarak, toplumsal şartların kişilerin davranışlarını nasıl sınırladıkları daha iyi anlaşılabilir. Sosyal hareketlerin büyük çoğunluğunun tarihini incelediğimizde, statükoyu devam ettirmek için veya hareketi bastırmada bazı grupların çıkarlarının olduğunu görürüz. Bu nedenle Fransız kralı ve aristokrasisinin 1789 Fransız Devrimini durdurmaları için menfaatleri vardı. Üniversite yöneticilerinin öğrenci işgallerini önlemede ve okullar idare heyetinin, öğretmenler sendikalarının fazla güç kazanmasını önlemede menfaatları vardı.

---

* Eisenhower'in lakabı (çev.)

7. Richard E. Neustadt, *Presidental Power* (Newyork: willey, 1960) s.9.

Herhangi bir sosyal değişim hareketi başarıya ulaştığı zaman, sanki yetkililer onun başarıya ulaşmasına izin verdi gibi gelir. Geriye bakar ve eğer şöyle yapsalardı veya şu noktada dursalardı, bütün hareket çökerdi deriz. Tarih gaf teorisini benimseyenler sosyal değişim hareketlerinin başarısının yetkililerin aptallıkları nedeniyle olduğunu düşünürler. Ancak sosyolojik bakış açısı, sosyal değişmenin temel nedeninin nadiren şahısların aptallıklarının sonucu olduğuna götürür. Pek zeki olmayan insanlar hep yönetimde olagelmiştir. Sosyologların, "aptallığı" yaratan durumları ve geri dönüp bakıldığında normal insanların yaptıklarını gösteren şartları belirlemeleri gerekir.

İsterseniz bir örneği ayrıntılarıyla inceleyelim. 7 Kasım 1960'ta Birleşik Öğretmenler Federasyonu, New York şehrindeki devlet okullarını greve çağırdı. 2500 üyesi olan sendika o zaman çok zayıftı. New York şehrinde bulunan 40 000 öğretmenin yaklaşık onda biri yani 4500 öğretmen grevi destekliyordu.

Bu grev bir gün sürdü ve belediye başkanının öğretmenlerin isteklerini incelemesi için ve üç kişilik bir komite kurması ile sonuçlandı. Geri dönüp bakıldığında, apaçık ortadadır ki eğer okullar mütevelli heyeti sendikanın büyümesini ve gücünü durdurmak istiyor idiyse 1960 grevi bunu yapmanın yeriydi (sendika liderleri de bunu böyle kabul ediyorlar). Okullar idaresinin eylemsizliğinin temel nedeni kişisel yetersizlik değildi (ancak idaredeki bazı şahıslar en yetenekli şahıslar olmayabilirler). Fakat daha çok genel sosyal şartlar idi, öyle sosyal bir atmosfer ki hangi idare heyeti olursa olsun kesin bir davranışta bulunması zor olacaktı.

Belki de en önemli toplumsal şart okullar mütevelli heyetinin çalıştığı siyasi koşullardı. Okullar idare heyeti belediye başkanı tarafından tayin edilmişti. Belediye başkanı Robert F.

Wagner İşçi hareketinin çok iyi bilinen bir taraftarı idi. İşin gerçeği Wagner'e asıl destek verenler işçi liderleriydi. 1960'ta BÖF* greve gittiğinde örgütlenmiş işçi liderleri yeni gelişmeye başlayan sendikaya yumuşak davranmaları konusunda baskı yapıyorlardı.

Belediye başkanı genelinde işçi taraftarı olduğundan ve siyasi destek için büyük ölçüde örgütlenmiş işçilere bağımlı olduğundan, belediye başkanı tarafından tayin edilmiş bir okula, eğitim idaresinin, eğitim sendikasına karşı katı bir tutum takınması zor olacaktı.

Eğitim idaresinin eyleme geçmesini zorlaştıran başka üç sebep vardı. (1) Hemen hemen herkes sendikaların belirtilen şu amacının meşruluğunu kabul ediyordu: Eğitimin kalitesinin yükseltilmesi. Eğitim idaresi sendikaların isteklerini haklı görmekteydi, fakat yönetim bu istekleri karşılayacak mali kaynaklardan yoksundu. Açıkca ifade edilmiş amaçlarına herkesin sempati duyduğu bir hareketi bastırmak kolay değildir. Okullardaki yönetici personel bile-bölüm başkanları, müdür yardımcıları ve müdürleri-grev yapan öğretmenleri destekliyorlardı. Emirleri yerine getireceklerin ve yaptırımları uygulayacakların sempatisi ve bazı durumlarda aktif desteği, eğitim idaresinin sendikayı durdurmak için yaptığı tüm girişimlerin etkinliğini azalttı. (2) Öğretmenler ile sendika arasındaki iletişim kanalları o kadar zayıftı ki, öğretmenler greve gideceklerini söyledikleri zaman buna eğitim idaresi hiçte inanmadı. Bu nedenle, grev başladığı zaman eğitim idaresi tamamen hazırlıksızdı. (3) Kanun, öğretmenleri işten atmak dahil aşırı yaptırımları gerektiriyordu; bu nedenler kanunu uygulamayı güçleştiriyordu. Varolan kanunlar halkın gerçek eğilimlerinden farklı ise işte böyle olur.

---

* Birleşik Öğretmenler Federasyonu.(çev.)

Okul Öğretim Yönetiminin bazı yeteneksiz üyeleri ve yöneticileri olmuş olabilir, fakat yeterli ve zeki yöneticilerine de sahipti. Bu insanlar "hata" yaptılar çünkü onların içinde çalıştığı sosyal sistem başka türlü davranmalarını güçleştiriyordu.

Bütün başkaldırılar için benzer analizler yapılabilir, öyleki geri dönüp bakıldığında, yetkililerin eksik değerlendirmelerinin sonucu, grevcilerin başarılı oldukları görülmektedir.

Kültürün Gelişmesi

Birçoğumuzun politika tarihinin gidiş seyrinin, erkek veya kadın birkaç büyük insan tarafından belirlendiğini düşündüğü gibi kültürün sanatın ve bilimlerin gelişmesini de bir elin parmakları kadar olan dahilerin işi olduğunu düşünürüz. Mesela bilimin gelişmesi ekseriya, Newton, Lavoisier, Darwin, Madame Curie ve Einstein gibi dahi şahısların eseri olarak görülmektedir. Her ne kadar sosyologlar bireyin dehasının önemini inkâr etmiyorlarsa da onlar bilimi ve diğer kültür biçimlerini, bilimin iç sosyal örgütlenmesi ve bilim adamlarının yaşadıkları toplumun etkilediği sosyal faaliyetler olarak görürler. Sosyologlar şu soruyu sormaktadırlar: Eğer Newton, Lavoisier, Darwin, Madame Curie ve Einstein yaşamamış olsalardı bilim bugün nasıl olurdu?

Keşiflerin Çokluğu

Eğer geçmişteki bazı dahiler yaşamamış olsalardı bile muhtemelen bilimin bugün pek farklı olmayacağını savunacak elimizde veriler mevcuttur. Bu inancın dayandığı delillerin kaynağı keşiflerin birbirinden bağımsız olarak yapılmasıdır.[8] Ta-

8. Robert K. Marton, "Singletons and Multiples In Scientific Discovery" Proceedings of the American Philosophical society 105 (1961) 471-86.

rihçiler, meşhur bilim adamları tarafından yapılan keşiflerin, büyük çoğunluğunun bağımsız olarak diğer bilim adamları tarafından yapıldığını göstermiştir. Mesela Newton ve von Leibnitz bir birinden bağımsız olarak cebiri, (Kalkülüsü) Darwin ve Wallace tarafından yine birbirinden bağımsız olarak Mandel'in genetik kanunları, yirminci asrın başlarında üç ayrı bilim adamı tarafından keşfedilmiştir.

Keşiflerin birden fazla kişi tarafından yapılmasının çok fazla olması gerçeğinden hareketle yeni fikirlerin bir boşlukta meydana gelmediğini kabul etme sonucuna varırsak bu tuhaf değildir.

Onlar etkileşim içindeki bir bilginler topluluğunun çalışmalarının sonucu ortaya çıkar. Bu nedenle eğer bir keşif bir bilgin tarafından yapılmamışsa, muhtemelen başkası tarafından yapılacaktır. Bu husus molekül biyoloğu olan James Watson tarafından çok iyi bir biçimde açıklanmaktadır. The Double Helix* adlı kitabında kendisinin ve Francis Crick'in DNA-'nın yapısını nasıl keşfettiklerini anlatmaktadır.[9] Watson ve Crick keşfi yapmak için Linus Pauling ile yarış içindeydiler. Kazanana Nobel ödülünün verilmesi hemen hemen kesindi. Watson eğer kendisi ve Crick keşfi yapmamış olsalardı, bunun Pauling tarafından kesinlikle yapılacağını açık bir biçimde belirtmektedir. İki bilim adamından veya iki grup bilim adamından hangisinin belli bir keşifi yapma şerefine ulaşması bazen haftalar ve bazen de gün meselesidir.

Bilimin Sosyal Örgütlenmesi

Sosyologlar bilimin bazı yerlerde ve zamanlarda diğerlerinden daha fazla geliştiği gerçeğini nasıl açıklarlar? Mesela; Ondoku-

---

* Çift Helezon. (çev.)

9. James Watson, *The Double Helix* (New York Atheneum), 1968.

zuncu yüzyıl Almanya'sı bilimsel faaliyetlerin merkezi idi. II. Dünya Savaşı'nın sonundan bu yana Amerika Birleşik Devletleri bilimsel bilgi üretimine liderlik etmektedir. 19. asır Almanyası o zaman, diğer ülkelerden daha fazla dahilere mi sahipti? II. Dünya Savaşı sonrası Amerikalılar diğer ülkelerdeki çağdaşlarından daha mı zekidirler? Sosyologlar, genelinde doğal yetenek seviyesinin, ülkeden ülkeye, zamandan zamana değişmeyip yaklaşık olarak eşit kaldığına inanırlar. Elbetteki farklı olan şey, bilimin uygulandığı toplumsal şartlar ve bilimin kendisinin toplumsal örgütlenmesidir.

Robert K. Marton, protestanizmin 17. yy. İngilteresinin bilimsel rönesansına katkıda bulunan bir etken olma rolünü analiz etti.[10] Protestan teolojisi (kelamı), bilimi saygın bir faaliyet haline getirdi. Protestanizmin ortaya çıkışından önce bilimsel yeteneği olan birçok kişi muhtemelen fazla saygı duyulan alanlara kaydılar. Yetenekli kişilerin toplumda değer verilen alanlarda uğraşacağından dolayı, bilim ençok saygın bir meslek olarak kabul edilen ülkelerde gelişebilecektir.

İki İsrailli sosyolog olan Joseph Ben-David ve Awraham Zloczowar bilimin bizzat kendisinin toplumsal örgütlenmesini kişinin bilimsel ilerlemeye nasıl etki ettiğini açığa çıkardılar.[11] Bu iki sosyolog Almanyanın 19. asrın ortalarında neden bilimsel faaliyetin merkezi olduğunu açıklamakla ilgileniyorlardı. Fizyolojiyi araştırmalarının konusu seçerek, tarihe geçmiş bulunan meşhur kaşiflerin milliyetlerini tablo halinde çıkardılar ve bu dönemde Almanyada yapılan fizyolojik keşiflerin diğer

---

10. Robert K. Merton, "Science, Technology and Society in Seventeenth Century England", Osiris "On Yedinci Asırdaki İngiltere'de Bilim Teknoloji ve Toplum" Osiris'te Cilt 4. Kısım 2 (1938, Yeniden basım. New York, Howard Ferting, 1970.

11. Joseph Ben-David and Awrahim Zloczower, "Universities and Academic Systems in Modern Societies= Çağdaş toplumlarda Üniversiteler ve Akademik Sistemler." *European Journal of Sociology*" 3 (1962) 45-84.

herhangi bir ülkenin keşfinden daha fazla olduğunu buldular. Ondan sonra Alman biliminin zenginleşmesini Alman Üniversite sistemine dayandırdılar. Almanya'da prestij için yarışan 20 dolaylarında üniversite vardı. Bu durum, sadece önemli bir üniversitesi bulunan Fransa'ya veya iki üniversitesi olan İngiltere'ye hiç benzemiyordu.

Almanyadaki 20 üniversite arasındaki rekabet icatları (innovation) kolaylaştırıyordu. Bir üniversite ortaya çıkmakta olan bir bilim dalında (mesela fizyoloji gibi) bir profesor atadı mı diğer 19'u hemen onu takip ederlerdi. Böylece merkezileşmemiş üniversiteler arasındaki rekabet yeni bilimsel ihtisaslaşmalar için büyüyen bir yapılanma şansı yaratmaktaydı. Genç ve zeki bilim öğrencileri çok büyük şanslara sahip olarak bu alanlara girebiliyorlardı.

Bu alanları seçen genç ve zeki bilim adamı adayı öğrenciler bu alanlarda büyük şanslara sahiplerdi. Ben-David ve Zloczower'in tezinin esasını, çağdaş toplumlarda bilimin gelişmesi mevcut olan bilimsel mesleklerin sayısına ve türüne bağlıdır, varsayımı oluşturur ve bu da bilimin kendisinin toplumsal örgütlenmesine bağlıdır.

ÖZET

Bu bölümde sosyologların neyi araştıracakları konusundaki kararlarına rehberlik eden, sosyolojik bakış açısının veya dünya görüşünün bir kaç esas noktasına temas ettik.

Sosyologlar, kişinin toplumsal yerinin bireysel ruh haline ve davranışına nasıl etki ettiğini göstererek kişilerin davranışlarını ve duygularını araştırırlar. Durkheim'in intihar teorileri sosyolojik bakış açısının uygulamadaki iyi bir örneğidir. Sosyologlar intihar gibi bir davranışı araştırdığında neden Jim intihar etti de Bill intihar etmedi ile ilgilenmezler. Daha çok ne-

den bazı gruplardaki intihar oranının diğer gruplardan daha yüksek olduğunu öğrenmek isterler. Mutluluk ve korku gibi ruh hallerini araştıran sosyologlar bu duyguları toplumsal bir temele dayandırmaya uğraşırlar. Sosyologlar hastalığı araştırsalar bile toplumsal olarak şartlandırılmış olan davranış yönlerine (aspect) bakarlar.

Büyük adam büyük kadın teorileri şunu savunur: Toplumsal değişim ve kültürel gelişme bazı kişilerin davranışlarının sonucudur. Diğer yandan tarihsel gelişmeyi veya sosyal hareketleri inceleyen sosyologlar bunlarla ilgili kişilerin yaygın toplumsal şartlar tarafından etkilendiğini ortaya çıkarma girişiminde bulunurlar. Sosyologlar kültürel gelişmeyi araştırdıkları zaman; sosyal şartların, insanın dikkatini çeken kültürün belli kısımlarını nasıl etkilediğini ve kültürün toplumsal örgütlenmesinin kendisinin büyümeyi etkilediğini göstermeye çalışırlar.

İKİNCİ BÖLÜM

VERİLERLE FİKİRLERİ TESTETME

TANIMLAYICI ARAŞTIRMA

Sosyolojik araştırmaların iki temel türü vardır. *Tanımlayıcı** araştırma ve *açıklayıcı* araştırma. Bir sosyolog gerçekleri (fact)** bulmak ve toplumsal gerçeği tanımlamak için tanımlayıcı araştırma yapar.

İnsanlar gerçekten nasıl davranırlar? Toplum gerçekten nasıldır? Mesela, bir sosyolog, üniversite öğrencilerinden kaç tanesinin gerçekten uyuşturucu madde kullandıklarını merak edip öğrenmek ister. Gazete ve televizyon haberleri hemen hemen bütün üniversite öğrencilerinin esrar içtikleri intibaını verebilir, ama bu gerçekten doğru mudur? Veya bir sosyolog son 20 yılda [Amerika'daki] siyah halkın ekonomik durumunda bir gelişme olup olmadığını veya eskiye kıyasla bu-

---

* *Descriptive*: Tasvir edici anlamına gelir ve son zamanlarda sosyolojide *descriptive*'in karşılığı olarak betimsel tabiri de kullanılmaktadır. Üçüncü olarak tavsif edici biçiminde de çevrilebiir. Fakat biz tanımlayıcı araştırma tabirini tercih ettik. (Çeviren)

** Fact: Gerçek olarak çevrilebileceği gibi, var olan mevcut durum anlamını verecek biçimde de çevrilebilir. (Çeviren)

günkü üniversite öğrencilerinin evlilik-öncesi cinsel ilişkide bulunma oranlarının yükselip yükselmediğini öğrenmek ister.

Bütün bu araştırmaların bir amacı olacaktır; o da sosyal gerçekleri bulmaktır. Betimsel araştırmalar bazen çok giriftleşir ve istisnai konularla uğraşır. Mesela, sosyologun biri ölmenin kişinin içinde bulunduğu sosyal durumdan etkilendiği fikrindeydi.[1] Kişi öldüğünde bu hadise sadece onun bedeninin fizyolojik olarak içinde bulunduğu durum tarafından belirlenmemektedir. İşte sosyologumuz önemli sosyal günlerde, mesela bayramlarda ve kendi doğum günlerinde insanların ölme ihtimallerinin daha fazla olup olmadığını bulmak istedi. Birbirinden farklı birçok insan grubunu araştırdıktan sonra "ölüm kayması" diye bir etken keşfetti. Gerekten de bazı önemli günlerinde insanların ölme ihtimalleri azalıyordu. Eğer ölümler üzerinde toplumsal etki yoksa insanlar doğum günlerinin olduğu aylarda da diğer aylarda da öleceklerdir. Fakat işin gerçeği şudur ki insanlar doğdukları aylarda daha az ölmektedirler. Ölüm kaymasını tam olarak ispat etmek gerçekten son derece girifti. Bu, büyük ölçüde yaratıcılığı ve bazı basit istatistik yöntemlerini kullanmayı gerektiriyordu.

Bahis konusu bu araştırmada ölüm durmasının keşfedilmesine pek az kişi çok net bir buluş diyeceklerdir. Sosyologlar, "Bunu bana söylemek için bütün bu rakamlara ve uzun sözlere ne gerek var? Bunu zaten kendim biliyordum," tarzındaki şüpheci insanların sözlerini duymaya alışıktırlar.

Betimsel araştırmaların apaçık gerçekleri araştırdığı iddiası tamamen yanlış değildir. Örnek olarak II. Dünya Savaşı yıllarında yapılmış kapsamlı bir araştırmayı ele alalım: Bu araş-

1. David Phillips, "Death Takes a Holiday (Ölüm Tatil yapıyor), *Statistics: A guide to the Unknown*, eds. Judith M. Tenor ve diğerleri (San Francisco: eds Day Holden-Day 1972)

tırma *"The American soldier"*[2] (Amerikan Askeri) adı altında sonradan dört cilt olarak yayınlandı. Harvard sosyoloğu Samuel Stoufler başkanlığındaki bir araştırma grubunun amacı askerlerin moral durumunu araştırmaktı. Bu araştırmanın sonuçları arasında açık bir şekilde bilinen bulgular vardı:

1- Daha iyi öğrenim görmüş erkekler öğrenimi az erkeklerden daha fazla psikonevroz semptomlar gösteriyorlardı. (Çok iyi bilinmektedir ki entellektüeller daha sinirli ve daha gergindirler ve genellikle avaraj kişiye göre dengeleri daha azdır.)

2- Askerlikleri boyunca köy kökenli erkekler, ruh halleri itibariyle kent kökenli askerlerden genellikle daha iyiydiler. (Bu beklenen bir durumdur, çünkü kırsal alanda büyüyen bu insanlar genelinde daha çok bedensel işler yaparlar ve bedensel zorluklara daha çok alışmışlardır.)

3- Beyaz erler, siyah [ırka mensup] erlerden daha fazla çavuş olmak istiyorlardı. (İçinde büyüdükleri sosyal şartlar nedeniyle siyahlar beyazlardan daha az hırslı oluyorlardı.)

Siyahların birçoğunun beyaz erkeklere emir vermek için kendilerine yeterli güvenleri yoktu.

4- Güneyli [Kuzey Amerika'nın güneyi] askerler. Güney Denizi Adalarındaki, iklime Kuzeylilerden daha fazla dayanabiliyorlardı. (Bundan daha aşikar ne olabilir. Güneyliler elbette ki, sıcak iklime alışıktırlar.)

Neden bir sürü sosyolog uzun bir zaman ve büyük bir para harcayarak bu apaçık olarak ortada olan gerçekleri bulma gereğini duydular? Cevap şudur; Stouffer ve meslektaşları her hususta gerçek olarak bilinenin tamamen tersini buldular.! Daha iyi öğrenim görmüş askerler, eğitimi az askerlere kıyasla

2.Samuel Stouffen at al (ve diğerleri) *The American Saldier*, Studies in Social Psychology in World War II, 4 vols. (Princeton: Princeton University press, 1949)

daha az psikonevrotik semptomlar gösterdiler. Kırsal kökenli askerler askerlik yaptıkları sürede kent kökenli askerlere kıyasla daha iyi bir morala sahip değillerdi. Gerçekten de siyahlar, beyazlardan, daha çok çavuş olmak istiyorlardı. Hatta en "bariz" fikir bile yanlıştı; Güneyli askerler, Güney Deniz Adaları iklimine Kuzeylilerden daha fazla bir uyum sağlayamadılar.[3]

Bu test edilmeden kabul edilmiş ve insanı aldatan yanıltıcı bilgiden alınacak ders şudur: Doğru olduğu ispat edilinceye kadar, insan davranışlarının mahiyetinin çok azı netlikte bilinmektedir. İnsan davranışının bütün türleri kavranabildiklerinden, hakim bir düzenin bulunduğu sonucuna ulaşan bir araştırmaya okuyucular şu tepkide bulunmaktadır: "Elbetteki işler hep böyle olagelmiştir." Her insan davranışı kavranabileceğinden, ancak hangi tepkilerin en büyük sıklıkla meydana geldiğini ve hangi şartlar altında meydana geldiğini bilmek çok büyük bir öneme sahiptir. İşte iki bariz ve çelişen inançtan hangisinin doğru olduğunu bulmak tanımlayıcı sosyolojik araştırmanın işidir.

AÇIKLAYICI ARAŞTIRMA

Yukarda açıklandığı gibi, betimsel araştırmalar sadece toplumsal gerçeği betimlerler (tasvir eder); bu gerçeklerin neden böyle olduğunu açıklamazlar. İnsanların davranış biçimlerinin sebepleri nelerdir? Sosyologlar bu soruya cevap verme girişiminde bulundukları zaman açıklayıcı araştırma yapmaktadır-

3 Bu örnek sosyolojik bulguların o kadar da "aşikar" olmadığını ilk defa Paul F., Lazarfeld, Stouffer ve diğerlerinin yazdığı *American soldier* kitabının tanıtım yazısında belirtilmiştir. *The American Soldier*, in *Public Opinion Quarterly* 13 (Fall 1949): 377-404.

lar. Açıklayıcı araştırma metodunu en iyi anlamanın yolu bir örneğe bakmaktır.

1972'de Amerikalıların dikkati, yirminci asırda karşılaştığımız en ciddi siyasi krizlerden biri üzerine yoğunlaşmıştı. Watergate [Oteli]ne zorla girme,* bunu gizleme, ve bununla ilgili konular, bir asırdan bu yana ilk defa Amerikalıların başkanının düşürülüp düşürülemiyeceğinin tartışılmasına neden oldu. 1973'ün sonlarında ciddi olarak düşürülme tartışıldı ve 1974'te gittikçe kızıştı, ta ki Başkan Richard Mixon [Niksın] 9 Ağustos 1974'te istifa edinceye kadar. 1974 yılı boyunca, Long Island [New York] sakinlerinin başkanı düşürme hakkında ne hissettiklerini, ve neden öyle hissettiklerini bulmak için bir dizi araştırma yaptım.

Long Island [Aylınd] seçmenleri, 1972 başkanlık seçimlerinde büyük ölçüde Nixon'u desteklediler. Onların üçte ikisi Nixon'a ve sadece üçte biri onun Demokrat rakibi George McGovern'a oy verdiler. Fakat 1974 ilkbaharı ve yazında mülakatta bulunduğum insanların yarısı Nixon'un düşürülmesine taraftardı ve yarısı karşıydı. Neden bazıları düşürmeye taraftar iken diğerleri karşıydı? Birkaç araştırmadan elde edilen veriler, Long Island sakinlerinin düşürmeye karşı olan tavırlarını açıklamak veya anlamak için kullanıldı.[4] Aşağıdakiler araştırmanın sonuçları arasındaydı;

---

* Watergate Oteli, başkanlık seçimi için Demokratların karargahı idi. Cumhuriyetçiler gizli bir biçimde buraya girip telefonları dinlemek dahil karargahta Demokratların seçim stratejileri hakkında gizli ve hukuka aykırı bir biçimde bilgi topladılar. Bunun da Cumhuriyetçilerin adayı ve daha sonra başkan olan Richard M. Mixon'un haberi olduğu ve onun onayladığı daha sonra açığa çıktı (mütercim)

4. Sonuçların bazıları Long Island gazetesi olan *Newsday*'de yayınlandı. Bütün mülakatlar telefon ile yapıldı ve ücreti anılan gazete tarafından ödendi.

1- Yahudiler'in düşürmeden yana olma ihtimalleri Hıristiyanlarınkinden daha fazla idi.

2- Fakülte mezunlarının düşürmeden yana olma ihtimalleri, fakülte mezunu olmayanlardan daha fazla idi.

3- Cumhuriyetci partiye kayıtlı üyelerin düşürmeden yana olma ihtimalleri, kayıtlı demokratlardan veya bağımsızlardan daha az idi.

Bu aşamada sadece tasvir ettik, yani kimin ne düşündüğü gerçeğini size naklettik. Bundan sonra sormak istediğimiz soru, "Neden?" Neden Yahudiler, Hıristiyanlardan daha fazla başkanın düşürülmesinden yana idiler? Neden fakülte mezunları mezun olmayanlardan? ve neden kayıtlı demokratlar ile bağımsızlar cumhuriyetçilerden daha fazla başkanı düşürmeden yana idi? Bu sorulara verilen cevaplar basit düzeyde dahi olsa açıklayıcı analizin örnekleridir.

Cevaplara geçmeden önce, ilkin önceki birkaç kavramı tanımlamamız gerekir. Açıklayıcı analiz daima en az üç unsuru (ögeyi) içerir. İlk unsur, ya anlamak istediğimiz bir tutumdur veya bir davranıştır. Burada bahis konusu olan düşürmeye karşı olan tavırdır. Neden bazı vatandaşlar düşürmeyi diğerlerinden daha fazla istemektedirler. İkinci unsur (öge), tespit edilen sebep, veya davranıştır, bir başka ifadeyle tavrı tayin eden nedendir. Bu durumda, başkanı düşürmeden yana tavırların belirlenen nedenleri din (Yahudi, Hristiyan); eğitim (fakülte mezunları, mezun olmayanlar); ve siyasi parti ile olan ilişki (Cumhuriyetci, Demokrat, bağımsız) dir. Üçüncü öge, nedensel ögenin davranışa veya tavra etki etmesinin sebebi olmaktadır. Bir örnek verecek olursak yahudilerin hıristiyanlardan daha çok düşürmeden yana olmalarının sebebi olmaktadır.

Bütün bilimlerde araştırılmakta olan hadise *bağımlı değişkendir*. Sosyolojide bağımlı değişken genellikle, bir tutum veya

davranıştır. Bir değişken, insanları, iki veya daha fazla kategori bulunduğu için sınıflamaya tabi tutmaktır. Bir kategori, sınıflamaya tabi tutma düzeninde bir sınıftır veya bölümdür. Kategoriler karşılıklı olarak birbirini dışarda bırakmalı ve kapsamalıdırlar. Bu nedenle, belli bir değişkende bireylerden hiç bir tanesi bir kategoriden daha fazla kategoriye girmeyecektir, ve bireylerden her birisi kategorilerden [sadece] birine girecektir. Gerçekten de sonsuz sayıda değişken vardır. Sosyolojide dikkate alınanlar arasında en yaygın olanları sosyal sınıf (işçi sınıfı orta sınıf), siyasi bağlılık (Demokrat, Cumhuriyetçi) cinsiyet (erkek-Kadın) vb. gibilerdir. Bütün bilimlerde araştırılan olaya bağımlı değişken denir, çünkü diğer değişkenlere bağlıdır veya diğer değişkenler tarafından belirlenir. Mesela başkanı düşürme (bağımlı değişken) din tarafından belirlenmiştir.

Bağımlı değişkene neden olan değişken, bütün bilimlerde *bağımsız değişken* diye adlandırılır. Verdiğimiz örnekte din bağımsız değişkenlerden biridir. Din bir kişinin [başkanı] düşürmeden yana olmasını belirler. Düşürmeye karşı tavır kişinin dinini belirleyebilirmi? Olayların büyük çoğunluğunda cevap "hayır" olacaktır. İnsanların dine bağlılıkları düşürme sorunundan daha önce idi ve düşürmeye karşı olan tavırlarından dolayı dinlerini değiştirme ihtimalleri yoktu. Düşürmeye karşı olan tavır dinin nedeni olmadığından biz dinin bu tavırdan bağımsız olduğunu söylüyoruz.

Eğer dikkat edilirse, bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasında apaçık bir zaman ilişkisinin olduğu görülür. Öyle ki, bağımsız değişken zaman itibariyle mutlaka bağımlı değişkenden önce gelmelidir. Senin bugünkü davranışın mahiyeti bilinmeyen ve yarın meydana gelecek olan bir olay tarafından meydana getirilemez. Başkan Nixon istifa ettikten sonra ki zamanda insanların yaptıkları ve istifadan sonra onun hakkında düşündükleri onun düşürülmesi konusundaki tartışma-

lar boyunca devam eden tavırlarının nedeni olamaz. Yine başkanı düşürme tartışmaları boyunca insanların sahip oldukları tavırları, yaşları; dinlerinin, sosyal sınıflarının veya siyasi bağlılıklarının muhtemel nedeni olamaz.

Açıklayıcı analizde üçüncü unsur, (öge) bağımsız değişkenin neden bağımlı değişkene etki ettiğidir. Bu unsurun üzerinde aynı şekilde anlaşmaya varılmış bir adı yoktur. Bazen sosyologlar *açıklayıcı değişken* veya *test faktörü* terimlerini kullanılır. Biz bu unsura *test faktörü* diyeceğiz ancak bu sadece bir adettir. Aslında test faktörü gerçekten de başka bir bağımsız değişkendir.

Birkaç örneğe bakarsak, test faktörünü daha iyi anlayabiliriz. İsterseniz, dinin başkanı düşürme tavrına neden etki ettiğini sormakla başlayalım.

Neden yahudiler hıristiyanlardan daha çok başkanı düşürme eğilimi göstersinler? Yahudi dininin kendisinde, düşürmeden yana tavır koyacak bir şey var mıdır? Muhtemelen yoktur. Cevap, yahudi olmak ile ilişkisi olan bazı niteliklerde aranmalıdır.

Yahudilerin tavrı, asırlardır ezilen bir azınlık olmaları gerçeği ile şekillenmiştir ve onlar kendilerini imkanları kıt olan kimselerle özdeşleştirmişlerdir ve daha liberal siyasi tavırlar sergilemişlerdir. Siyasi davranışların sosyolojik araştırması Demokrat [partili] olmaları, ihtimalinin yüksek oluşunu refah devleti tedbirlerinden yana tavır koyduklarını, medeni hakları desteklediklerini, kısaca diğer herhangi bir dinî veya etnik guruptan daha çok "liberal"* olduklarını göstermiştir.

Gerald Lenski din [in sosyolojik olarak araştırılması] konusundaki kitabında yahudilerin büyük endüstrilerin millileştirilmesini genelinde desteklediklerini gösteren istatistikler

* Liberal burada açık fikirli, olma, serbest, düşünceli olma anlamında kullanılmıştır. (Çev.)

sunmaktadır.[5] Başka bir araştırma New York şehrindeki göçmen yahudilerin en önemli fikir kaynaklarından birinin sosyalist sendikalar olduğunu göstermiştir.[6] Aynı araştırma yine, çoğunluğu yahudilerden oluşan seçim bölgelerinin, solcu üçüncü parti adaylarına diğer bölgelerden daha çok oy verdiklerini tespit etmiştir. Bu nedenle, yahudiler başkanı düşürme konusunda, genel siyasi inançlarından dolayı hıristiyanlardan daha çok başkanı düşürmeden yana tavır alacaklardır.

Öyle ise liberalizm* teklif edilen test faktörüdür, yani dinin (bağımsız değişken) düşürme tavrına (bağımlı değişken) etki etme nedenidir. Bu şöyle ifade edilebilir: yahudilerin düşürmeden yana tavır koymaları ihtimali daha fazladır. Çünkü yahudilerin liberal olma ihtimalleri daha fazladır ve liberallerin başkanı düşürmeden yana tavır koyma ihtimalleri daha fazladır.

İnsanların büyük çoğunluğu buraya kadar yapılan analizi kabul edeceklerdir. Ancak sosyal araştırmacı hiçbir açıklamayı, onu destekleyen veriler olmadıkça kabul etmez. Bu konudaki araştırmanın doğru olduğundan emin olmak isteriz, zira hiç kuşkusuz mantıklı görünen diğer birkaç açıklama daha vardır. Mesela, yahudilerin üniversiteden mezun olmuş olma ihtimalleri hıristiyanlardan daha fazladır. Yukarda fakülte mezunlarının fakülte mezunu olmayanlara kıyasla başkanı düşürmeyi daha çok destekleyecekleri araştırmanın bulgularından bir tanesi olduğunu belirtmiştik. Yahudilerin hıristiyanlardan daha çok düşürmeden yana olmalarının nedeni, belki de onların daha yüksek bir eğitime sahip olmaları ile ilişkilidir. O zaman

---

5. Gerald Lenski, *The Religious Factor* (Garden City, N.Y., Anchar Books, 1963) s. 137-140.
6. Lawrence Fuchs, *The Political Behaviour of American Jews* C Glencoe, III.: The Free Press 1956) bölüm 10.

* Liberalizm: Serbest fikirlilik, genelinde fikirlere serbestiyet tanıma diye çevrilebilir. (çev.)

ikinci teorimiz: yahudilerin düşürmeden yana tavır koyma ihtimallerinin hıristiyanlardan daha yüksek olmasının nedeni, yahudilerin, daha yüksek öğrenim düzeyine sahip olmalarıdır.

Sosyal araştırma bu teorilerden hangisinin doğru olduğunu bize gösterebilir. Biz verilere bakarak teorilerden birinin veya diğerinin veya her ikisinin doğru veya yanlış olduğunu ispat edebiliriz.

AÇIKLAYICI ANALİZDE TABLOLARIN KULLANILMASI

Verilerin Tablo Halinde Düzenlenmesi

Bir teorinin doğru olduğunu veya yanlış olduğunu ispat etmek için, tablo halinde düzenlenmiş verilere bakmamız gerekir. *Marginal* [derkenar] denen en basit tablo türü bir değişkenli dağılımdır. (Buna marginal denmesinin sebebi, çoğunlukla daha girift tabloların kenarında görüldüğü içindir.) Örneğimize dönecek olursak, eğer 1000 kişi ile mülakat yapılmışsa, önce kaç tanesinin yahudi ve kaç tanesinin hıristiyan olduğunu bilmek isteriz.[7]

Veriler tablo 2.1 deki gibi görülebilir.

Tablo 2.1

Din	*Sayı*	*Yüzde*
Yahudiler	500	%50
Hıristiyanlar	500	%50
Toplam	1000	%100

Genelinde diğer dinlere bağlı veya soruya cevap vermeyen insanlar buluruz, fakat burada verileri sunmayı kolaylaş-

7. Her ne kadar düşürme araştırmasının belirgin sonuçları burada sunulan sonuçlara temelinde benziyor idiyse de, eğitsel (didaktik) nedenlerle biz gerçek sayıları değiştirdik.

tırmak için biz herkesin soruya cevap verdiğini ve cevap veren her şahsın ya yahudi veya hırıstiyan olduğunu kabul ediyoruz. Kendileriyle mülakat yaptığımız 500 kişinin veya % 50'nin yahudi ve 500 ünün yahut % 50'nin hırıstiyan olduklarını Tablo 2.1 bize ifade etmektedir.

Durum bu olunca, iki değişkenli tablo kullanarak insanları eş zamanlı olarak iki değişkene ayırabiliriz. Yine biz 500 yahudiden ve 500 hırıstiyandan kaçar tanesinin başkanı düşürmeyi desteklediğini bilmek isteriz. Bu bilgi Tablo 2.2. de görülmektedir. 500 yahudiden 350 sinin düşürmeyi desteklediğini ve 150 sinin desteklemediğini görüyoruz; 500 hırıstiyandan 250 si düşürmeyi destekledi 250'si desteklemedi. (Toplam sutunda Tablo 2.1.in marjinalini gördüğümüze dikkat et.)

Tablo 2.2.

	Düşürmeyi destekleme		
Din	*Evet*	*Hayır*	*Toplam*
Yahudiler	350	150	500
Hırıstiyanlar	250	250	500
Toplam	600	400	1000

İki değişkenli tabloda, her şahıs aynı zamanda iki boyutta sınıflanır. Bunu anlamak için dört köşeli bir oda tasavvur et. Bütün yahudilere odanın önünde durmaları istenecektir; bütün hırıstiyanlara arkada. Düşürmeden yana olan bütün insanların odanın sol tarafında durmaları karşı çıkanların sağında durmaları istenecektir. Odaya girdikçe her kişiyi sınıflamış bulacaksın. İlk kişiye dininin ne olduğunu sorarsın; diyelim ki o kişi yahudidir. Bundan sonra düşürmeden yana olup olmadını sorarsın. Eğer cevap evet ise, kişiye odanın ön sol tarafında durmasını söylersin; eğer cevap hayır ise ön sağ köşesinde. Eğer bundan sonraki kişi düşürmeden yana olan bir hırıstiyan ise

odanın sol arka tarafında durması ona söylenir. Böylece tablonun her bölümü odanın bir köşesine tekabül eder. İşte aynı şekilde herhangi bir grup insanı böylece herhangi iki değişken üzerinde sınıflayabilirsin.

Genelinde iki değişkenli tablodaki değerlerin yüzdeleri verilir ve bizim topladığımız bilgi Tablo 2.3'teki gibi görülür. Tablo 2.3 Tablo 2.2. deki bütün bilgileri vermektedir. 500 yahudiden 350 si düşürmeye taraftardı; 350 ise 500'ün yüzde 70'idir. 150 yahudi (500'ün yüzde 30'u) düşürmeye karşı çıktılar. Tablo aynı zamanda, hırıstiyanların yüzde 50 sinin (500'den 250'sinin) düşürmeden yana olduklarını ve yüzde 50'sinin (500'den 250 sinin) düşürmeye karşı olduklarını bize söylemektedir. Parantezler içindeki sayılar daima belli bir kategorideki insan sayısını belirtir.

Tablo 2.3

	Düşürmeyi destekleyen	*Düşürmeye karşı çıkan*	*Toplam*	*Kişi sayısı*
Din				
Yahudiler	% 70	% 30	% 100	(500)
Hırıstiyanlar	% 50	% 50	% 100	(500)

Biz bir tablodaki sayı dizilerine yukardan aşağı bakıyorsak, biz *sütunlara* (column) bakıyoruz; biz bir dizi sayıya çaprazvari bakıyorsak o zaman biz *sıralara* (row) bakıyoruz.

Tablo 2.3.te bağımsız değişken kategorileri *sıralarda*, ve bağımlı değişken kategorileri *sütunlarda* görülmektedir. Sık olarak bu işlem tersine çevrilmekte ve verilen Tablo 2.4.'teki gibi sunulmaktadır.

Açıkça belintilmelidir ki Tablo 2.3 ile Tablo 2.4.teki veriler tamamen aynıdır. Hangisinin bağımlı değişken ve hangisinin bağımsız değişken olduğunu bildikten sonra, eğer bağımlı

değişken sütunlardan ziyade, sıralarda görülüyorsa bu seni şaşırtmasın.

Tablo 2.4

	Din	
	Yahudiler	*Hıristiyanlar*
Düşürmeden yana olanlar	% 70	(500)
Düşürmeye karşı çıkanlar	% 30	(500)
Toplam	% 100	% 100
Kişi sayısı	(500)	(500)

Sık sık Tablo 2.3 gibi iki değişkenli bir tablo verilerin sadece yarısı ile sunulur (bak Tablo 2.5). Tablo 2.5 bize tablo 2.3'ün tam olarak aynısını söylemektedir. Eğer yahudilerin yüzde 70'inin düşürmeden yana olduğunu biliyorsak, o zaman yüzde 30'unun karşı çıkmış olması gerektiğini biliyoruz. Yine aynı şekilde, eğer hıristiyanların % 50'si düşürmeyi istiyorlarsa, o zaman yüzde 50'si karşı çıkmış olmakdır. Bu nedenle mesela, eğer biz düşürmeden yana olanların yüzdesini ifade eden bir tablo görürsek ve biz düşürmeye karşı olanların yüzdesini bulmak istiyorsak biz sadece verilen sayıyı 100'den çıkarırız. Sayıların yarısının verilmesinin nedeni tabloyu mümkün olduğu kadar basitleştirmektir. Sayıların diğer yarısı sadece tekrardan ibarettir.

Tablo 2.5. e baktığımızda yahudilerin hangi ölçüde hıristiyanlardan daha çok düşürmeden yana olduklarını öğrenmek isteriz. Bu durumda *yüzde farkını* hesaplarız. Bu durumda yüzde farkı yüzde 70 eksi yüzde elli ve bu da eşittir yüzde 20 eder. Böylece yahudiler hıristiyanlardan yüzde 20 daha fazla düşürmeyi desteklemiştir.

Tablo 2.5

	Düşürmeden yana olanların yüzdesi	
Din		
Yahudiler	% 70	(500)
Hırıstiyanlar	% 50	(500)

Geri dönüp Tablo 2.2. ye baktığımızda tablonun iki farklı şekilde yüzdelenebileceğini görebiliriz. Yahudilerin yüzde kaçı düşürmekten yanaydı diye sorma yerine, düşürmekten yana olan insanların yüzde kaçı yahudiydi biçiminde sorabilirdik. Eğer böyle yapmış olsaydık Tablo 2.6.yı oluşturabilirdik. Tablo 2.2'yi, Tablo 2.5 veya 2.6 biçiminde tablolamamız gerektiğini nasıl biliyoruz?

Tablo 2.6

Düşürmekten yana	*yahudilerin yüzdesi*	
Evet	% 58	(600)
Hayır	% 38	(400)

Açıklayıcı araştırma yaparken basit bir uygulama şudur: Daima bağımsız değişkene doğru tablolanır. Bu nedenden dolayı bağımsız değişkendeki bir kategorinin yüzde kaçının bağımlı değişkende bir kategori olduğunu daima sormalıyız. Tablo 2.2'de yahudilerin (bağımsız değişkendeki bir kategori) yüzde kaçı düşürmeyi (bağımlı değişkendeki bir kategori) desteklemektedir. Eğer biz hangisinin bağımlı değişken, hangisinin bağımsız değişken olduğunu söyleyebilirsek bizim tablolarımız daima doğru olarak yüzdelenir.

Şimdi artık iki değişkenli herhangi bir tabloyu doğru bir şekilde yüzdeleyebilmelisin. Tablo 2.7'nin sayıları ile birlikte bize verildiğini farzet. Bu tabloyu nasıl yüzdeleriz? Yapılacak

ilk şey iki değişkenden hangisinin bağımlı değişken olduğuna karar vermektir. Düşürmeye karşı takınılan tavırın, eğitim seviyesine etki etmediği açıktır. Bu nedenden dolayı, düşürmeye karşı takınılan tavrın bağımlı değişken ve eğitiminin bağımsız değişken olduğunu kabul edebiliriz. Şimdi bağımsız değişken yönüne doğru yüzdelemek istiyoruz. Öğrenmek istediğimiz, fakülte mezunlarının (bağımsız değişkendeki bir kategori) yüzde kaçının düşürmeden yana olduğudur. Tablo 2.8 doğru yüzdelenmiş bir tablodur. Tablo 2.8'deki yüzde farkı, yüzde 33'tür.

Tablo 2.7

	Düşürmeyi destekleyenlerin Yüzdesi		
Eğitim	**Evet**	**Hayır**	**Toplam**
Fakülte mezunları	350	100	450
Fakülte mezunu olmayanlar	250	300	550
Toplam	600	400	1000

Bazen istatistiksel bir raporun okunduğunda bunun yanlış yüzdelenmiş bir tablo olduğunu görürsün. Yanlış yüzdelenmiş oranlarla bize sunulan bir tablo istediğimiz bilgiyi bize vermeyeceğinden, bizim onu doğru yüzdelenmiş bir tabloya nasıl dönüştürüleceğini bilmemiz gerekir.

Tablo 2.8

	Düşürmeden yana olanların yüzdesi	
Eğitim		
Fakülte mezunları	% 78	(450)
Fakülte mezunu olmayanlar	% 45	(550)

Peki Tablo 2.9'daki sorun ne? Tablo yanlış yönde yüzdelenmiştir.

Tablo 2.9.

	Demokrat yüzdesi	
Düşürmeyi destekleyenler		
Evet	% 80	(600)
Hayır	% 40	(400)

Bize Demokratların yüzde kaçının düşürmeden yana olduğunu söyleyeceğine, düşürmeyi destekleyen insanların yüzde kaçının Demokrat olduğunu bize söylemektedir. Tabloyu değiştirmek için işlenmemiş (ham) sayılara geri gitmemiz gerekmektedir. Bunu yapmak için, tabloyu düzenler ve Tablo 2.9'daki bilgiyi yerleştiriniz. Tablo 2.10 daki gibi düzenlenir.

Tablo 2.10

	Düşürmeyi Destekleyenler	
Siyasi bağlılık	*Evet*	*Hayır*
Demokratlar		
Cumhuriyetçiler		

Tablo 2.9'dan biliyoruz ki düşürmeden yana olan 600 kişinin % 80'i Demokrattı (600'ün yüzde 80'i 480'dir). Düşünmeden yana olmayan 400 kişinin yüzde kırkı Demokrattı (400'ün yüzde 40, 160'dır). Bu nedenle 480'i ilk bölüme ve 160'ı ikinci bölüme yazarız; Tablo 2.11'de olduğu gibi.

Tablo 2.11.

	Düşürmeden yana olanlar	
Siyasi bağlılık	*Evet*	*Hayır*
Demokratlar	480	160
Cumhuriyetçiler		
Toplam	600	400

Şimdi eğer 480'i 600'den çıkartırsak 120 cumhuriyetçinin düşürmeyi desteklediğini görürüz. Tablo 2.12'de de görüldüğü gibi 120'yi üçüncü bölüme yazarız. Aynı yolla düşürmeyi desteklemeyen Cumhuriyetçilerin sayısını buluruz. (400 eksi 160 240'tır). Dördüncü bölüme 240'ı yazdıktan sonra, Tablo 2.12'deki sayıları elde ederiz.

Tablo 2.12

	Düşürmeyi Destekleyenler		
Siyasi bağlılık	*Evet*	*Hayır*	*Toplam*
Demokratlar	480	160	640
Cumhuriyetçiler	120	240	360
Toplam	600	400	1000

Şimdi tabloyu yüzdelemek kolay bir iştir, Tablo 2.13'te olduğu gibi.

Tablo 2.13.

	Düşürmeden yana olanların yüzdesi	
Siyasi bağlılık		
Demokratlar	% 75	(640)
Cumhuriyetçiler	% 33	(360)

Tabloların Varsayımları Test Etmek İçin Kullanılması

Tabloları anlama konusunda biraz tecrübe elde ettiğinden, şimdi yahudilerin hıristiyanlardan daha çok başkanı düşürmeyi destekleyecekleri teorimize dönelim. Biz yahudilerin hıristiyanlardan daha fazla düşürmeden yana olacakları varsayımında bulunduk, çünkü yahudilerin liberal olma ihtimalleri daha fazladır ve liberallerin başkanı düşürmeyi destekleme ihtimalleri daha fazladır. Bu teori aşağıda belirtilen dört kısma ayrılabilir.

1.Yahudiler, Hıristiyanlardan daha çok düşürmeden yanadırlar.

2.Yahudiler Hıristiyanlardan daha çok liberaldirler.

3.Tutucularla karşılaştırınca liberaller daha çok düşürmeden yanadırlar.

4.Yahudiler daha çok düşürmeden yanadırlar çünkü onlar liberaldir.

Yukardaki ilk üç ifadenin geçerliliğini test etmek için iki değişkenli üç ayrı tabloya ihtiyacımız vardır. İlk ifadenin geçerliliği Tablo 2.5'le ispat edilmişti, öyle ki yahudilerin yüzde 70'i ve Hıristiyanların yüzde 50'si düşünmeden yana tavır koymuştu. İkinci ifadenin geçerliliğini gösterir veriler Tablo 2.14'te sunulmaktadır. Tablo 2.14'te liberalizm bağımlı değişken ve din bağımsız değişkendir. Din liberalizme etki etmektedir, tersi değil. Tablo 2.14 bize yahudilerin hıristiyanlardan daha çok liberal olduklarını göstermektedir; yahudilerin yüzde 80'i hıristiyanların yüzde 40'ı liberaldir. Yüzde farkı 40 puandır.[8]

8.. İçinde yaşadıkları farklı toplumsal şartlar nedeniyle bütün Yahudiler liberal (serbest düşünceli) değildirler ve hıristiyanların hepsi tutucu değildir. Bazı Yahudiler zengin evlerde ve tutucu Cumhuriyetçi ebeveyn ile birlikte büyüdüler. Bazı hıristiyanlar anne-babalarının liberal Demokrat olduğu ailelerde yetişti.

Tablo 2.14

	Düşürmeden yana olanların yüzdesi	
Din		
Yahudiler	% 80	(500)
Hıristiyanlar	% 40	(500)

Üçüncü ifadenin geçerliliğini test eden veriler tablo 2.15'te sunulmuştur. Tablo 2.15'te bağımlı değişken nedir? Biz insanların düşürmeden yana tavır takınmalarına neden olan sebepleri öğrenmek istiyoruz; bu nedenle düşürmeden yana olan tavır bağımlı değişken olur. Bizim kendileri ile mülakat yaptığımız insanlar, genelinde düşürme sorunu ortaya çıkmadan önce, siyasi görüşlerine sahip idiler. Veriler liberallerin tutuculardan daha çok düşürmeden yana olduklarını göstermektedir. Yüzde farkı 50 puandır.

Tablo 2.15

	Düşürmeden yana olanların yüzdesi	
Siyasi Kanaatlar		
Liberaller	% 80	(600)
Tutucular	% 30	(400)

Şimdi teorimizin son cümlesine gelmiş bulunuyoruz: Yahudiler daha çok düşünmeden yana idiler *çünkü* onlar liberaldir. Bu teori aşağıda ifade edilecek olan, akıl yürütme biçimine dayanmaktadır: Museviliğin kendisinde yahudileri düşürmeden yana tavır almakla sonuçlanacak nitelikler bulunmamaktadır. Ancak yahudilerin liberal olma ihtimalleri (oranları) hıristiyanlardan daha fazladır. Liberallerin tutuculardan daha çok düşünmeden yana tavır almalarının doğal olarak bir kaç

nedeni vardır. Bu durumda, en belli başlı neden, 20 yıldan daha fazla bir zamandan beri liberaller tarafından siyasi bir "düşman" olarak görülen Richard Nixon tutucu bir cumhuriyetcidir. Belkide en az bunun kadar önemli bir neden de tutucuların statükoya daha fazla bağlılıklarıdır. Bir başkanın düşürülmesi gelenekten kesin bir sapma taşımaktadır ve bu husus tutucularca nefretle karşılanmaktadır. Eğer yahudilerin düşürmeden yana olmalarını etkileyen en önemli değişken liberalizm ise, o zaman liberal hıristiyanlar da aynen liberal yahudiler gibi düşürmeden yana olacaklardır ve tutucu yahudiler de düşürmeden yana olma konusunda tutucu hıristiyanlardan farklı olmayacaklardır. Tablo 2.16'daki gibi üç değişkenli bir tabloya bakarak bunun doğru olup olmadığını söyleyebiliriz.

Tablo 2.16

	Düşürmeden yana olanların yüzdesi			
Din	*Liberaller*		*Tutucular*	
Yahudiler	% 80	(400)	% 30	(100)
Hıristiyanlar	% 80	(200)	% 30	(300)

Tablo 2.16 daki parantezlerin içindeki her sayı, her kategorideki insan sayısını temsil etmektedir. Dört yüz yahudi liberaldir. Bunu yine tablo 2.14 te de görebiliriz (500'ün yüzde 80 i 400 dür). Hıristiyan ve tutucu olan 300 kişi vardır. Hıristiyan liberal olan 200 kişi ve tutucu yahudi olan 100 kişi bulunmaktadır. Yine liberal olan dikkate değer hıristiyan bir azınlık bulunmaktadır. Tablodaki yüzdeler her kategoride düşürmeden yana olan insanların yüzdelerini temsil etmektedir. Bu nedenle, liberal olan yahudilerin yüzde 80'i düşünmeden yanadırlar. Tablo 2.16 yı tamamlayan düşürmeden yana *olmayanların* yüzdesidir. Nitekim liberal yahudilerin yüzde 20'si düşürmeden yana *değildi* ve tutucu yahudilerin yüzde 70'i düşün-

neden yana değildi. Tablo 2.16'da yahudilerin ve hıristiyanların tavırlarında fark var mıdır? Liberal olan yahudileri ve hıristiyanları mukayese ederek ve tutucu olan yahudi ve hıristiyanları mukayese ederek, liberalizm konusunda insanlar "eşitlendikten" sonra farklı dinlere bağlı insanların tutumlarında farklılık olmadığını görebilmekteyiz. Liberal yahudilerin yüzde 80 i ile liberal hıristiyanların yüzde 80'i düşürmeden yana tutum sergilediler. Tutucu yahudilerin yüzde 30'u ile tutucu hıristiyanların yüzde 30'u düşürmeyi desteklediler. Eğer biz tablo 2.16'daki sonuçları elde etseydik, neden yahudilerin hıristiyanlardan daha çok düşürmeden yana oldukları konusundaki teorimiz doğru olurdu. Ancak bizim Tablo 2.11 deki gibi sonuçlar elde ettiğimizi farzet. Tablo 2.17 deki değerlere göre yahudilerle hıristiyanların davranışları arasında dikkate değer farklılıklar bulunmaktadır.

Tablo 2.17

	Düşürmeden yana olanlar	
Din	*Liberaller*	*Tutucular*
Yahudiler	% 70	% 70
Hıristiyanlar	% 50	% 50

Not: Parantezlerin içindeki sayılar yazılmamıştır çünkü bu yüzdeleri elde etmek ve aynı zamanda tablo 2.14 ve 2.15 te elde edilen sonuçla tutarlılık göstermek imkansızdır.

Tutucu yahudiler aynen liberal yahudiler gibi düşürmeden yanadırlar; ve hem liberal yahudiler ve hem de tutucu yahudiler, hıristiyan liberallerinden ve tutucularından daha çok düşürmeden yanadırlar. Eğer biz bunu bulmuşsak bizim teorimizin yanlış olduğu sonucuna varırız. Her ne kadar yahudilerin liberal olma ihtimalleri hıristiyanlardan fazla ise de bu husus onların düşürmeden yana olmalarının nedeni değildir.

Eğer biz Tablo 2.17'deki gibi veriler elde edersek, yahudilerin düşürmeyi destekleme eğilimini açıklamak için başka açıklama aramamız gerekir. Mesela belki de eğitim teorimizi test etmemiz gerekir: yahudiler hıristiyanlardan daha çok düşürmeden yanadırlar çünkü yahudilerin fakülte mezunu olma ihtimalleri daha fazladır ve fakülte mezunu olan insanların düşürmeden yana olma ihtimali daha fazladır.

Açıklayıcı herhangi bir analiz, genel olarak, aşağıdaki işlemi gerektirir. Bağımsız değişken ile ilişkisi olan bağımlı bir değişken buluruz; bundan sonra bağımlı değişken ile bağımsız değişken arasındaki ilişkiyi açıklayabilecek bir test faktörü buluruz. Doğru test faktörünü bulup bulmadığımızı anlamak için herhangi bir analiz boyunca her test faktörü kategorisinden ayrı olarak sabit kalan bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasındaki ilişkiyi inceleriz. Eğer test faktörü doğru test faktörü ise, yüzde farkı, test faktörünün her kategorisinde asıl iki değişkenli tabloda olduğundan daha az olmalıdır. Mesela Tablo 2.5'te yahudiler ile Hıristiyanlar arasındaki yüzde farkı 20 puandır; Tablo 2.16 da test faktörünün her kategorisinde yahudilerle hıristiyanlar arasındaki yüzde farkı sıfırdır. Bu bölümde tartıştığımız mantık sosyal araştırmaların büyük çoğunluğunun dayandığı temel prensiptir. Her ne kadar en ileri nicel analizi kullanıyor olsa da.

LİNEAR REGRESYON ANALİZİ

Buraya kadar hep tabloları analiz ettik. Ancak sosyolojide bugün birçok araştırmacı verilerini tablo biçiminde olacak şekilde analiz etmezler, fakat *linear regresyon analizi* diye adlandırılan[9] veri analiz türünü kullanırlar. Bu tür analiz, tablolu analizden

9. Role Hubert M. Blalock, Social Statistics (Newyork: McGraw-Hill, 1960.

daha girifttir ve onu anlamak en azından minimum istatistik bilgisini gerektirir, fakat daha girift kantitatif (nicel) analiz için izlenen mantık, basit tabloları analiz ederken kullanılan mantık ile genelinde aynıdır. Linear regresyon analizi ile tablolu analizin birbirine benzediği bazı hususları tartışmak faydalı olabilir.

Linear regresyon analizinde değişkenler arasındaki ilişki, yüzde farkı yerine, genelinde *korrelasyon katsayısı* (r) olarak ifade edilir. Bu nedenle tablolu analizi kullanarak sosyal sınıf ile gelir arasındaki ilişkiyi ifade etmek için araştırmacılar şöyle der: "Orta sınıfın yüzde yetmiş sekizi ve alt sınıf insanlarının yüzde 25'i yılda 10.000 dolar veya daha fazla kazandılar. Sosyal sınıf gelirde yüzde 53 puan fark meydana getirmektedir. Regresyon analizini kullanan araştırmacılar şöyle söyleyebilir. "Sosyal sınıf ile gelir arasında yüksek bir korrelasyon vardır; r 50'ye eşittir". Yüzde puan farkında olduğu gibi, r de ilişkinin ölçüsüdür. r büyüdükçe, iki değişken daha çok birbirleriyle ilişkilidirler (veya yüzde farkı daha büyüktür). Araştırmacılar r nin değerini bulmak için, genelinde bilgisayar tarafından hesaplanan istatistiksel formüller kullanırlar. Ancak bu kitabın amacı bakımından, r yi formüllere değinmeden kavramsal olarak tartışacağız.

Biz *değişken* terimini sık olarak kullandık; şimdi de *varyans* (variance) tabirini tartışacağız. Basit bir şekilde ifade etmek gerekirse varyans belli bir değişkenin belli bir nüfustaki değişkenlik oranıdır. Eğer değişken ön yargı ise (5 ten [yüksek önyargı] sıfıra [önyargı yok]) bir ölçek üzerinde ölçülüyorsa ve senin sınıfındaki herkes 3 ü çentiklemişse, o zaman senin sınıfında bu değişken konusunda varyans (değişkenlik) yoktur: Herkes aynı puana sahip olacaktır. Fakat genelinde, en azından biraz fark vardır. Eğer bir önyargı ölçeği meydana getirmişsen kendi sınıfına uygulamışsan, bazı öğrencilerin yüksek,

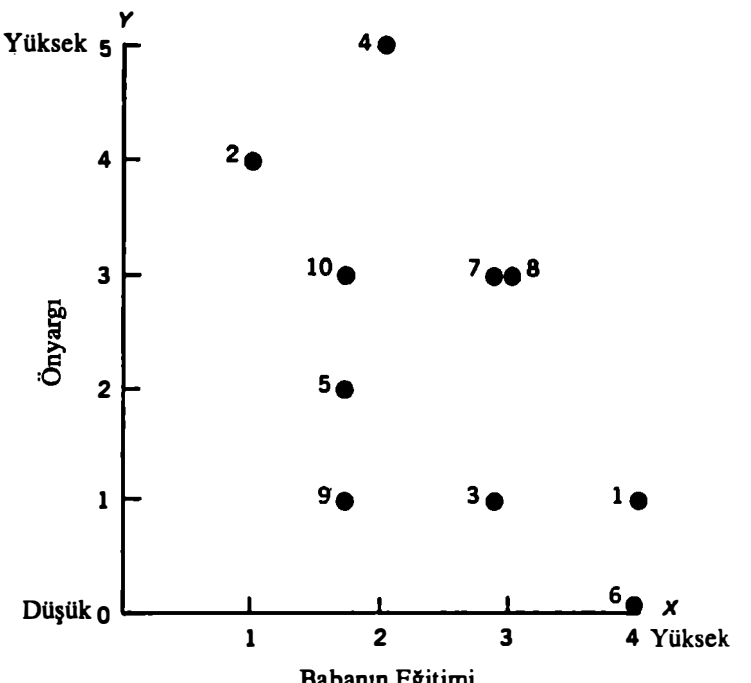
bazılarının düşük ve bazılarının da ortalarda puan aldıklarını görürsün. Sosyal araştırmanın amacı bağımlı değişkenlerdeki varyansı (değişkenliği) açıklamaktır; bu durumda neden bazı öğrencilerin önyargılı olduklarını ve neden bazılarının olmadığını açıklamaktır (veya daha önce de bir kaç defa tartıştığımız bir hadisede neden bazı insanlar başkanı düşürmeyi desteklediler ve neden bazıları desteklemediler).

Varyansı açıklamak için biz bağımsız değişkenleri kullanırız. Bu örnek için, öğrencinin önyargılı olup olmamasında babasının eğitim seviyesinin onu etkileyeceği tahmininde bulunabiliriz. Eğitim seviyesi yükseldikçe önyargının azalacağını tahmin edebiliriz. Önyargının varyans seviyesinin hangi ölçüde babanın eğitimi ile ölçülebileceğini sormak, gerçekten de, öğrencinin önyargı seviyesini babasının öğrenim seviyesi konusundaki bilgi ile ne kadar iyi tahmin edilebileceği sorunu ile aynıdır. Eğer biz bir öğrenci hakkında hiçbir şey bilmiyor fakat aynı zamanda onun önyargısını tahmin etmek istiyorsak, neyi tahmin edebiliriz? Medyan önyargı sayısı hep en iyi tahmin olur çünkü o, ortalama olarak bütün sayılara en yakın sayıdır. Gerçekten bilmek istediğimiz şey sadece babanın eğitimini bilmekle ne kadar isabetli tahminde bulunabileceğimizdir.

Eğer biz tablolu analizi kullanıyor olsaydık, iki değişkenli bir tablo oluştururduk; regresyon analizini kullanıyorsak bir dağılım ölçüsü (scattergram) meydana getiririz. Bir dağılım ölçüsü sadece iki boyutlu bir grafiktir. Şekil 1.1'de çizilen scattergramda bağımlı değişken olan önyargı dikey eksen boyunca; babanın eğitimi olan bağımsız değişken yatay eksen boyunca işaretlenmiştir. Biz 10 öğrenciyi temsil eden on nokta işaretledik. Birinci öğrenci önyargı sorununda 1'i işaretledi ve fakülteden mezun babası vardı, ve bu nedenle eğitimde 4 çentiklenecektir (5[yüksek düzeyde öğrenim] ten sıfıra [düşük

öğrenim] ölçeğinde ölçülecektir. Yedinci ve sekizinci öğrencilerin her ikisi de önyargı sorununda 3 ü çentikleyeceklerdir ve babaları bir süre fakülteye devam etmişlerdir (eğitim sorununda 3)

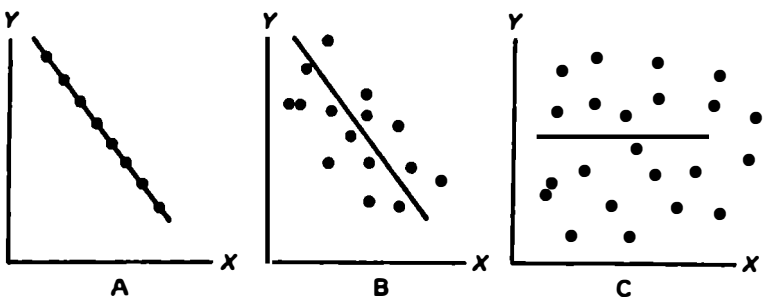
Şekil 1.1 Önyargı için Dağılım Ölçüsü (Scattergram); Babanın Eğitimi

Fakat babanın eğitiminin önyargıya etki ettiğini veya önyargı varyansının bir kısmını açıkladığını nerden biliyoruz? Babalarının yüksek öğrenim gördüğü öğrencilerin genelinde önyargı sorununda düşük puan işaretlediklerini görmekteyiz;

babaları düşük eğitime sahip öğrencilerin sorunda yüksek puan işaretleme eğilimi gösterdiklerini görüyoruz.[10] Babanın eğitimi önyargıyla ne kadar yakından ilişkili ise, biz önyargıyı eğitimden o kadar iyi ayırabiliriz. İdeal durumda, babanın eğitimi konusundaki bilgimiz ile, önyargıyı mükemmel bir şekilde tahmin edebiliriz.

Şekil 1.2 Önyargı için Üç Farklı Dağılım Ölçüsü (Scattergram); Babanın Eğitimi

Ortalama olarak ne ölçüde iyi bir tahmin yaptığımızı öğrenmek için, öyle bir çizgi çizmeliyiz ki her nokta ile çizgi arasındaki ortalama mesafe en aza indirgensin. Bu çizginin yerinin hesaplanmasını öğrenmek matematik bilgisi gerektirir, fakat konuya ilişkin mantıki muhakeme, fazla matematik bilgisi gerektirmeden de anlaşılabilir. Eğer bütün noktalar çizginin üzerinde ise, Şekil 1.2, A da olduğu gibi, eğer X (babanın eğitimi)ni biliyorsak, Y (önyargı)yı bir şekilde tahmin edebiliriz

10. Bir değişkende (önyargı) yüksek puan diğer bir değişkende (babanın öğrenimi) düşük bir puanla ilişkili ise korrelasyon olumsuzdur. Y üzerindeki yüksek puan X üzerindeki yüksek puan ile ilişkili ise, o zaman korrelasyon olumluolur.

ve r 1.00 olur, yani Y üzerindeki bütün varyansı X ile açıkladık. Eğer bütün noktalar Şekil 1.2'B de olduğu gibi çizgiye yakın iseler X'i bildikten sonra Y'nin kaba ama iyi bir tahminini yapabiliriz; biz Y üzerindeki varyansın birazını X ile açıkladık. Bu durumda r, sıfırdan büyük ve 1.00 den küçük olacaktır. Her ortalama nokta çizgiye yakın oldukça, r daha yüksek olur ve daha çok varyansı açıklamış oluruz. Eğer bütün noktalar şekil 1.2 C'de olduğu gibi geniş bir şekilde dağılmışlarsa Y yi tahmin etmek için X'in hiçbir faydası olmayacaktır; ve X ne olursa olsun Y için aynı tahminde bulunuruz.[11] Bu durumda r' sıfır olacaktır ve biz Y üzerindeki hiçbir varyansı X ile açıklamış olmayacağız. En uygun çizgiyi hesaplama linear regresyon analizidir; r ise ortalama olarak bütün noktaların çizgiye ne kadar yakın olduğunun ölçüsüdür.

NEDENSEL ANALİZ (CAUSAL ANALYSIS)

Şöyle bir hadisenin bize anlatıldığını farzet: Avrupa'nın leyleği çok olan bölgelerde, doğum oranı yüksektir, oysaki leyleği az olan yerlerde doğum oranı düşüktür: Eğer biri leyleklerin bebekleri getirdiğini savunursa, sen ne dersin? Leyleklerin bebekleri getirmediğini biliyoruz, fakat "gerçeği" nasıl açıklarız? Şurası inkâr edilemez ki konuya ilişkin iki değişkenin birbirleriyle ilişkili olması lazımdır. Veya başka bir örnek daha ele alalım: Yangın söndürmeye gelen itfaiye arabalarının sayısı arttıkça, yangında meydana gelen hasarın miktarı artmaktadır. O zaman itfaiyeciler aletlerini kullanarak zararın en büyüğüne sebep olmaktadırlar ve bu nedenle yangın oldu-

11. Bu tahmin y'nin medyanı (ortancası) olur. Medyan sayıların yarısının kendisinden küçük ve diğer yarısının kendisinden büyük olduğu sayıdır. Medyan her sayıya ortalama olarak en yakın rakamdır.

ğunda itfaiyeye haber vermemeliyiz sonucuna varabilir miyiz? Üçüncü örnek şu olabilir: Hastahanede yatan insanlar arasında ölüm oranı hastahanede yatmayanlara oranla çok daha yüksektir. Hastahaneye yatınca bu ölümlere neden olduğundan, hasta olduğumuz zaman hastahaneye gitmemeliyiz sonucuna varabilir miyiz?

Üç örneğin hepsi aynı şeyi ispat etmektedir: İki değişken arasındaki korrelasyon veya ilişki, değişkenlerden birinin diğerinin nedeni olduğunu farzetmek için yeterli değildir. Bir ilişkinin ne zaman gerçekten nedensel bir ilişki olduğu hususu, bilim felsefecileri ve bazı sosyologlarca uzun bir zamandan beri tartışılagelmektedir.

Ancak uygulamada ise sosyologlar bir ilişkide üç şart bulunuyorsa o zaman ona nedensel ilişki muamelesi yapmaktadırlar.[12]

Nedenselliğin ilk şartı, iki değişkenin birbiriyle ilişkili olmasıdır. Eğer farklı dini grupların intihar oranlarında farklılıklar yok idiyse, dini statü intiharın nedeni olamazdı. Eğer bağımsız bir değişken bağımlı bir değişkenin nedeni ise, birincisinde meydana gelen bir değişiklik, ikincisinde bir değişikliği meydana getirecektir.

İkinci şart; tespit edilen nedensel değişken (bağımsız değişken) nedeni olduğu değişkenden (bağımlı değişken) zaman itibariyle önce gelmelidir. Bu nedenle sosyo-ekonomik statü kişinin ırkının nedeni olamaz, oysaki ırk sosyoekonomik statüsünün nedeni olabilir. Bu bölümde başkanı düşürmeye karşı olan tavrın kişinin dininin belirleyicisi olamayacağını fakat dinin düşürmeye karşı olan tavrın nedeni olabileceğini belirttik.

Üçüncü şart şudur: Zaman bakımından bağımsız değişkenden önce gelen üçüncü bir değişken olmayacak ve sabit tutulduğunda bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasındaki ilişkiyi "kaybettirmeyece". Bu kısmın başında, leylekle-

12. Bak Travis Hirschi ve Hanan C. Selvin, *Delinquency Research* (New York: The Free Press of Glencoe, 1967) bölüm 3.

rin mevcudiyetinin doğum oranına etki ettiğini ifade eden verilerle karşılaştık. Leyleklerin sayılarıyla (bağımsız değişken) doğum oranı arasındaki ilişki yukarda belirtilen üç nedensellik şartına uyuyorsa o zaman ilişki nedenseldir. Birinci şarta kesinlikle uymaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi leyleklerle doğum oranı arasında bir ilişki vardır. İki değişkenli Tablo, Tablo 2.18'e benzeyebilir.

Tablo 2.18 Yüksek doğum oranları ile ilçe yüzdeleri ve mevcut leylek sayıları

Leylek Sayısı	*Yüksek doğum oranı yüzdesi*
Az	% 30
Çok	% 80

Bu ilişki nedenselliğin ikinci şartına uyuyor mu? Bebeklerin doğmasından önceki herhangi bir yılda leylekler mevcut olduğundan, bağımsız değişken zaman itibariyle bağımlı değişkenden önce gelmektedir ve bu nedenle ilişki ikinci şarta uymaktadır. Eğer ilişki üçüncü şarta da uyarsa, bunun nedensel bir ilişki olduğu sonucuna varmamız ve leyleklerin çocukları getirdiği sonucuna varmalıyız. Bu nedenden dolayı, hem leyleklerin sayısına ve hem de bebeklerin sayısına etki eden üçüncü bir değişkenin olup olmadığını ve sabit tutulduğunda leyleklerin doğum oranına etki etmesini ortadan kaldırıp kaldırmadığını belirlememiz gerekir. (Bir değişkeni sabit tutmanın anlamı şudur: Biz, sabit tutulmakta olan değişkenin her kategorisinde ayrı olarak bağımsız değişkenin bağımlı değişkene etkisini inceliyoruz.)

Bu örnekte üçüncü değişken kolayca bulunabilir. Bir yerin köy veya şehir olması hem ordaki leyleklerin sayısına ve hem de doğum oranına etki eder. Şehirlerde az sayıda leylek bulunur ve doğum oranı nisbeten daha düşüktür. Kırsal alanlarda

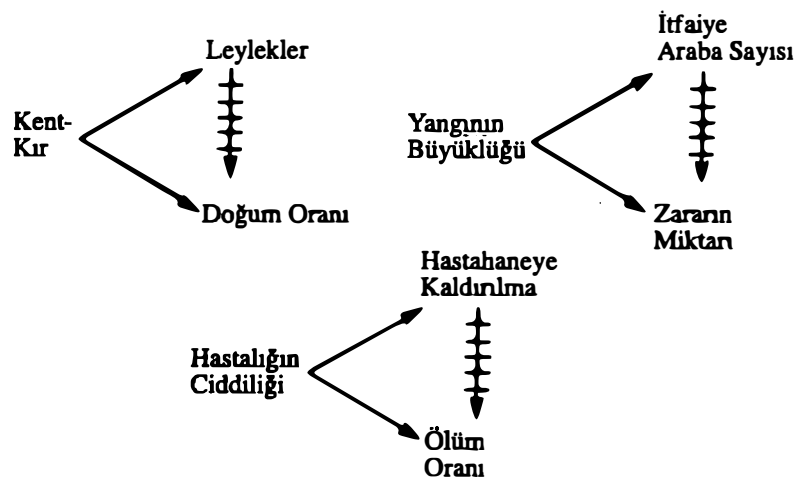
daha fazla leylek vardır ve doğum oranları nispeten daha yüksektir. Yörenin kırsal veya kentsel alan olma özelliği kontrol edildiğinde veya sabit tutulduğunda leylek sayısı ile doğum oranı arasındaki muhtemel ilişki Tablo 2.19 da bulunmaktadır. Bu üç değişken, Tabloda "yüksek", yüksek sayıyı veya yüzdeyi ve "düşük", düşük sayıyı veya yüzdeyi göstermektedir. Önce çok fazla sayıda kentli alanın az sayıda leyleğe sahip olduğunu (birinci kısımda ve parantezin içindeki ilk "yüksek") ve birçok leyleğin bulunduğu çok az sayıda kentli alan olduğunu (üçüncü kısımda parantez içindeki "düşük") görüyoruz. Tersi kırsal alanlar için doğrudur. Kentli alanlardaki leylek sayılarına bakmaksızın, doğum oranının düşük olduğunu ve kırsal alanlarda doğum oranının yüksek olduğunu göstermektedir. Bir diğer ifade ile, kentli alanlarda leylek sayısı ile doğum oranı arasında bir ilişki yoktur; aynı şey kırsal alan için de doğrudur. Eğer leylekler yüksek doğum oranına neden oluyorsa o zaman çok sayıda leylek bulunan kentli alanlarda, neden doğum oranı düşüktür? Leylek sayısı ile doğum oranı arasındaki ilişki nedensel değildir çünkü nedenselliğin üçüncü şartı burada bulunamamaktadır. Zaman itibariyle bağımsız değişkenden (leylekler) önce gelen bir değişken (köy-kent) bulunmaktadır ve bu değişken sabit tutulduğunda bağımsız değişken (leylekler) ve bağımlı değişken (doğum oranı) arasındaki ilişkiyi "kaybettirecek"tir.

Tablo 2.19. Yüksek Doğum Oranına Sahip İlçe Yüzdeleri ile Leylek Sayısı ve İlçenin Kent-Köy Olma Özelliği

	Yüksek doğum oranı yüzdesi	
Leylek Sayısı	*Kentli alanlar*	*Kırsal Alanlar*
Az	Düşük (Yüksek)	Yüksek (Düşük)
Çok	Düşük (Düşük)	Yüksek (Yüksek)

Bir ilişkide nedenselliğin iki şartı bulunuyorsa, ve son şartı bulunmuyorsa biz bu konudaki ilişkinin yorumuna "sahte yorum" nedenselliği deriz. Çünkü, leylek sayısı ve doğum oranı, o yerin köy kent nitelikleri tarafından etkilenmektedirler ve birbirleriyle ilişkilidirler. Fakat ilişkileri nedensel değildir, ve bu ilişkinin nedensel ilişki diye yorumlanması sahte bir yorum olur, yine aynı şekilde itfaiyecilerin ve itfaiye arabalarının yangına sebep olduğunu ve hastahanelerin ölüme neden olduğunu sahte yorum olarak ispat ederiz. Yangının büyüklüğü hem kaç tane itfaiye arabasının çağrıldığına ve hem de ne kadar zarar verdiğine etki eder. Hastalığın ciddiyeti hem hastanın hastahaneye yatırılıp yatırılmamasına ve hem de ölüm oranına etki eder. Şekil 1.3'ün de ifade ettiği gibi, ilk iki değişken arasındaki ilişki, değişkenlerden herbiri ile olan ve daha önce gelen bazı değişkenler arasındaki ilişkinin sonucudur.

Şekil 1.3 Sahte Nedensel Yorumlar

Tablo 2.18'daki verilenler leylek sayısı ile doğum oranı arasında bir ilişkinin olduğunu gösterdi. Tablo 2.19'u derlerken bölgenin kırsal veya kentsel alan olup olmadığını kontrol ettik ve test faktörünün her kategorisinde ilk bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasındaki ilişki artık mevcut değildi. Bahis konusu verilerden sonuç çıkarmayı dikkate aldığımızda Tablo 2.19'un Tablo 2.16 gibi olduğu görülüyor (öyleki biz liberalizmi kontrol ettiğimizde, din ile başkanı düşürmeden yana olan tavır arasındaki ilişkinin "kaybolduğu"nu gördük). Her iki durumda da üç değişkenli tablolar birbirine benzemektedirler. Öyle ise din düşürmeden yana olan tavra neden olmaktadır sonucuna varmalı mıyız? Buna cevap vermek için, ilişkinin nedenselliğin üç şartına uyup uymadığını sormamız gerekir. Din düşürmekle ilgili tavır ile ilişkilidir ve din zaman itibariyle bu tavırdan önce gelmektedir. Bu nedenle ilişki ilk iki şarta uymaktadır. Zaman itibariyle bağımsız değişkenden önce gelen üçüncü bir değişken var mıdır? ve bu sabit tutulduğunda bağımsız değişkenle bağımlı değişken arasındaki ilişkiyi kaybettirecek midir? Liberalizm zaman itibariyle dinden önce *gelmemektedir*. Din liberalizmi, etkilemektedir, liberalizm dini değil. Bu nedenle din ile düşürmeye karşı takınılan tavır arasındaki ilişki, vurgulayarak belirtmemiz gerekir ki nedenselliğin üçüncü şartına uymaktadır. Şurası bir gerçek ki, eğer zaman itibariyle dinden önce gelen başka bir değişken bulunursa ve bu değişken kontrol edildiğinde din ve düşürmeyle ilgili tavrı ortadan kaldırırsa o zaman biz bu nedensel ilişkinin sahte ilişki olduğu sonucuna varırız. Fakat pek az değişken dinden önce gelmektedir ve bütün olaylarda, nedensel ilişkinin sahte olduğu gösterilene kadar biz ilişkiyi nedensel olarak kabul ederiz.

Tartışmakta olduğumuz iki örnek arasındaki fark test faktörünün zaman düzenidir. Birinci örnekte, test faktörü zaman

itibariyle bağımsız değişkenle bağımlı değişken arasına girerek müdahelede bulunmaktadır. İkinci örnekte test faktörü bağımsız değişkenden *önce gelmektedir:*

din→liberalizm→düşürme ile ilgili tavır

Kent-köy→leylekler→bebekler

ÖZET

Bu bölümde sosyolojide araştırma metotlarının temelini oluşturan önemli birçok kavramla tanıştırıldın.

Tasvir edici (tanımlayıcı) araştırma yapan sosyologlar toplumsal gerçeği keşfetme amacını güderler.

Açıklayıcı araştırma yapan sosyologlar, insanlar davrandıklarında neden öyle davrandıklarını veya gelişen toplumun neden öyle geliştiğini anlamaya çalışırlar. Sosyologlar analizlerinde *değişkenler* arasındaki ilişkiyi incelerler. Değişken; karşılıklı olarak aynı özelliklere sahip olanları bir araya getirme ve farklılıkları dışarda bırakma.

Değişken; karşılıklı olarak aynı özellikleri kapsayanları bir araya getiren ve ayrı özelliklere sahip olanları dışarda bırakan iki veya daha fazla kategoriden yararlanarak sınıflandırılan analiz ünitesinin (insanlar, guruplar, toplumlar) niteliğidir.

Açıklayıcı analiz daima üç öğeden oluşur: Sosyoloğun araştırmaya ilgi duyduğu olay (bağımlı değişken), bağımlı değişkenin varsayılan nedeni (bağımsız değişken) ve bağımsız değişkenin bağımlı değişkene etki etme nedeni (test faktörü, başka bir bağımsız değişken).

Bağımsız değişkenin, gerçekten, bağımlı değişkene etki edip etmediğini bulmak için iki değişkenli tablo meydana getiririz. Biz bu tabloyu bağımsız değişkene doğru yüzdeleriz. Ondan sonra da yüzde farkını inceleriz. Test faktörünün ba-

ğımsız değişken ile bağımlı değişken arasındaki ilişkiyi açıklayıp açıklamadığını görmek için, her kişinin aynı zamanda üç değişkende sınıflandığı üç değişkenli bir tablo oluştururuz. Test faktörü ortaya koyulduğunda, eğer biz asıl bağımsız değişkenin artık etki etmediğini görüyorsak, o zaman bağımsız değişkenle, bağımlı değişkenin neden birbirleriyle ilişkili olduğu konusunda oluşturulan teori doğrudur.

Lineer regresyon analizi; iki değişken arasındaki ilişkinin korrelasyon katsayısının (r) olarak ifade edildiği nicel (kantitaif) verileri analiz etme tekniğidir. İki değişkenin regresyon analizini yaparken, araştırmacı bir dağılım ölçüsü (scattergram) meydana getirir. Ondan sonra bir dizi eşitlik kullanılarak bir çizgi çizilir; bu çizgi öyle bir biçimde çizilir ki çizgiden dağılım ölçüsünün üzerindeki bütün noktalara olan ortalama mesafe en aza indirilsin. Noktalar ne kadar çok çizginin etrafında kümelenirse r okadar yüksek olur. r yüksek olduğu zaman bağımlı değişkenin değerini, bağımsız değişken bilgisine dayanarak, tahmin etmek mümkündür.

Bağımsız değişkenin, bağımlı değişkenin nedeni olması için, bağımsız değişkenin zaman itibariyle bağımlı değişkenden önce gelmesi gerekir, bağımlı değişken ile karşılıklı ilişkisi olması gerekir ve bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasındaki ilişkiyi kaybettirecek üçüncü bir değişkenin zaman itibariyle mevcut olmaması gerekir.

ALIŞTIRMALAR

1. Beş bağımlı değişken yaz. Her bağımlı değişken için en az bir bağımsız değişken ve bir de test faktörü yaz.
2.Sosyoloji dersindeki öğrenciler, bilimcilerin yaşlarının, keşifleriyle ilişkisinin olup olmadığını belirlemeye çalıştılar.

Aşağıda verilen verileri topladılar. Bilimadamları tarafından yapılan önemli keşiflerin yüzde 60'ı, 40 yaşın altında yapıldığından, yaşlı bilimcilerin genç bilimcilere nazaran daha az yaratıcı olduğu sonucuna vardılar. Onlar doğrumudurlar? Cevabını açıkla

Bilimcinin yaşı	*Önemli keşif yapma sayısı*	*Önemsiz keşif yapma sayısı*	*Toplam*
60 ve daha yaşlı	10	90	100
50-59	20	180	200
40-49	30	270	300
30-39	40	360	400
29 ve daha genç	50	450	500
Toplam	150	1.350	1.500

3. Aşağıdaki tabloyu yüzdele

Din	*Dini ibadetlerini yapar*	*Dini ibadetlerini yapmaz*
Protestan	100	300
Katolik	200	100
Yahudi	35	65

4. Aşağıdaki tabloların herbirini incele ve doğru olarak yüzdelenip yüzdelenmediğini belirle. Eğer doğru olarak yüzdelenmemişse, yeniden yüzdele

a)

Aile Tipi	*Suçlu çocuk yüzdesi*	
Her iki ebeveyn ile yaşamakla	% 6	(1000)
Ebeveynden biri ile yaşamakla	% 20	(200)
Ebeveynden hiçbiri ile yaşamamakta	% 25	(50)

b)

Oy verdi:	*İşçi sayısı yüzdesi*	
Demokratlara	% 40	(1000)
Cumhuriyetçilere	% 40	(800)

c)

Uyuşturucu madde kullanma	*Kızların yüzdesi*	
En az bir defa esrar kullandı	% 40	(600)
Asla esrar kullanmadı	% 40	(600)

5. Fakültenin birinci sınıfındaki 2.410 öğrenciden, 1125'i kız idi, 1195 öğrenci ABD'nin dışına seyahat etti ve 733 erkek öğrenci ABD'nin dışına seyahat etmedi. Kaç kız öğrenci ABD'nin dışına seyahat etmiştir?

6.

	Kürtaj kanununu destekleyen	
Siyasi bağlılık	Evet	Hayır
Demokrat	200	300
Cumhuriyetçi	400	100

a) Bu araştırmada kaç kişi bulunmaktadır?

b) Kaç tanesi Demokrattır

c) Kaç tane Cumhuriyetçi kürtaj kanununun çıkmasını destekliyor

d) Kaç tane Demokrat kanun yapmayı desteklemektedir.

e) Bağımlı değişken hangisidir?

f) Bağımsız değişken hangisidir?

g) Demokratların yüzde kaçı kanunun çıkmasını destelemektedir?

h) Cumhuriyetçilerin yüzde kaçı kanunun çıkmasını desteklemektedir?

7. Aşağıdaki tabloları ve cümleleri incele. Eğer veriler cümleyi destekliyorsa tablonun sağına doğru olduğuna dair bir işaret koy. Eğer veriler cümleyi desteklemiyorsa tablonun cümleyi desteklemesi için mümkün olduğu kadar sayıları değiştir.

a) Yahudilerin Mc Govern'i başkan adayı olarak destekleme ihtimalleri diğer herhangi bir dini guruptan daha fazladır.

Din	*McGoverni destekleyen yüzde*	
Katolik	% 45	(1000)
Protestan	% 40	(2000)
Yahudi	% 45	(300)

b) Kadınlar erkeklerden daha çok çalışır.

Cinsiyet	*Haftada on veya daha fazla saat ders çalışma yüzdesi*	
Kadın	% 65	(4000)
Erkek	% 40	(4000)

c) Zencilerin suç işleme ihtimali beyazlardan daha fazladır, çünkü, zenciler daha fakirdir ve fakir insanların suç işleme ihtimali daha fazladır.

	Suç işleyenlerin yüzdesi			
Ailenin Geliri	*Siyahlar*		*Beyazlar*	
7500 dolar ve daha çok	% 3	(200)	% 3	(2000)
7500 dolardan daha az	% 12	(400)	% 12	(300)

d) Erkek öğretmenlerin grevi destekleme ihtimali kadın öğretmenlerden daha fazladır, çünkü erkek öğretmenlerin işlerinden dolayı doyum sağlamaması ihtimali daha fazladır ve işlerinden dolayı doyum sağlamayan öğretmenlerin greve gitme ihtimali daha fazladır.

	Suç işleyenlerin yüzdesi			
Cinsiyet	*Yüksek*		*Düşük*	
Erkek	% 70	(200)	% 70	(100)
Kadın	% 35	(100)	% 35	(200)

8. Aşağıdaki problemlerin her birinde tablonun cümleyi destekleyip desteklemediğini ifade et. Bu şekilde düşünmenin nedenini belirt.

a) Fakültede kadın öğrencilerin yüksek not alma ihtimali erkek öğrencilerden daha fazladır.

Cinsiyet	*80 ve daha iyi ortalamaya sahip öğrencilerin yüzdesi*	
Kadın	% 30	(1000)
Erkek	% 30	(1000)

b) Erkek öğrencilerin fen ve matematik branşlarını seçme ihtimalleri kadın öğrencilerden daha fazladır.

Cinsiyet	*Fen ve matematikte branşlaşanların yüzdesi*	
Kadın	% 10	(1000)
Erkek	% 30	(1000)

c) İlkokul öğretmenlerinin bir grevi destekleme ihtimali, ortaöğretim öğretmenlerinin grevi desteklemesinden daha düşüktür çünkü ilkokul öğretmenlerinin çoğunluğu ka-

dındır ve kadınların bir grevi destekleme ihtimalleri daha azdır.

	Grevi destekleyen öğretmenlerin yüzdesi			
Okul türü	*Erkek*		*Kadın*	
İlkokul	% 30	(100)	% 30	(900)
Ortaöğretim	% 60	(400)	% 60	(400)

d) İlkokul öğretmenlerinin bir grevi destekleme ihtimali orta öğretim öğretmenlerinden daha az olacaktır, çünkü misilleme cezadan muhtemelen korkacaklardır ve misilleme cezadan korkan öğretmenlerin greve gitme ihtimalleri daha azdır.

	Grevi destekleyen öğretmenlerin yüzdesi			
Okul türü	*Misillemeden korkanlar*		*Misillemeden korkmayanlar*	
İlkokul	% 25	(800)	% 70	(200)
Ortaöğretim	% 25	(300)	% 70	(500)

g)Aşağıda X ile Y arasındaki korrelasyonların her biri için bir dağılım ölçüsü (scattergram) çiz

a) Olumlu yüksek korrelasyon
b) Olumlu düşük korrelasyon
c) Olumsuz yüksek korrelasyon
d) Olumsuz düşük korrelasyon
e) Korrelasyon yok

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYOLOJİK ARAŞTIRMA PROJESİ

Bölüm 2'de, sosyologların insan davranışı hakkındaki fikirlerini test etmek için, nitel (quantilative) deneysel verileri nasıl kullandıklarını gösterdik. Data analiz (veri çözümleme) mantığının izahını basitleştirmek için, datanın daha önceden toplandığını kabul ettik. Ancak sosyologlar araştırma projelerini gerçekleştirirken, datayı analiz edebilmek için daha önce birçok adım atmaları gerekir.Bu bölümde sosyologların bir araştırma projesini, başından sonuna kadar gerçekleştirdiklerinde izledikleri yöntemleri kısaca tartışacağız.

NE ARAŞTIRACAĞINA KARAR VERMEK

Bölümde 2'de betimsel ve açıklayıcı araştırmalar arasındaki farkı belirttik. Betimsel araştırmalar gerçekleri (fact) açığa çıkarma amacıyla yapılır, oysaki açıklayici (explanatory) araştırmalar o *şeylerin neden* öyle olduklarını bulma niyetiyle yapılırlar. Fakat hangi gerçeklerin geçerli olduğuna, veya insan davranışı hakkındaki hangi soruların cevaplanmaya değer olduğuna, sosyologlar nasıl karar verirler? Uygulamalı araştırma ile temel araştırmayı birbirinden nasıl ayırırız?

Uygulamalı Araştırma

Uygulamalı araştırma bazı pratik sorunları çözmek için sosyolojik bilgiye muhtaç olan toplumdaki gruplara faydalı olacak hem betimsel ve hem de açıklayıcı bilgi sağlamak için yapılır. Mesela: Eğitim programı için para sağlayan bir devlet kuruluşu, programın etkili olup olmadığı ile ilgilenebilir. Bu durumda sosyologa, bu soruya cevap vermesi için veri toplamaya yönelik bir araştırma yapması istenecektir. Öyle ise uygulamalı araştırmada konunun araştırılmasına sosyolog tarafından başlanmaz fakat toplumdaki başka gruplar tarafından başlatılır.

Uygulamalı sosyolojik araştırmaya bir diğer örnek de, ya bir gazete veya siyasi bir aday tarafından, yaptırılan siyasi kamuoyu yoklamasıdır. Bir gazete nükleer güç ve diğer enerji sorunları gibi önemli politik sorunlarda o yerde oturan sakinlerin tavırlarını; neden bazı şahısların böyle hissettikleri ve diğerlerinin başka hissettikleri ile birlikte, öğrenmeye ilgi duyabilir.

Yeniden belirtmemiz gerekir ki araştırma projesi sosyolog tarafından değil fakat sosyolojik verilere ihtiyacı olan bir örgüt tarafından başlatılmaktadır.

Uygulamalı sosyolojik araştırma projesine bir örnek olmak üzere 1978 güzünde yaptığım bir uygulamalı araştırma projesini bu bölümün sonuna eklemiş bulunmaktayım. Ülkenin en büyük gazetelerinden biri olan *Baltimore Sun* bana Maryland eyaletinde eyalet valiliğini kimin kazanacağını bulmam için bir kamuoyu yoklaması yapmamı benden istedi. Görüldüğü gibi araştırmanın konusuna gazete tarafından karar verilmişti. Seçimi kimin kazanacağını ve seçmenlerin seçimine hangi değişkenlerin etki ettiğini bulacaktım.

Temel Araştırma

Uygulamalı araştırmaya benzememeksizin, *temel araştırma*nın belirgin olarak faydalı bir uygulaması yoktur. Bundan daha çok, temel araştırma insan davranışı hakkındaki bilgimizi arttırmayı amaçlamaktadır. Bununla beraber uygulamalı araştırma sık olarak yeni bilgi elde etme ile sonuçlanır ve temel araştırmanın bazen de hiç beklenmedik bir şekilde, faydalı taraflarının olduğu açığa çıkar. Temel ve uygulamalı araştırma arasındaki en belli başlı fark araştırmaya başlatılması veyahut araştırmanın konusunun ne olacağının kararlaştırılmasıdır. Uygulamalı araştırmada diğer insanlar için ihtiyaç duyulan araştırmalar yapılırken, temel araştırmada, sosyologlar kendi sosyolojik bilgilerini arttırmak için araştırmayı planlarlar. Temel araştırmanın "teorik olarak" geçerli olması gerektiği sık olarak söylenir. Ancak sosyologlar arasında teorinin ne olduğu hakkında pek az fikir birliği vardır, ve hangi fikirlerin geçerli olduğu konusunda da, bundan daha az fikir birliği vardır. En basit şekliyle sosyolojik teori bir hipotezdir veya insanların davrandıklarında neden davrandıklarının, örgütlendiklerinde neden örgütlendiklerinin açıklamasıdır. Temel araştırma belli teorilerin doğru veya yanlış olup olmadığını araştırır ve yeni teoriler geliştirmeyi hedef edinir.

Hangi sorunu araştıracağına karar vermek, araştırma yapmanın en zor yanlarından biridir.[1] Eğer sosyologlar insanların çoğunluğunun ilginç ve önemli bulduğu sorunları seçerlerse, o zaman araştırmanın sonuçları son derece faydalı olacaktır. Böyle bir sorunu seçmek bilimden çok bir sezgi meselesidir. Temel araştırma sorunu konusunda öğrencilerin iyi bir seçim yapmalarında onları başarıya ulaştıracak bir dizi talimat ver-

1. Bak Harriet A. Zuckerman, "Theory Choice and Problem Choice in Science, *Sociological Inquiry* 48 (1979): 65-95.

mek hemen hemen imkansızdır. Belli bir araştırma sahasını bir bütün olarak görme yeteneği olan, ve o araştırma alanında en önemli bilinmeyenleri tanımlayabilen insanlar, en ilginç ve önemli temel araştırma konularını seçen kişiler olacaktır.

Temel araştırma konularını seçerken, her ne kadar teorik geçerliliğin en önemli konu olduğu sanılıyorsa da, sosyologların büyük çoğunluğu nispeten basit betimsel soruları cevaplandırmaya çalışırlar ve bunların çoğu da halihazırdaki toplumsal kaygılardan kaynaklanmakta veya toplumsal sorunlara dayanmaktadır. Bu nedenle bir sosyolog mesela toplumun belli bir kesimindeki kadınların aleyhine ayırım yapılıp yapılmadığını, veya beyazlarla siyahlar arasındaki gelir farkının son 20, 30 yılda azalıp azalmadığını öğrenmek isteyebilir. Son on yılda sosyolojik araştırmanın en önemli alanlarından biri gelir eşitsizliği, veya neden bazı insanların diğerlerinden daha fazla para kazandığı olmuştur. Bu konular toplumumuzda yaşayan insanların gerçekten ilgi duyduğu konulardır, çünkü toplumun bir üyesi olarak gerçekten karşılaştığımız sorunlara değinmektedirler.

KİM ARAŞTIRILMALIDIR: ÖRNEKLEM

Araştırılacak grubun her üyesi hakkında veri toplamak ekseriya gerekmez ve mümkün de değildir. Eğer doktorları araştırmak istiyorsak, Amerika Birleşik Devletlerindeki yaklaşık 450.000 hekim hakkında veri toplamaya ihtiyacımız yoktur. Uyuşturucu maddeler konusunda fakülte öğrencilerinin tavırlarını araştırmak istiyorsak, her fakülte öğrencisiyle mülakat yapmamız gerekmez. Bu bölümün sonunda anlatılan Maryland eyalet valiliği seçimi araştırmasında Maryland'da her oturan kişi ile mülakat yapmak imkansızdı. Mümkün ve gerekli

olan şey, grubun doğru bir şekilde seçilmiş bir örneklemine sahip olmaktır.

Basit Tesadüfi Örneklem

Örneklemin bir türü rastgele *basit tesadüfi örneklemdir* ve bunda populasyonun her üyesinin eşit seçilme şansı vardır. Herhangi bir sosyoloji dersinin olduğu bir sınıftan basit tesadüfi örneklemle 10 öğrenci seçmek istiyorsak, her öğrencinin adını ayrı bir kağıda yazabilir, bütün kağıtları bir külaha koyar, onları karıştırır ve ondan sonra da 10 kağıt çekebiliriz. Sınıftaki her öğrencinin, örneklemin içinde olmak için, eşit şansı olacaktır.

Eğer örneklem gerçekten tesadüfen seçilmişse, ondan elde edilen bilgiyle populasyon hakkında konuşabiliriz.[2] Her ne kadar büyük örneklemleri almak ekseriya tercihe şayan ise de nispeten küçük örneklemler de hayret verecek derecede doğru sonuç verebilirler. Mesea tesadüfen seçilmiş ve seyredilen 1000 televizyon ekranının izlenmesiyle anket yapanlar, kaç Amerikalının hangi televizyon şowunu izlediğini doğru olarak tahmin edebilirler. Siyasi mülakatçılar 1500 gibi az sayıda Amerikalı ile mülakat yaptıktan sonra başkanlık seçiminde halkın nasıl oy vereceğini, çok az bir hata payı ile, kestirip ortaya koymaktadırlar. Burada önemli olan *örnekleme dahil edilen populasyonun oranı değildir. Fakat örneklemin mutlak büyüklüğü ve populasyonun ne kadar değişken olduğudur.*

Araştırılan populasyondaki (nüfus) değişkenlik arttıkça, populasyonu yansıtacak daha büyük bir örneklem gerekir. Konuyu daha netleştirmek için, bir değişkende değişkenliğin

2. İstatistikçiler örneklemin büyüklüğü ile yanlış beyanda bulunma şansı arasındaki ilişkiyi belirtmişlerdir.

olmadığı bir populasyonu dikkate alalım, mesela her kişinin beyaz olduğu bir populasyon. Irki değişkenliği olmayan populasyonun ırki özelliklerini öğrenmek istiyorsak, sadece bir örneğe ihtiyacımız vardır.

Şimdi dilerseniz daha girift bir hadiseyi dikkate alalım. Biz öğrenci populasyonunun ortalama Z. B (zeka bölümü)nü bulmaya çalışıyoruz. Eğer Z. B.nde büyük değişkenlik varsa, istisnai düzeyde yüksek veya düşük Z. B'ü olan nispeten büyük sayıda örenci olacaktır. Eğer biz küçük bir örneklem alırsak, örnekleme bunların dahil olması nispeten yüksek olacaktır. Diğer yandan Z. B.nde nispeten az değişkenlik olan bir öğrenci populasyonumuz varsa, o zaman nispeten aşırı uçlardaki vakalar pek az olacaktır. Bu durumda, küçük örneklemin aşırı vakaları içermesi çok zayıf bir ihtimaldir.

İsterseniz, araştırmadaki sorulardan birinin ankete cevap verenin dinsel bağlılığı ile ilgili olduğunu varsaydım. Araştırdığımız populasyonda insanların yüzde 50'si katoliktirler. Eğer örneklem populasyonu (evreni) yansıtacaksa o zaman örneklemdeki cevap verenlerin yüzde 50'si katolik olurdu. Ancak, örneklem oranı populasyon oranından gerçekten de bir az farklı olabilir.

İsterseniz aynı evrenden, farklı büyüklüklerdeki örneklemler aldığımızda neler olduğuna bakalım. Birinci durumda, aynı evrenden 100 tane tesadüfi örneklem alacak olsaydık örneklemlerin büyük çoğunluğunda cevaplayanların yüzde 50'sini katolik olarak görecektik. Fakat Şekil 3.2-A'da gösterildiği gibi bazı örneklemler yüzde 50'den fazlasının katolik olduğunu gösterecektir ve bazı örneklemler yüzde 50'den daha azını katolik olarak gösterecektir. Çubuk grafiği 1000 kişiden varsayımsal 100 örneklem dağılımını göstermektedir. Altta sı

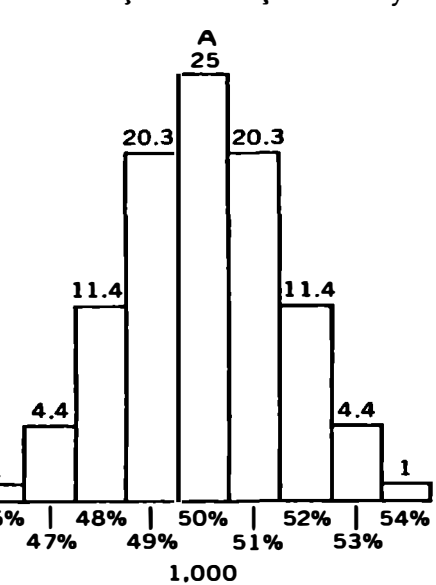
ralanmış rakamlar örneklemlerden elde edilen katoliklerin oranını temsil etmektedir ve çubukların üstündeki rakamlar katoliklerin bu oranını içeren örneklem sayısını belirtir. Böylece şekil 2.1-A'da 100 örneklemden 25'i katoliklerin yüzde 50 olduğunu gösteriyordu, (evrenin tam oranı) bir örneklem yüzde 54 ve diğeri yüzde 46. Hiçbir örneklem yüzde 54'ten çok ve yüzde 46'dan az değildir.

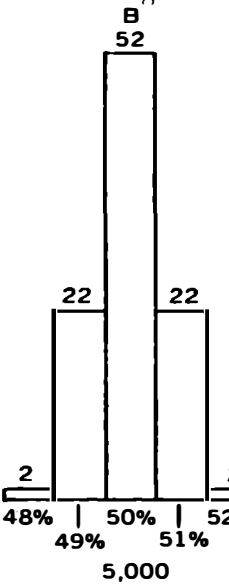
Şekil 2.1-B, 5000 kişinin 100 örnekleminin dağılımını göstermektedir. 100 örneklemden elli ikisi yüzde 50 katolikleri içeriyordu. İkisi yüzde 48 ve 2 tanesi yüzde 52 katoliklerin olduğunu gösteriyordu. İşte bu şekilde biliyoruz ki eğer 5000 kişinin tesadüfi örneklemine sahip isek, bizim örneklemimizin oranı evrenin oranından yüzde 2'den daha fazla olmayacaktır ve çoğunlukla bundan daha yakın olacaktır. Gerçekten de çoğu durumlarda evrenin oranıyla aynı olacaktır.

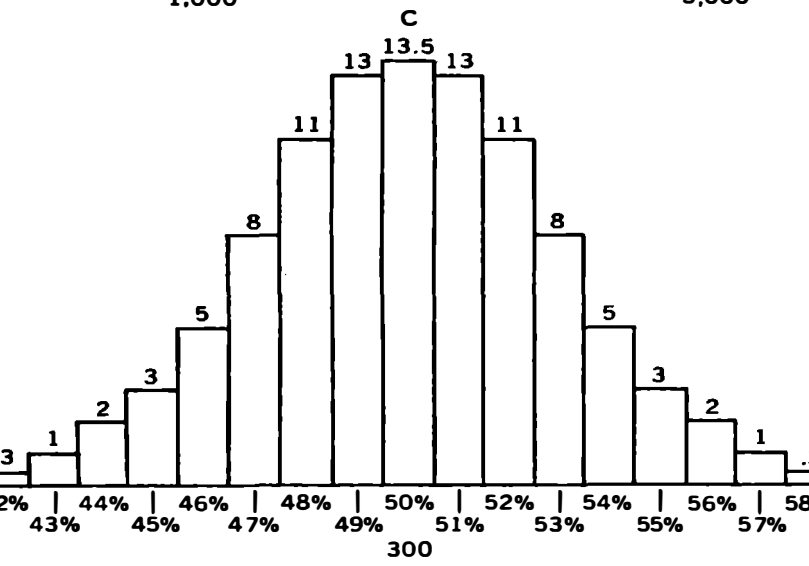
Şekil 2.1-C, 300 kişinin 100 örneklemini göstermektedir. Nispeten küçük bir evren örneklemine sahip bu dağılımın, daha büyük evren örneklemine sahip dağılımlardan daha çok dağılım gösterdiğine dikkat et. 100 örneklemin sadece 13.5'i yüzde 50 katolikleri göstermektedir.[3]

3. 13.5 sayısı, örneklemlerden ya 1.3'ü ya da 14'ü yüzde 50 katolikleri içerdiği biçiminde çevrilecektir.

Şekil 2.1. Üç Farklı Büyüklükteki Örneklemin Dağılımı

Bazı örneklemler katolikleri yüzde 58 göstermektedir ve bazıları da yüzde 42. Öyle ise sadece 300 kişilik bir örneklemde, evrenin oranından, çok dikkate değer ölçüde farklı bir sonuç elde etmemiz mümkündür. Ancak bu gibi küçük örneklemlerle bile örneklemlerin büyük çoğunluğunun, evren oranının yüzde üçünde yoğunlaştığını görmekteyiz.

Bu üç çubuk grafik bize göstermektedir ki tesadüfi örneklem büyüdükçe örneklem sonuçlarının gerçek evrenden büyük oranda farklı olması şansı giderek azalır. Bundan dolayı, siyasi kamuoyu yoklamalarda kimin kazanacağını tahmin etmek gibi yüksek düzeyde doğru sonuç gerektiren araştırmalarda, büyük tesadüfi örneklemler gereklidir. Diğer yandan değişkenler arasındaki ilişkileri göstermeye yönelik araştırmalarda, küçük örneklemlerin kullanılması mümkündür, çünkü asıl amaç değişkenler arasındaki ilişkiyi keşfetmektir, populasyon (nufus) oranını değil.

Şu hatırlanmalıdır ki herhangi bir tesadüfi örneklemin dakikliği, büyüklüğünün sonucudur, örneklem tarafından temsil edilen populasyon oranı değil. Bu nedenle 1000 lik bir örneklem, 10.000.000 bir populasyon için uygun bir örneklem olabileceği gibi, 10.000 lik bir populasyon için de uygun olabilir. Eğer biz 200.000 kişinin yaşadığı bir ilçede siyasi kamuoyu yoklaması yapıyorsak, 200.000.000 nüfuslu bir ülkedeki kamuoyu yoklaması yapıyormuşuz gibi bir örnekleme ihtiyaç vardır. Ancak, küçük ülkedeki nüfus değişkenliği büyük bir ülkenin nüfus değişkenliğinden dikkate değer ölçüde daha düşük ise bu kadar fazla sayıda bir örnekleme ihtiyaç yoktur. Genelinde araştırmayı yapmadan önce değişkenliği bilmediğimizden, değişkenliğin yüksek olduğunu farzetmemiz ve büyük bir örneklem almamız gerekir.

Sistematik Örneklem

Sosyal tarama araştırması (survey) yapmanın sorunlarından biri, araştıracağımız insanları temsil edecek bir örneklemi aldığımızdan emin olmamız gerekir. Örneklememizi öyle bir şekilde almamız gerekir ki populasyonun her üyesinin örnekleme dahil olması için eşit şansa sahip olması gerekir. Mesela, belli bir okuldaki öğrencileri araştırmak istediğimizde, kütüphaneye giren her on öğrenciden biriyle mülakat yapmanın yanlış nesi var? Bu rastgele örneklem olmaz çünkü bütün öğrenciler kütüphaneyi kullanmaz ve kullanmayan öğrencilerin temsil edilm şansı yoktur. Fakat bütün öğrencilerin bir listesi yapabilir ve listedeki her onuncu öğrenciyi seçebeliriz. Bu tür örnekleme sistematik örneklem adı vermektedir. Eğer bu şekilde seçilen öğrencilerle biz mülakat yapmışsak, bizim aldığımız sonuçlar okuldaki bütün öğrencilere genellenebilir.

Peki seçilen öğrencilerin yüzde 30'u bulunamazsa veya mülakat yapmayı reddederlerse o zaman ne olacak? Kendileriyle mülakat yapabildiğimiz öğrencilerin, kendileriyle mülakat yapamadıklarımızdan farklı olup olmadıklarını asla bilemiyeceğiz. Bu mektupla yapılan anketler için ve telefon mülakatları için çok ciddi bir sorundur. Bu tekniği kullanan araştırmacılar çok ender olarak örneklemlerinin yüzde 70'inden fazlasıyla mülakatlarını tamamlarlar. Anketi iade etmeyen veya mülakat yapmayı reddeden kişilerin reddetmeyenlerden farklı olup olmadıklarını asla bilememektedirler.

Örneklemlerin doğruluğunu, örneklemin özellikleriyle populasyonun bilinen özelliklerini karşılaştırarak kontrol edebiliriz. Mesela, eğer mektupla anket yapmayı kullanarak okulda öğrenciler tarafından uyuşturucu kullanmayı araştırıyorsak, örneklememizde üst sınıflardakilerin oranını, okuldaki oranları ile karşılaştırabiliriz. Ancak eğer örneklem, bilinen özellikleri itibariyle populasyonla tam bir benzerlik gösteri-

yorsa bile, anketi iade edenlerle iade etmeyenlerin önemli biçimlerde birbirlerinden farklı olmaları mümkündür. Mesela ağır uyuşturucu kullananların anketi iade etme ihtimalleri zayıftır. Çünkü böyle yaptıklarında, kendilerini ifşa etmelerinden ve uyuşturucu kullandıklarından cezalandırılmaktan korkabilirler. Bu nedenle tesadüfi olmayan örneklemlerden yola çıkarak yapılan genellemeleri ve populasyonlara uygulanmasını ihtiyatla karşılamak önemli bir husustur.

SİYASİ KAMUOYU ARAŞTIRMALARI İÇİN ÖRNEKLEM METOTLARI

Maryland eyalet valiliği seçiminde siyasi kamuoyu araştırması yaparken, zor bir örneklem sorunu ile karşılaştım. Yüz yüze mülakatlar çok uzun zaman aldıklarından ve çok pahalı olduklarından bu tekniği kullanmadım. Mektupla tarama araştırmalarında (survey) cevaplanan anketlerin iadeleri çok uzun sürer ve siyasi kamuoyu araştırması gibi yüksek düzeyde dikkat gerektiren bir konuda kendilerine anket ulaşıp ta iade edenlerin yüzdesi çok düşüktür. Bu nedenle tarama araştırması telefonla yapıldı.

Kime telefon edilmelidir? Örneklem seçmenin bir yolu bütün Maryland telefon rehberlerinde yazılı ev telefon numaralarının sistematik bir örneklemini seçmektir. Bu örneklem tekniğinin en belli başlı sorunu şudur: Telefonu olan önemli sayıdaki kişi oy vermek için kaydolmamıştır. Oy kullanmak için kaydolmamış bir çok kişinin kaydolduğunu iddia ettiğini biliyoruz çünkü, bizim toplumumuzda bir vatandaş olarak kendi yükümlülüğünü ihmal etmesi sapma olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle kaydolmamış bir çok kişi gerçekten de normatif olarak kendilerinden beklenilen cevabı vereceklerdir.

Yaptığım bir kaç araştırmada oy vermek için kaydolduğunu iddia eden insanların kaydolup olmadıklarını kontrol ettiğimde kaydolduğunu iddia edenlerin yüzde 20'si gerçekten de kaydolmamışlardır. Oy vermek için kaydolma konusunda yalan söylemek populasyona rastgele dağılmışsa o zaman sonuçlar üzerinde önemli etkisi olmayacaktır. Ancak benim araştırmam; en yüksek eğitime ve en yüksek gelire sahip insanların, seçim için kaydolma konusunda yalan söyleme ihtimallerinin düşük eğitime ve düşük gelire sahip insanlardan daha fazla olduğunu göstermiştir. Bunun nedeni siyasi katılım normu, yüksek sosyoekonomik statülü (YSS) gruplarda, nispeten daha düşük YSS lara oranla daha yüksektir. YSS oy vermede tayin edici olduğundan, siyasi kamuoyu araştırmasının iyi bir örneklemi kaydolmuş seçmenler listelerine dayanmalıdır.

Maryland eyalet valiliği seçimi için biz Annapolis Eyalet Seçim Kurulu'ndan, kaydolmuş seçmenlerin sistematik bir tesadüfi örneklemini oluşturmalarını istedik. Ondan sonra örneklemdeki insanların telefon numaralarına baktık. Yaklaşık olarak yüzde 75'inin telefon numaralarını bulduk fakat telefon numaralarını bulamadığımız yüzde 25'inin, telefon numaralarını bulduklarımızdan önemli ölçüde farklı olup olmadıklarını anlamanın hiçbir yolu yoktu. Kadınların telefon numaralarını bulmak erkeğinkinden daha zordu. Evli çiftlerin telefon numarası genelinde erkeğin adına kayıtlıdır. Bu nedenle eğer biz herhangi bir Mary Baker'in adını arıyorsak ve eğer telefon rehberinde 500 tane Baker varsa telefon numarasını bulmak için aynı adresi buluncaya kadar tek çare Baker'i taramaktı.

Bu siyasi kamuoyu yoklamasını yaparken karşılaşılan sorunlar, araştırmaların büyük çoğunluğunun kullandıkları örneklemlerin gerçekten tesadüfi örneklem olmadığını ve ideale ulaşmada bir taviz olduğunu göstermektedir. Gerçek bir tesa-

düfi örneklem kullanmak ekseriya zordur, imkansızdır ve çok pahalıdır ve araştırmacının uzlaşmada bulunması gerekir. Maryland araştırmasında üç taviz verildi. Birincisi, örneklemin yüzde 25'inin telefonlarını elde edemedik. Bu kişilerin birçoğunun rehberde olmayan telefonları vardı. Bu insanların siyasi tercihlerinin, telefonları elimizde bulunan kişilerden farklı bir siyasi tercihlerinin olup olmadığını bilmiyorduk. İkincisi, telefon ettiklerimizin yüzde 25'i kamuoyu yoklamasına katılmayı reddettiler. Bu insanlar katılmayı kabul eden insanlardan farklı olabilirlerdi. Üçüncüsü gece evde olma ihtimalleri yüksek olanlara araştırmamızda olması gerekenden fazla yer verdik. Diğer yandan mülakat yaptıklarımızın gerçekten kaydolduklarını biliyorduk. Mevcut alternatifler dikkate alındığında, bu örneklem tekniğinin diğerlerine üstün olacağına inanıyorduk.

ÖLÇME

Gerekli Şartlar ve Hükümler

Sosyologlar hangi problemi araştıracaklarına ve örneklemde kimin olacağına karar verdikten sonra, ilgi duydukları değişkenleri, nasıl ölçeceklerine karar vermeleri gerekir. Cinsiyet, din, yaş, siyasi parti tercihi gibi değişkenler anketteki tek bir soru ile ölçülebilirler. Fakat, değişkenler soyutlaştıkça, onları ölçmek gittikçe zorlaşır. Din doğrudan doğruya bir soru ile ölçülebilirken, peki dindarlık nasıl ölçülebilir? veya bir kişinin ne kadar dindar olduğunu nasıl ölçersin? Şu sorunun nesi yanlıştır? "Sen kendini din konusunda nasıl görüyorsun. "Çok dindar, oldukça dindar veya az dindar"

Dindar tabirine farklı insanlar ayrı anlam verirler. Bir kişi için bunun anlamı Allah'a iman anlamına gelebilir, diğerine göre, iyi bir insan olma ve iyilikte bulunma ve bir diğerine

göre [hıristiyan dininin kıstaslarına göre] de her pazar kiliseye gitme anlamına gelebilir. Herkesin bu terime aynı anlam verdiğini düşünsek bile, ister kadın olsun ister erkek her cevap verenin ne kadar dindar olduğu konusunda hangi ölçüyü kullanarak dindarlığına karar verdiğini bilemeyiz. Eğer çok muttaki (dindar) bir evde büyümüşsen ve biri sana ne kadar dindar olduğunu soruyorsa, çok dindar olmadığını söyleyebilirsin çünkü sen ailenin diğer fertleriyle kendini karşılaştırıyorsun.

Sorulara cevap verirken kullanılan ölçü için çok meşhur bir örnek iki farklı mahallede yapılan bir araştırmadır. Bunlar Crafttown ve Hilltown idiler.[4] Mülakatçılar bu iki mahallede yaşayan insanlara siyasetle ne kadar ilgilendiklerini sordular. Hilltown daki insanların Crafttownunkinden daha fazla politikayla ilgilendiklerini sosyologlar duyunca hayrete düşmüşlerdi çünkü bu sosyologların gözlemlediğinin tam tersi idi. Crafttown sakinleri çok çeşitli siyasi faaliyetlere katılıyorlardı. Hilltown gözlemcilerin gözünde politik olarak daha az faal idi. Gözlemcilerin intibaları hatalı mıydı?

Sosyologlar zahiren çelişkili gibi görünen bu durumu her iki mahalle halkının kullandıkları ölçülerle açıklanabileceğini keşfettiler. Siyasi yönden çok faal olan Crafttown'daki hemen her kişi politikada kendisinden daha faal birilerini tanıyordu. Anketi cevaplayanlar sorulara cevap, verirken kendilerini kendi çevrelerinden biriyle karşılaştırıyorlar ve politik olarak faal olmadıklarını söylüyorlardı. Eğer Hiltown'daki kişilerin şayet çok az bir faaliyetleri varsa bile, muhtemelen çevrelerinde tanıdıklarından daha faal idiler ve bu nedenle kendilerinin çok faal olduklarını düşünüyorlardı.

Cevap verenlerin kendi kendilerinin değerlendirmelerini kullanmaktan dolayı ortaya çıkan bu sorunlar nedeniyle, sos-

4. Robert K. Marton tarafından yapılan bu araştırma hâlâ yayınlanmamıştır.

yal araştırmacının mesela dindarlık gibi soyut bir değişeni ölçerken doğrudanlığı daha az olan yollar [dolaylı ölçüm biçimleri] kullanması gerekir. Soyut değişkenleri ölçmenin ilk adımı onları oluşturan parçaları düşünmektir. Eğer biz öğrencilerin fakültelerde aldıkları derslere karşı olan tavırlarını ölçmek istiyor idiysek öğrencilerin her dersi kendi açılarından ne kadar geçerli olduğunu öğrenmeyi merak edebiliriz. Ders senin için, çok faydalıydı, biraz faydalıydı, pek faydalı değildi, hiç faydalı değildi" biçiminde öğrencilere sormanın dindarlık sorununda olduğu gibi sorunları vardır. Faydalı bir ders hali hazırda ilgi duyulan konuları işler, gelecekteki kariyeri için yararlı bilgi sağlar, hayatın diğer alanlarında yararlı bilgi sağlar veya salt ilginçtir. O zaman yukardakinin yerine aşağıdaki soruları sorabiliriz:

1. Dersin konusuna ne kadar ilgi duydun?

çok ilgi duydum ilgi duydum pek ilgi duymadım.

2. Derste işlenen konular gelecekteki kariyerin için faydalı olacak mıdır?

a) Kesinlikle evet

b) Sanıyorum ki evet

c) Sanıyorum ki hayır

d) Kesinlikle hayır.

3. Derste işlenen konuların mesleğinin dışında hayatın diğer alanlarında faydalı olacağını düşünüyor musun?

a) Kesinlikle evet

b) Sanıyorum ki evet

c) Sanıyorum ki hayır

d) Kesinlikle hayır.

4. Aldığın diğer derslerle karşılaştırıldığında bu ders nasıldı?

a) En ilginç dersler arasındaydı,

b) İlginçlik yönünden normalin üstündeydi.

c) İlginçlik yönünden ortalamanın altındaydı.

d) En az ilginç dersler arasındaydı.

Yine yararlılık konusunda genel bir soru sorabiliriz ve ondan sonra ayrı olarak genel soruya verilen cevapları yukardaki soruların cevapları ile birlikte çapraz tablo (cross tabulation) yaparak genel soruya cevap verdikleri zaman öğrencilerin düşüncelerini daha iyi anlayabiliriz.

Ölçümlerin Doğrulanması

Bir değişkeni ölçmeye karar verdiğimizde ölçüm için kullandığımız yolun iyi bir yol olduğunu nerden biliyoruz? Bahis konusu bir ölçümün, daha az sorunlu bir diğer ölçümle korrelasyonunun olduğunu göstererek ölçümler tecrübi olarak doğrulanabilir. Bir örnek vermek gerekirse, isterseniz farklı profesörler tarafından yayınlanmış makalelerin kalitesinin ölçülmesini ele alalım. Hepimiz profesörlerin günümüzde eser yayınlamaları gerektiğini, aksi halde bunun onların kariyerlerinin sonu olacağını duymuşuzdur. Çok sayıda önemsiz ve uzun makaleler yazan profesörler daha az sayıda fakat kalitesi yüksek makale yayınlayan profesörlere göre çok daha fazla ödüllendirilirler. Bu gerçekten doğru mudur? Profesörün başarısına hangisi daha önemli etkide bulunmaktadır?: yayınlarının niteliği mi, niceliği mi? Diğer bir ifade ile kalitesi mi yoksa sayfaların çokluğu mu?

Bu araştırmayı yapmak için başarı ölçülerine (bağımlı değişken) ve yayınlarının niteliğine ve niceliğine (bağımsız değişken) ihtiyacımız var. Başarı, profesörün öğrettiği bölümün prestiji ile ölçülebilir. Amerika Eğitim Konseyi belli aralıklarla akademik bölümlerin prestiji konusunda araştırma yapmaktadır, bu nedenle bizim bunu yapmamız gerekmemektedir. Yayınların niteliğini, farklı birçok dergide yayınlanmış bulunan

ve makalelerinin kısa özetlerini içeren abstrakt (özet) dergilerine başvurarak yayınlarının niteliğini kolaylıkla bulabiliriz.[5]

Makalelerin niceliğini (kemiyet) bulduktan sonra, niteliğini nasıl ölçeceğiz? Şayet varsa bile sosyologlardan pek azı diğer disiplinlerde yapılan çalışmaları değerlendirebilecek ehliyette olacaklardır. Buna ilaveten, eğer bütün akademik alanlarda uzman olsaydık bile bütün makaleleri okumak ve değerlendirmek için zamanımız olmayacaktı. İnceleme altındakî konuda herbirinin uzman olduğu bir hakemler heyetinden profesörün çalışmalarını değerlendirmesini isteyebiliriz. Hakemler heyetindeki profesöre anket göndererek çalışmasını değerlendirmek istediğimiz profesörün çalışmalarını aynı alanda çalışan diğerleriyle karşılaştırarak değerlendirmesini isteyebiliriz. Eğer kişinin kendi meslektaşları tarafından değerlendirilen çalışmasını, kalitesi yüksek çalışma olarak tanımlıyorsak, bu niteliği ölçmenin iyi bir yoludur. Buradaki problem anketin çok fazla sayıda insana gönderilmesidir ki bu da çok fazla zaman gerektirir ve çok fazla paraya malolur. Fakat, eğer biz kalitesi yüksek makaleyi, diğer araştırmacıların yararlı gördüğü ve çalışmalarında iktibas ettikleri makaledir, biçiminde akıl yürütürsek, iktibas etme sayısını profesörün çalışmasının ölçüsü olarak alabiliriz. Bunun için *Science Citation Index* (Bilim İktibas İndeksi) veya *Social Science Citation Index* e bakabiliriz. Bunların her ikisi birlikte alındığında 5000 den fazla ilmi derginin bütün iktibaslarını verirler. İktibasların sayısının kalitenin diğer ölçüleri ile korrelasyon (karşılıklı ilişki) içinde olduklarını göstererek, bir profesörden yapılan iktibas sayısını çalışmalarının geçerli bir yolu olduğunu ispat edebiliriz. Son yirmi yılda fizik alanına en çok katkıda bulunan beş fizikçinin adlarını yazmalarını birkaç fizik profesöründen isteyebiliriz. Ondan sonra da

---

5. Mesela psikologlar tarafından yayınlanan makalelerin büyük çoğunluğu, *Psychological Abstracts'ta* özetlenmiştir.

bu adlara *Science Citation Index*'ten bakabiliriz, ve eğer bunların eserlerine fizikçinin eserlerinden daha fazla başvuruda bulunulup iktibas edilmişse bu, gerçekten de iktibasların kaliteyi ölçmede iyi bir yol olduğunun delilidir.

Ölçmeyi doğrulamanın bir diğer yolu da nobel ödülü almış bilim adamlarından yapılan alıntılara bakmaktır. Nobel ödülü payesi alanların yüksek kaliteli çalışmalar yaptıkları kuşkusuzdur. Eğer iktibaslar kalitenin geçerli ölçüsü ise, o zaman Nobel ödülünü kazananlardan, avaraj bilim adamına göre, daha fazla iktibas edilmelidirler. Gerçekten de bu olmaktadır. 1965'te, *Science Citation Index*'te görülen bilim adamlarının ortalama iktibas sayısı altı idi, Oysaki nobel ödülü alanlardan yapılan iktibas sayısı 153'tür.[6]

Maryland eyalet valiliği seçiminin Kamuoyu yoklamasında ölçüm problemleri nispeten kolaydı. Temel bağımlı değişken olan eyalet valililiği seçiminde cevap verenin seçimi aşağıdaki soruyu sorarak ölçüldü.

Eğer bugün seçim olsaydı kimin vali olması için oy verirdin?

1. J. Glen Beall, Jr., Cumhuriyetçilerin adayı
2. Harry R. Hughes, Demokratların adayı
3. Karar vermedim, bilmiyorum
4. Cevap vermeyi reddediyor

Mulakatçılara, 3. ve 4. şıktakileri, kime oy vereceğini bilmeyenlerin oranını düşürmek için, okumamaları talimatı verilmişti. Sık olarak seçimde kime oy vereceklerini söylemekten sakınmak için insanlar kime oy vereceklerini bilmediklerini söylüyorlardı.

---

6. Jonathan R. Cole and Stephen Cole, "Measuring the Quality of Sociological Research (Sosyolojik araştırmaların kalitelerinin ölçülmesi) *The American Sociologist* 6 (Feb. 1971) 23-29.

Seçim araştırmaları yaparken karşılaşılan sorunlardan bir tanesi de oy vermek için yazılmış seçmenlerin bile hepsinin oy kullanmalarıdır. Genelinde, başkanlık seçimlerinde, oy kullanabilecek ehliyette olanların yüzde 90'dan fazlası oy kullanır.[7] Fakat başkanlık seçiminin dışındaki diğer seçimlerde, oy verme ehliyetine sahip seçmenlerin yüzde 75'ine yakını sandıklara gider, seçmenin sandık başına gitmeme ihtimalini ölçmek için araştırmaya aşağıdaki soruyla başladık.

Kasım'ın 7'sinde Maryland valisini seçmek için bir seçim yapılacak. Bazı şahıslar seçimlerin önemli olmadığı kanaatındadırlar. Oy vermeyi planlamıyorlar. Sen nasıl düşünüyorsun?

1. Kesinlikle oy kullanmayacaksın.
2. Belki de oy kullanmayacaksın.
3. Belki de oy kullanacaksın.
4. Kesinlikle oy kullanacaksın.
5. Cevap vermeyi reddediyorsun, bilmiyorsun.

Cevap veren eğer kesinlikle oy vermeyeceğini söylüyorsa mülakata devam edilmedi ve bunlar örneklemden çıkarıldı. Ayrıca seçmenin, gerçekten de sandık başına gidip gitmeyeceğini ölçen diğer sorular şöyle olabilir: Seçim günü eğer yağmur yağıyorsa, sen,

1. Kesinlikle oy kullanacaksın.
2. Belki oy kullanacaksın.
3. Belki oy kullanmayacaksın.
4. Bilmiyorsun, cevap vermeyi reddediyorsun.

Eğer seçim günü kendini iyi hissetmiyorsan;.

1. Kesinlikle oy kullanacaksın.
2. Belki de oy kullanacaksın.
3. Belki de oy kullanmayacaksın.
4. Bilmiyor. Cevap vermeyi reddediyor.

---

7. Kurt Lang and Gladys Engel Lang, *Voting and Nonvoting* (Waltham, Mass: Blaesdel Publishing Co. 1968).

Maryland eyalet valiliği seçim araştırmasında ilgi duyduğumuz bir diğer değişken, cevap veren seçmenin iki aday hakkındaki bilgisiydi. Gösterge olarak, Cumhuriyetçilerin adayının ve Demokratların adayının işgal ettiği son siyasi makamın ne olduğunu sorduk. Ondan sonra cevapları; adayın doğru makamını mı söylediği, yanlış makamını mı söylediği veya işgal ettiği makamı bilmediği ifadesini kodladık. Her ne kadar Cumhuriyetçilerin adayı, J. Glen Beall, Jr., ABD senatörü idiyse de cevaplayanların sadece yüzde 59'u onun işgal ettiği son siyasi makamı biliyorlardı. Sadece yüzde 42'si Demokratların adayı Harry R. Hughes'in Maryland'ın ulaştırma bakanı olduğunu biliyorlardı.

VERİ ANALİZİ

Verileri Hazırlama

Veriler toplandıktan sonra, bilgisayar analizine hazırlamak için kodlanmalı ve (keypunch) bilgisayara veriler girilmelidir. Kodlamanın zorluğu soruların formatına (biçimine) bağlıdır. İki tür soru vardır: Kapalı uçlu sorular ve açık uçlu sorular.

Kapalı Uçlu Sorular

Kapalı uçlu sorularda mülakatçı, cevap verene, soruyu ve bütün seçenekleri okur. Ondan sonra cevap veren hangi seçeneğin kendi seçimi olduğunu belirtir. Maryland eyalet valiliği seçimi kamuoyu yoklamasının temel değişkeni kapalı uçlu bir soruydu. Cevap verenler bize ya Demokrat adayı için, ya Cumhuriyetçi adayı için, oy kullanacaklarını, yahut kime oy vereceklerini bilmediklerini, ya da cevap vermeyi reddettiklerini belirteceklerdi.

Kapalı uçlu sorularda her seçenek bir sayı ile temsil edilmektedir. Her sorunun cevapları Şekil 3.2'de gösterilene benzeyen 80 sütunluk bilgisayar (punc card)larına transfer edilir. Genelinde ilk birkaç sütun cevaplayanın kimlik numarasını içerir. Bundan sonra, anketteki her soru maddesinin verileri belli bir sütuna işlenir. Mesela cevaplayanın vali için yaptığı seçenek ile ilgili bilgiyi sütun 10 a yazabiliriz *(kaypunch)*. Cevap veren kimse eğer cumhuriyetçi adaya oy vereceğini söylüyorsa 10 uncu sütuna 1 yazarız. Eğer cevap veren Demokratların adayına oy veresekse sütun 10 a 2 yazarız.

Ondan sonra bilgisiyar 1.leri ve 2.leri sayacak ve kaç tanesinin Cumhuriyetçilere veya Demokratlara oy vereceğini ve bunun toplam oy verenin yüzde kaçı olduğunu bize söyleyecek.

Bilgisayar delgi kart *(punch card)larının* sadece 10 tane yeri olduğundan (0 dan 9 a) genelinde herhangi bir soru için yapacağımız seçenekleri 10 ile sınırlamamız gerekir. Herhangi bir soru için eğer 10'dan fazla seçenek istiyorsak, bilgiyi kodlamak için iki sütun kullanmamız gerekir ve bu herhangi bir değişken için 100 tane seçeneğe sahibiz demektir. Her sütuna birden fazla sayı yazmak iyi bir fikir değildir çünkü bilgisiyarların büyük çoğunluğu her sütunda sadece bir sayı okuyabilir.

Açık Uçlu Sorular

İkinci tür soru olan açık uçlu sorular, herhangi bir soruya cevap verenin istediği gibi cevap vermesine imkân verir. Cevap verenin söylediğini mülakatçı yazar, daha sonra, çok sayıdaki cevaplara baktıktan sonra, verilen cevapların farklı türlerini belirleyen kodlar geliştirir. Mülâkat süresi boyunca bilgiyi yazmak zaman aldığından ve zor olduğundan ve açık uçlu soruları kodlamak zor olduğundan yakın zamanlarda yapılan

araştırmalarda gittikçe daha az kullanılmaktadırlar. Maryland eyalet valiliği seçim araştırmasında açık uçlu soru olarak şu sorulabilirdi: "Neden valiyi tercih ediyorsun (cevap verenin seçimi)?

Bundan sonra bu soruya verilen cevabı mülakatçı yazacak, daha sonra bütün cevapları, adayın siyasi partisini, adayın kişisel dürüstlüğünü, adayın sorunlar karşısındaki tavrını, içerebilen bir seri kadegoriler biçiminde kodlayacaktır.

Veriler, kartlara yazıldıktan sonra bilgisayara okuması için verilmekte ve analiz için hazırlanmaktadırlar, bunlar SPSS Baç (Batch) Sistemi[8*] gibi standart bilgisayar paket programları kullanılarak yapılır. Bu istatistiksel paket programları, çapraz tablolama, linear regressyon analizi, varyans analizi, pat (path) analizi gibi çok çeşitli analitik teknikler kullanılarak veriler analiz edilir.

Verilerin Analizi

Veriler bilgisayara yüklendikten sonra (store) analiz için hazırdırlar. Elde edilen verilerin ilk adımı bilgisayarın, bütün değişkenler için frekans dağılımlarını hesaplamasıdır. Frekansın basit anlamı şudur: Her sütuna yazılmış *(punch)* farklı sayıların

---

8. Norman H. Nie et al., *Statistical Package for Social Sciences*, 2 nd ed. (New York: McGraw-Hill, 1975.

* Editörün Notu: SPSS, sosyal bilim araştırmalarının analizinde kullanılan istatiksel paket programıdır. SPSS programı Windows altında çalışır. Windows altında çalışmasının kolaylıklarından birisi diğer programlara aktarılabilmesi, diğeri ise SPSS çıktılarının araştırma raporlarında grafik ve tablo olarak doğrudan kullanılabilmesidir.
SPSS'in en büyük yararı kolay ve kapsamlı veri girişine elverişli bir program olmasıdır. Ayrıca analizler yorum ve grafikleri kolay hale getirmektedir.
SPSS kullanıcı üst menülerin altında yer alan menülerle programı kullandığı gibi basit ingilizce komutlarla da aynı işlemleri yapabilme imkanına sahiptir. Bu da kullanım kolaylığı sağlamaktadır.

sayılmasıdır. Bu nedenle Maryland seçimi için cevap verenin vali için yaptığı seçimi bilgisayar sutun 10'daki 1 leri, 2'leri, üçleri, ve 4leri sayacaktır. Bilgisayar programlarının büyük çoğunluğu 1 lerin, 2 lerin 3 lerin ve 4 lerin oranını liste halinde verecektir. Bu aşama, araştırmacı için hatalı yazılmış veya herhangi bir sütundaki herhangi bir kategoriyi karşılamayan yazımlara (*punch)* bakarak verileri "temizleme"nin zamanıdır. Mesela Maryland valiliği araştırmasına 10. sutununa 5 sayısını yazma bir hatadır. Böyle olunca ankete geri gidip yanlış kodlama veya yazım (*keypunch*) hatası olup olmadığını veya sütun 10 a mülakatçının yanlış rakam yazıp yazmadığını anlayabiliriz. Eğer yazım veya kodlama hatası varsa bunu düzeltebiliriz; ancak eğer mülakatçı yanlış rakamı yazmışsa, doğru rakamın ne olması gerektiğinin kolay bir yolu yoktur, ve biz 5 rakamını "eksik" olarak yazacağız, bu da istatistiksel analizin dışında kalacaktır anlamınadır. Yine biz bütün cevap 4 leri (cevap vermeyi reddediyor) eksik veri olarak alacağız ve onları da istatistiksel analize dahil etmeyeceğiz.

Veriler temizlendikten ve yanlış tuşlar düzeltildikten sonra o zaman cevap verenlerin anketteki her soruya nasıl cevap verdiklerini görebiliriz. Maryland araştırmasında cevap verenlerin yüzde 27'si cumhuriyetçi aday için oy kullanacaklarını yüzde 65 demokrat adayı için oy kullanacaklarını ve yüzde 8'i kararsız olduklarını ve kime oy vereceklerine henüz karar veremediklerini belirttiler. Oylamanın sonucunun ne olacağı konusunda tahminde bulunmak için, kararsız oylar hakkında birşeyler yapmak lazım. Bu nedenle kime oy verecekleri konusunda bize kararsız olduğunu söyleyenler ya hiç oy vermeyecekler veya bize, oy verme seçimi yaptıklarını söyleyenler oranında oy vereceklerdir. Karar vermeyen yüzde 8'i

dışarda bırakarak Demokrat adayı ve Cumhuriyetçi adayı için yeniden hesap yaptık. Buna 65'i 92 ye bölerek yaptık ve seçmenlerin yüzde 71'inin Demokrat adayı için ve yüzde 29' unun Cumhuriyetçi aday için oy kullanacağına karar verdik.

Frekanslar hesaplandıktan sonra araştırmacı müteakiben iki değişkenin ilişkilerini analiz edecektir. Biz, eyalet valiliği seçiminin hangi ölçüde siyasi parti, yaş, cinsiyet, din, eğitim gibi demografik özellikleri ve onların oturdukları yer tarafından hangi ölçüde etkilendiğini açığa çıkarmak istiyoruz. Bu nedenle, bağımlı değişken; seçiminde siyasi tercih; bağımsız değişkenler; demografik özellikler ve coğrafi yer olarak; bir dizi tablo oluşturduk.

Biz aynı zamanda oy verme ihtimali yüksek olan seçmenlerle, oy verme ihtimali düşük seçmenler arasında seçim itibariyle bir fark olup olmayacağını açığa çıkarmakla ilgileniyorduk. Siyaset konusunda bilgiye sahip olan kişilerin oy verme ihtimalleri yüksek olduğundan, biz adaylar konusunda bilgi sahibi olan seçmenlerle, bilgi sahibi olmayanların siyasi tercihlerini karşılaştırdık. Bu durumda iki grup arasında önemli bir fark yoktu ve biz oy sandığına gitme ihtimalleri zayıf olanlarla eyalet valiliği seçiminde bize cevap vermeyi reddenlerin, oy sandığına gitme ihtimalleri yüksek olanlarla kıyaslandığında dikkate değer ölçüde fark olmadığı sonucuna vardık.

Maryland eyalet valiliği araştırması nispeten basit ve doğrudan soru sormaya dayalı bir araştırmaydı. Araştırmanın iki değişkenli tablolaların ötesine gitmesi gerekmiyordu. Ancak sık olarak sosyologlar bir çok nedeni olan sosyal süreçleri araştırmaya ilgi duyarlar ve bu nedenle iki veya daha fazla bağımsız değişken içermesi gerekir. Biz bölüm II'de üç değiş-

kenli tabloların mantığını tartıştık. Üç değişkenden fazla tabloların analiz mantığı benzerdir fakat daha girifttir.

SONUÇLARIN YAZILMASI

Analiz bittikten sonra araştırmacının sonuçlar konusunda bir rapor yazması gerekir. Genelinde, uygulamalı araştırma, araştırmayı yaptıran kuruma, bir rapor halinde sunulur. Uygulamalı araştırmanın sonuçlarını yazarken, sosyologun mesleği sosyoloji olmayanların anlayabilecekleri bir şekilde yazması gerekir. Temel araştırma, dergiye makale, veya monografi biçiminde yayınlanmak için yazılır. Araştırma sonuçlarını yayınlamak için en revaçta olan yollardan biri haline gelen dergi makalesinin yazılma yolu oldukça standartlaşmıştır. Araştırmacılar araştırdıkları problemi açık seçik bir biçimde anlatırlar. Bu anlatım, araştırmacının problemin neden ilginç ve geçerli bir problem olduğunu içermelidir. Bu bölümü, araştırma konusundaki literatürün tartışılması izler. Araştırmacı burada, diğer araştırmacıların soruna ilişkin bilgilerini ifade eder. Literatürün tartışılmasından sonra yazar, genelinde araştırmanın projesini ve izlenen metodolojiyi belirtir. Buna örneklemin ve temel değişkenlerin tartışılması dahildir. Metodlar bölümünü, araştırmanın sonuçlarının sunulması izler. En önemli sonuçlar genelinde istatistiksel tablolar veya grafikler biçiminde özetlenir. Sunulan bu veriler makale metninde tartışılır ve analiz edilir. Araştırmacılar genelinde frekans dağılımları ve iki değişkeli ilişki gibi en temel ve en basit araştırma sonuçlarından, daha girift çok değişkenli (multivariate) ilişkilere doğru adım atarlar. Araştırmanın temel sonuçları sunulduktan sonra, araştırmacı bu sonuçların önemi ve yorumunu

tartışır. Nihayet, bulunan bulgular bir sonuçla özetlenerek ve belki de araştırılmak için gelecekteki konular işaret edilerek makale bir sonuçla sona erer.

Maryland eyalet valiliği seçimi araştırması için,araştırma yapıldıktan sonra gazetenin o kadar çabucak ihtiyacı vardı ki, yazılı bir rapor için zaman yoktu. Ancak sonuçlar makaleyi yazacak muhabire telefonla bildirildi. 7 Kasım 1978'de Demokratların adayı Harry R. Hughas, yüzde 71 oyla Maryland'a vali seçildi.

ÖZET

Uygulamalı araştırmada, araştırma konusu, araştırma görevini veren bir örgüt tarafından belirlenir, çünkü, bazı problemleri çözmek için sosyolojik verilere gereksinim duymaktadır. *Temel araştırmada,* teorik olarak geçerli bir konuyu araştırmacının seçmesi ve araştırmanın insan davranışı konusundaki bilgimizi genişleteceği beklenir. Doğrusu sosyologların büyük çoğunluğu nisbeten basit betimsel sorulara cevap vermek için araştırma yapar, ve bunların çoğu sosyal ilgilerden veya sosyal sorunlardan kaynaklanır. Sosyologlar bir grup insanı araştırmak istedikleri zaman çoğunlukla bir *örneklem* seçerler. *Basit tesadüfi örneklem* populasyonun örnekleme dahil olmak için eşit şansa sahip olduğu bir tekniktir. Böyle bir örneklemi kullanarak *populasyon* (evren) hakkında fikir yürütebiliriz. Örneklem ne kadar büyük olursa vereceği sonuçlar o denli kesin olur.

Cinsiyet ve din gibi değişkenler genelinde bir soru ile ölçülebilirler. Dindarlık gibi daha soyut kavramlar için daha girift göstergeler gereklidir. Sorulara cevap verirken farklı insanlar farklı ölçüler kullandıklarından, araştırmacının bazen çok

net sorular sorması gerekir. Ölçmenin doğruluğu bir gösterge (index) kullanılarak, veya bir değişkeni ölçmek için bir dizi soru sorarak arttırılır.

Kantilatif (nitel) veriler toplandıktan sonra sayısal kategoriler biçiminde kodlanmaları gerekir ki bu da bilgisayar kartlarına yazılmaları ve bilgisayarda analiz edilmeleridir. Verilerin analizi genelinde her soruya verilen cevapların dağılımlarının analizi (frekans diye adlandırılmaktadır) ve ondan sonra multivariate (çok değişkenli) analize geçilir.

Bir araştırma projesinin sonuçlarını yazarken, genelinde problemi belirtiriz ve ilgili çalışmaları gözden geçiririz. Ondan sonra araştırma metotlarımızı belirtiriz araştırmamızın sonuçlarını sunarız, bunların önemini tartışırız, bulgularımızı özetleriz.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

NİTEL (QUALITATIVE) ARAŞTIRMA

II. Dünya Savaşı'nın sonundan bu yana Amerikan sosyolojisi giderek nitel bir disiplin olmaya başlamıştır. Önde gelen sosyoloji dergilerinde yayınlanan makalelerden nitel veya sayısal verileri kullananların oranı bu eğilimin sadece göstergelerinden bir tanesidir. Önde gelen 4 derginin yakın zamanda yapılan araştırmasında 1895 ile 1965 arasında nitel datayı kulanan makalelerin oranının yüzde 14'ten yüzde 69'a çıktığı görüldü. Önde gelen Amerikanın sosyoloji dergisi, *American Sociological Review,* 1936'da yayınına başladığında makalelerin yüzde 41'i niteldi; oysaki 1956-65 arası yüzde 71 niteldi.[1]

Her ne kadar sosyoloji gittikçe daha çok nitelleşmekte (quantified) ise de, nicel (qualitatif) araştırma sosyolojik bilginin gelişmesinde hâlâ önemli bir rol oynamaktadır. Kalitatif (nicel) araştırma yapan sosyologlar, sayılara dönüştürülmeyen veriler toplarlar. En sık kullanılan iki tür kalitatif araştırma tekniği derinlemesine mülakat ile katılımlı gözlem teknikleridir.

---

1. Narsi Patel, Quantitative and Collaborative Trends in American Socaological Research, *The American Sociologist* 7 (Kasım 1972): 5-6

Derinlemesine mülakatlar, saha araştırmacılarınca yapılan mülakatlardan çok farklıdırlar. Mülâkatlarda her deneğe aynı sorular sorulur, ve cevaplar sayısal kodlara dönüştürülür. Derinlemesine mülakatlarda ise, belli soru kümelerinden ziyade kapsamlı bilgi edinmeye ilgi duyulan konular vardır. Kabaca bu prensibi kullanarak mülakatçı kendisi ile mülakat yapılanı konuşturur. Araştırmacı mülakat boyunca ya notlar tutar veyahut tercihan mülakatı banta alır.[2] Verdikleri cevaplarda değişik denekler araştırma konusunun çeşitli yönleri ile ilgili olarak farklı bilgi ve ilgiye sahip olduklarından, bazı mülakatlar diğerlerinden daha faydalı olacaktır. Sosyologlar tarafından bu tip araştırma yaparak kullanılan veriler mülakatlardan alınan pasajlardır.

Katılımlı gözlemde araştırmacılar, uzun bir zaman araştırdıkları insanlarla karşılıklı etkileşimde bulunurlar. Bir cemaati araştıran araştırmacı o cemiyette bir kaç yıl yaşar. Bu zaman boyunca araştırdıkları grubun birçok üyesini tanırlar ve bir çok grup faaliyetlerine katılırlar. Katılımlı gözlemciler ekseriya araştırdıkları insanlara araştırmacı olduklarını söylerler, fakat bazen bu bilgi gizli tutulur. Bu tür araştırma için kullanılan veriler gözlemci tarafından tutulan ayrıntılı notlardır. Genelinde alan notları, araştırılan grup ile görüşmelerden hemen sonra hafızaya dayanarak tutulur.

Geçen iki bölümün amacı sana kantilatif araştırmanın nasıl yapıldığını öğretmek olmadığı gibi, bu bölümün amacı da kalitatif araştırmanın nasıl yapıldığını sana öğretmek değildir. Bunun yerine, bu bölümün amaçları; Kalitatif araştırmanın aydınlatmada faydalı olduğu problemleri tartışmak, sosyologların

---

2. Bazı araştırmacılar ses kayıt cihazını kullanmasını sevmezler çünkü malumat verenin cihazla engelleneceğine inanırlar. Mesela bu suçlular için doğru olabilir. Fakat deneklerin çoğunluğu cihazın varlığı ile rahatsız olmazlar, ve cihaz mülakatçının not tutmaktan çok malumat verenin söylediklerine dikkatini yoğunlaştırır.

kalitatif araştırmadan elde ettikleri bilgi türleri konularında sana ayrıntılı örnekler vermek ve kalitatif araştırma yaparken ortaya çıkan sorunları kısaca tartışmaktır. Belki de araştırma yapmanın tek yolu, ister kalitatif olsun ister kantilatif tecrübeli bir araştırmacının rehberliğinde bir araştırma projesinde çalışmaktır.

Sosyologlar ilgilendikleri sorun için hangi araştırma stratejisinin uygun olduğunu nasıl biliyorlar? Farklı sorunlar farklı araştırma stratejilerini gerektirirler. Sosyolojide yapılan en iyi tecrübî çalışmaların bazıları farklı birkaç tekniği bir arada kullanmışlardır. Mesela, *Union Democracy* (Sendika Demokrasisi)nin yazarları önce kantitatif bir araştırma yaptılar, sendika liderleriyle bir dizi derinlemesine mülakat yaptılar ve geleneksel tarihsel metotlar kullanarak sendikanın tarihini araştırdılar. David Caplovitz'in fakir insanların karşılaştıkları tüketici sorunlarını konu alan araştırması etkin bir biçimde anketi bir dizi derinlemesine mülakatla -hem tüccarlarla hem de tüketicilerle birlikte kullanmıştır.

Ancak sosyolojik araştırmaların büyük çoğunluğu temelinde bir araştırma stratejisine dayanırlar. Ekseriya bunun nedeni sosyologun sadece bir teknik konusunda eğitim görmüş olmasıdır; veya zaman ve mali sorunlar bazı teknikleri imkansız kılar. Mesela anket araştırması genelinde çok paraya mal olur, diğer yandan katılımlı gözlem araştırmacının sadece zamanını gerektirir.

Kalitatif (nitel) araştırma teknikleri genelinde nedenselliği belirlemek için uygun değildirler. İsterseniz Bölüm 2'de tartışılan başkanı düşürme konusunda tavır alma araştırmasını örnek alalım. Derinlemesine mülakatlar ve katılımlı gözlem, neden bazılarının başkanı düşürmenin lehinde ve neden bazılarının da aleyhinde olduğunu bulmak için uygun değildir. Bu sorunda hipotezlerimizi test etmek (sınamak) için, araştırdığı-

mız populasyonu temsil edecek nispeten büyük bir örneklememinden elde edilecek verilere ihtiyaç vardır.

Yukardaki soruya cevap vermek için katılımlı gözlem tekniği fazla yararlı olmaz. Araştırmacı, ifade edilen tavırları temsil edip etmediğini anlamak için, yeterli sayıda insanı, yeterince gözlemleyemeyecektir.

Ayrıca, insanlar vakitlerinin çok kısa bir bölümünü siyasi tartışmalar veya faaliyetler için harcadığından, gözlem bu konuda veri toplamak için yetersiz bir yoldur.

NİTEL (KALİTATİF) ARAŞTIRMALARI KULLANMANIN AMAÇLARI

Kalitatif teknikler genelinde üç farklı amaç için kullanılır: Betimleme, hipotezlerin oluşturulması ve nedensel süreçleri anlamaktır. Tartışılacak olan, üç farklı kalitatif araştırmadan bahsediyorsak bu analitik nedenlerden dolayıdır. Kalitatif araştırmanın büyük çoğunluğu belli düzeyde her üç amaç için kullanılır. Ancak bunlardan en önemli olanı betimleme (description=tasvir)dir.

Betimleme

Eğer biz bir grup insan veya sosyal bir olay hakkında çok az şey biliyorsak derinlemesine mülakat yapmak ve katılımlı gözlem, bu konular hakkında bilgi edinmenin iyi yollarıdır. Mesela, çok büyük olan ve bizim onlar hakkında pek az bilgimiz olan bir grubu-kentli kenar mahalle sakinlerini ele alalım. Bu insanlar çevrelerindeki zor şartların üstesinden nasıl gelmektedirler? Diğer gruplara karşı olan tavırları nelerdir? Bu sorulara cevap vermek için veri toplamanın mükemmel yolu katılımlı gözlemdir. Kentin kenar mahallesinde belli bir süre

yaşayarak ve ora sakinleri ile gözlemlemeye dayanan ilişki kurarak sosyologlar ordaki insanların tavır ve davranışlarını sağlıklı ve geniş bir biçimde bize tanıtabilirler.

Araştırdığımız konuda pek az bilgimiz olduğu zaman, hangi soruların bile geçerli olacağını bilemeyiz. Amacımıza uyacak bir anket geliştirdiğimizi varsaysak bile eğitim düzeyi nispeten düşük kenar mahalle sakinleri sorularımızı anlamayabilirler veya gerçek duygularını ifade etme yerine duymak istediğimizi düşündükleri cevapları bize verebilirler. Yine, bir anket, nasıl davranmaları gerektiğine karşın insanların gerçekten nasıl davrandıklarını görmemize imkan vermez.

İfade edilen tavır ile gerçek davranışın önemli ölçüde farklı olacağını, Chicago da suçlu çeteler üzerine James F. Short, Jr. ve Fred L. Strodbeck tarafından yapılan bir araştırmada gösterilmiştir.[3]

Tek olarak çete üyelerinin kendilerine nasıl bir aile istedikleri sorulduğunda, tipik geleneksel orta sınıf ailesinin değerlerinden farklı bir tavır sergilemediler. Bir baba ailesinin rızkını temin etmek için çok çalışmalıdır, karısına sadık olmalıdır, ve çocuklarına adanmış olmalıdır. Ancak grup içinde iken gençler çok farklı tavırlar sergilediler. Bir gözlemci aşağıdaki hadiseyi müşahede etti: "Chiefs" (Şefler) diye adlandırılan bir çeteye bağlı gençler önceleri çetenin üyesi olan biri karısıyla geçerken, köşede duruyorlardı:

> Jackson'ın (önceleri chief çetesinin üyesi) çocuğu kollarındaydı: Alkışlıyorlar gülüyorlar ve onunla alay ediyorlardı.
> Soru: Meşru bir baba olduğu için alay mı ediyorsunuz?
> Cevap: Meşru baba sokakta çocuğu ile yürüyor. Sonra Billy şöyle dedi, "en iyisi benim çenemi kapatmam çünkü ben de çocuğumu

3. James J. Short, Jr., and Fred L. Strodbeck, *Group Process and Gang Delinquency* (Chicago: University of Chicago Press, 1965).

gezdirebilirim." Henry de böyle dedi, "Ben kendiminkini değil, kimsenin çocuğunu gezdirmem."[4]

Gözlemciler gençlerin rastgele ilişkiye girdiklerini ve kadınlara cinsel obje (nesne) muamelesi yaptıklarını farkettiler. Gözlemler sosyologları şu sonuca götürdü: Bir yandan gençlerin özel konuşmalarda açığa vurdukları tavırları diğer yandan aleni olarak açığa vurdukları tavırları ve davranışları arasındaki tezat, gençlerin çetenin içindeki statülerini koruma girişimlerinden kaynaklanıyordu. Bu gençler için çete en önemli gruptu ve çete 'cinsel güce erkekliğin işareti olarak değer veriyordu.[5]

Hipotezleri Oluşturma

Nitel (kalitatif) tekniklerin ikinci kullanım alanı hipotez oluşturmadır. Sosyologlar ekseriya ilk elden tecrübelerinin olmadığı ve pek az bilgilerinin olduğu sosyal olaylarla ilgili araştırma yaparlar. Bu husus özellikle uygulamalı araştırma yaparken doğrudur. Bölüm 1'de değinilen fakirlik yardımı alan anneler üzerine yapılan araştırma, fakirlik yardımı alanların sağlık imkanlarını kullanma durumuyla ilgili daha kapsamlı bir araştırmanın bir kısmını oluşturuyordu. Bu araştırma Amerika Birleşik Devletleri Halk Sağlığı Dairesi tarafından, büyük kentlerde oturup fakirlik yardımı alanlara sağlık hizmetini daha etkin bir biçimde götürme amacıyla yapıldı. En belli başlı değşiken deneklerin kendilerine tanınan imkanlardan yararlanma dereceleriydi. Araştırmayı yapan sosyologlar yararlanılacak imkanların çeşitleri veya fakirlik yardımı alan annelerin sağlığı konu edinen davranışları ile ilgili olarak pek az

4. Shart ve Strodbeck, *Group process*, s. 36.
5. Shart ve Strodbeck, *Group process*, s. 38.

şey biliyorlardı. Bu nedenle, araştırma her ne kadar 2000 fakirlik yardımı alan anneye uygulanacak idiyse de, araştırmacılar bazı kalitatif (nitel) alan araştırması yaptılar. Alan gözleminden ve derinlemesine mülakatlardan elde edilen nitel veriler, nicel (quantitative) araştırmanın anketini oluşturmak için gerekli bilgiyi sağladı.

Nedensel Süreçleri Anlama

Nitel araştırmanın üçüncü kullanım alanı bilinen nedensel bir sürecin işleyiş mekanizması konusunda daha iyi anlayış sahibi olmak içindir. Mesela, akademik kurumlardaki bilim adamlarının, akademik başarılarını tayin edici en önemli etken bilimsel verimlilik (yayınlanan makalelerinin sayısı ve kalitesi)tir. Meslektaşları tarafından makalelerine yüksek değer biçilen akademisyenler en başarılı bilim adamıdırlar. Bazı bilim adamlarının araştırma yapıp yayınlayabilmeleri ve bazılarının da yayınlamama nedenleri üzerine pek az şey bilinmektedir. Nicel (Quantilative) veriler bu yeteneğin ölçülen zekanın sonucu olmadığını göstermektedir. Hemen hemen bütün bilim adamları nispeten yüksek Z.B (zekâ bölümü =IQ) ne sahiptirler ve üretkenlik ile Z·B arasında bir bağıntı yoktur. Sorunu daha iyi anlamak için Leonard Rubin önde gelen üniversitelerin bölümlerinde kariyerlerine yardımcı doçent olarak başlayan bilim adamıyla 40 derinlemesine mülakat serisi gerçekleştirdi.[6] 40 bilim adamının hepsinin başlangıçta yüksek potansiyele sahip olduğu hükmüne varılmıştı. Ancak bu genç bilim adamlarından bazıları terfi ettirildiler ve görevlerinde kalma

6. Leonard Rubin, "The Dynamics of Tenure in Two Academic Disciplines" (Ph. D. diss., State University of New York at Stony Brook, 1975).

hakkını aldılar, oysaki diğerlerinin kurumla çalışma görevleri uzatılmadı ve prestiji pek yüksek olmayan öğretim kurumlarında iş bulmaları gerekiyordu. Bu iki grubu birbirlerinden ayıran şey neydi? Rubin terfi edenlerle etmeyenler arasında gerçekten de üretkenlik farkı olduğunu buldu. Onun mülakatları, bazı bilim adamlarını yayınlamaya götüren, diğerlerini yayınlamamaya iten şartlar üzerine yoğunlaşmıştı. Bilim adamlarının yayınlayıp yayınlayamamalarını, mesleğe adanmışlık gibi psikolojik, ve bilim adamının gördüğü eğitim, ve bölümlerinde kendilerine verilen destek gibi, sosyolojik faktörlerin gizli bir kombinasyonundan kaynaklandığını buldu. Rubin'in nitel (qualitative) mülakatlarından ortaya çıkan ayrıntılı akademik anlayış biçimi nicel (quantitative) araştırmayla elde edilemezdi.

Nitel (qualitative) araştırmanın bu üçüncü kullanımı en fazla nedensellik sürecini anlamayı amaç edinmektedir. Rubin kendi araştırmasında üretkenliğe etki eden ön değişkenleri gerçekten de arıyordu. Bu anlamda o, aynı zamanda hipotez geliştirmekle uğraşıyordu. Onun topladığı veriler yayınlama yeteneğinin nedenlerini bulma konusunda yetersiz idiler, fakat bir dizi hipotez geliştirme konusunda yararlı oldular.

NİTEL (KALİTATİF) ARAŞTIRMANIN ÇEŞİTLERİ

Kentli Toplumların Katılımlı Gözlemi

Nitel araştırma yoluyla elde edilecek bilgi türü konusunda daha iyi bir anlayış elde etmek için, fakir kent sakinleri üzerine yapılmış bir dizi araştırmayı, isterseniz, ayrıntılarıyla inceleyelim. Bütün araştırmalar katılımlı gözlem tekniğini kullandı.

Street Corner Society (Sokak Köşesi Cemiyeti)

William Foote Whyte'in, *Street Corner Society* (Sokak Köşesi Cemiyeti), adlı kitabı katılımlı gözlem tekniğini kullananların ilki ve hâlâ da en ünlülerinden biridir.[7] 1937'de lisansüstü fakülteye devam ederken, Whyte alt sınıf İtalyan mahallesi olan ve Boston'da bulunan Cornerville de araştırmaya başladı. Araştırmaya başladıktan hemen sonra Whyte mahalleye taşındı ve bir italyan ailenin yanında üç yıl kaldı. Kitabını yazmak için kullandığı veriler tuttuğu saha notlarına dayanmaktadır. Bunlar da orada tanıdığı insanların davranış ve tavırlarını tasvir etmektedir.

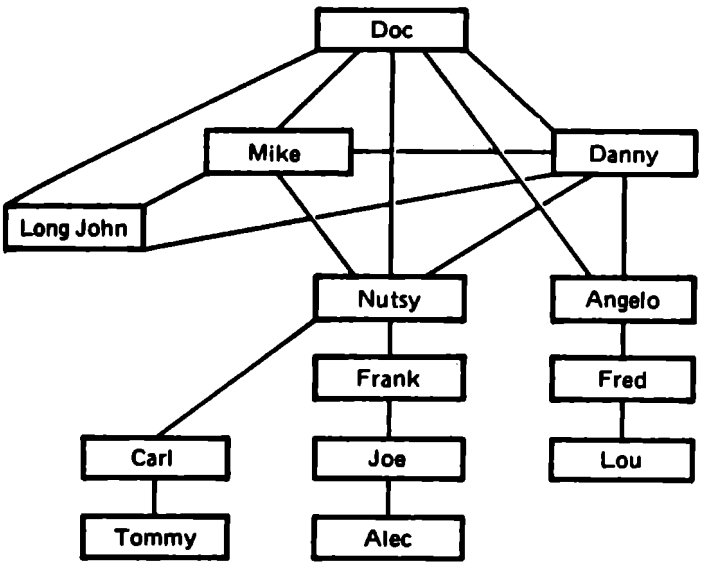
Kitabın ilk ve en önemli kısmı Whyte'ın arkadaşça bir ilişki kurduğu iki genç insan grubunun davranışlarını ve yaşam biçimini anlatan bölümdür. O bu iki gruba şu adları verdi: "Köşe başı gençleri" ve "fakülte gençleri". Bütün genç erkekler fakirdi. Ancak fakülteli gençler, yukarı doğru hareketliliğe ve daha büyük ve daha iyi şeyler için mahalleyi terketmeye dikkatlerini yoğunlaştırmışken, köşe başı gençlerinin büyüdükleri mahalleyi terketmek için pek az niyetleri vardı.

Whyte'ın arkadaşı ve kendisine bilgi sağlayanların başında gelen Doc, köşe başı gençlerinin lideriydi ve bunlar Morton Sokağı çevresinde toplanan yirmi yaşlarında 13 genç erkekti. Yöredeki bir sosyal çalışmacı tarafından Doc'a tanıştırılan Whyte, onun arkadaşlığı sayesinde bu grubun üyesi oldu. Onların faaliyetlerinin büyük çoğunluğuna katılarak Norton Sokağı çetesinin 13 üyesi arasında kesin bir statü hiyerarşisi olduğunu gördü. (Bak Şekil 3.1). Bir gencin grupta sahip olduğu statü, çok farklı türdeki faaliyetlerde nasıl davrandığını ve ne kadar başarılı olduğunu tayin ediyordu. Bu husus, genç-

7. William Foote Whyte, *Street Corner Society* (Chicago: University of Chicago Press, 1943).

lerin sık olarak katıldıkları günlük bir faaliyet olan bowling ile anlatılabilir.

Sekil 3.1 Narton Sokağı Çetesinde Statü Hiyerarşisi:1937 Bahar ve Yaz

Kaynak: William Foote Whyte, *Street Corner Society* (Chicago: University of Chicago Press, 1943) s. 13. İzin alınarak yayınlanmıştır.

Not: Dikdörtgenler nispi statüyü göstermekte; çizgiler etkiyi göstermektedir.

Whyte, Narton'larla ilk defa cumartesi akşamları bowling yapmaya başladığında bu faaliyeti sadece bir eğlenme biçimi olarak görüyordu. Bu gençlerle bowling yaptıktan birçok ay sonra ifşa edici bir hadise oldu. Düzenli bowling yapan grup üyeleri nisanın bir gecesinde en yüksek sayı kaydeden üç kişi arasında paylaşılmak üzere 10 dolarlık ödüllü yarışma düzen-

arasında paylaşılmak üzere 10 dolarlık ödüllü yarışma düzenlediler. Maça büyük ilgi, ve yarışma öncesinde değişik çete üyelerinin kimin kazanacağına dair tahminleri ve konuşmaları vardı. Varılan sonuç Doc, Danny ve Long John'un en üst sıralarda olacağı ve Joe, Alex, Frank ve Carl'ın en altlara yakın olacağı konusunda fikir birliği vardı. Müsabaka başladıktan sonra, herkesin daha önceden müsabakanın nasıl biteceğini tahmin ettiği gibi bitti. Whyte aniden bowling yapanların sınıflandırılmalarının gruptaki statü hiyerarşisindeki yerlerine tekabül ettiğinin farkına vardı. Bu neden böyle olsun ki?

Bowlingde gösterilen performans ile gruptaki yerleri arasındaki korrelasyon, doğal atletik yetenek ile veya antremanın fazlalığı ile açıklanamaz. Örnek vermek gerekirse, en kötü oyunculardan biri ve gruptaki yeri düşük olan Frank, yarı profesyonel beyzbol oynuyordu ve gruptaki doğal en iyi atletti. Whyte'ın gözlemleri kendisinin şunu varsaymasına (hipoteze) götürdü: Kişinin gruptaki statüsü, bowling gibi bir bir iş yaparken, bu konudaki başarısına gerçekten etki ediyordu

> Bir bowling oyuncusu, zor bir atışı yapabileceği konusunda kendisine güveniyorsa, o atışı yapacaktır veya başarıya çok yaklaşacaktır. Eğer kendisine güvenemiyorsa atışı kaçıracaktır. Bir bowling oyuncusu kendisine güveniyorsa bunun nedeni daha önce benzer atışları başarıyla yapmış olması ve iyi sayılar kaydetmeye alışkın olmasındandır. Fakat hepsi bu kadar değildir. Oyuncu kendisine güvenmektedir çünkü, ister kendisini desteklesinler ister aleyhinde olsunlar arkadaşları onun iyi bir atış yapacağına inanırlar. Eğer arkadaşları onun bu konudaki yeteneğine inanmıyorlarsa, onların karşıt fikirleri ile olduğu kadar kendisinin de güvensizliği ile mücadele etmek durumundadır. Bu husus ifade edildikten sonra,gencin bowlingdeki başarı grafiğini incelerken onun arkadaşlarıyla olan ilişkisini incelemek gerekir.[8]

8. Whyte, *Street Corner Society*, s. 17.

Yarışmanın olmadığı zamanlarda Alec gruptaki en iyi bowling oyuncularından biriydi. Grup yarışına çok iyi bir şekilde başladı ve daha sonra güvenini kaybetti ve oyunda hezimete uğradı. Maçı birincilikle bitiren Whyte oyun hakkında ne olup bittiğini daha sonra Doc ve Long John ile konuştu.

> Long John: Ben sadece Alec veya Joe Dodge'ın kazanmamalarından emin olmak istedim.
>
> Doc: Doğru. Senin için zorlaştırmak istemedik, çünkü hepimiz seni seviyoruz, ve diğer gençler de sizi sevdi. Eğer, Joe Dodge veya Alec önde olmuş olsaydı, o zaman çok farklı olurdu. Onları bundan vazgeçirmeye çalışırdık. Çok fazla gürültü koparırdık. Biz, o zaman gerçekten çok sertleşirdik...[9]

Bundan sonra Whyte Doc'a, eğer Alec veya Joe kazanmış olsaydı ne olurdu diye sordu:

> Doc şöyle cevap verdi: Bu onları şımartabilirdi. Bu nedenle biz onları yenecektik. Eğer onlar kazanmış olsalardı çok gürültü olurdu. Çok tartışma olurdu. Onlara şans eseri olarak kazandıklarını söylerdik. Benzer şeyler ileri sürerdik. Onları bir başka maç yapmaya iknaya çalışır ondan sonra da onları mahvederdik. Onları layık oldukları yerde oturmalarını sağlardık.[10]

Whyte maçı kazanması konusunda şu yorumu yapar:

> Her köşe başı genci bowling yaparken engelleneceğini tahmin eder, ancak bu engellenme çeşitli şekiller alabilir. İkinci serinin sonunda başa geçtiğimde takılmalar olumlu şakalar biçimindeydi. Liderler

9. Whyte, *Street Corner Society*, s. 21.
10. Whyte, *Street Corner Society*, s. 21.

beni karışık bir hayret ve zevkle seyrediyorlardı. Gerçek anlamda da kazanmama izin verildi.[11]

Müsabakayı kazandıktan sonra Whyte grupta iyi oyuncular arasına kabul edilmesini istedi. Onunla Long John arasında bir müsabaka düzenlendi.

> Eğer konuşsaydım Doc veya Denny ile karşılaşıp onlarla oynama hakkına sahip olacaktım. Dördümüz oyun alanına gittik. Doc ve Danny tarafından teşvik edilen Long John kesin bir galibiyet kazandı. Bundan sonra ona meydan okumadım.[12]

Grup statüsü ve desteği işte böylece, araştırmacının performansını bile etkileyebilmişti.

Whyte'in, atletik performans ile grup statüsü arasındaki ilişki hakkındaki hipotezi, gözlemlediği bir başka hadiseyle desteklendi. Norton çetesi kendileri ile, Norton Sokağı çevresinde toplanan gençler arasında bir beyzbol maçı tertip etmişlerdi. Yarı profesyonel beyzbol oyuncusu olan Frank'ın, iyi oyuncular arasında olması beklenirdi. Buna rağmen oyundaki performansı çok zayıf idi. Frank zayıf performansını Whyte'a şöyle ifade etti:

> Ben, bu gruptakiler gibi tanıdığım insanlarla oynadığımda pek iyi oynadığımı söyleyemem. Ben, Stanley A.C. için, veya Westlanddaki Dexter yöresinin herhangi bir takımı için oynadığımda, daha iyi oynarım.[13]

Whyte şu yorumu yapmaktadır: "Frank [çetede] düşük bir yer işgal etmeye alışmış olduğundan, Frank, kendi grubunun

---

11. Whyte, *Street Corner Society*, s.21-22.
12. Whyte, *Street Corner Society*, s. 22.
13. Whyte, *Street Corner Society*, s. 19.

üyelerine karşı yarıştığında kendi favori sporunda bile yıldızlaşamıyordu.[14]

Araştırmada daha sonra Whyte, kişinin gruptaki statüsünün değişmesinin onun bowling performansına nasıl etki edebileceğini gözlemledi. Long John, Doc'un yakın arkadaşıydı fakat grupta bağımsız bir yeri yoktu. Ancak, Doc ile ve diğer bir kaç lider ile olan arkadaşlığından dolayı merkezi gruba dahil edilmişti. Long John gruptaki en iyi bowling yapanlardan biriydi, Doc, Nortonların lideri olduğu sürece, Long John en iyi oyunculardan biri olmaya devam etti. Bir süre sonra Doc, yerel kumar evi olan Spong'a takılan bir gruba katılmak için Nortonları terketti. Long John: Doc'un yardımı olmadan Nortonların merkezi grubuna artık dahil edilmiyordu ve Spong'de de merkezi gruba dahil edilmedi. Bu zaman zarfında Long John bowling yaptığı zaman kızdırılıyordu ve alay ediliyordu. Gruptaki yerini kaybettiğinden kendisine olan güvenini kaybetti ve bowling yeteneği aniden düştü. Whyte, Doc ile Long John hakkında konuştular ve Doc'un Nortonların merkezi grubuna dahil edilmesi konusundaki tavsiyesinden sonra Lor john'un kendisine güveni geldi ve bununla birlikte bowling performansı da yükseldi.

Whyte katılımlı gözlemle bowling tecrübesine dayanarak ilginç bir ders öğrendi. Başlangıçta bowling'i araştırmasının bir parçası değil sadece bir eğlence olarak görüyordu:

> Kendimi bowlingden o kadar hoşlanıyor buldum ki bazen, araştırmamı ihmal ediyordum diye suçluluk duyuyordum. Onlarla mülakat yapmak ve önemli şeyleri gözlemleleyebilecek sosyal ilişki kurmak için bowling yapıyordum. Ancak [sonra] farkına vardım ki gözlemlemem gereken şeyin mükemmel örneği düzenli olarak yapılan bowling seanslarındaki gençlerin sergiledikleri davranışlardı. Başka bir şeyi gözlemlemek için bowling yapma yerine, bo-

14. Whyte, Street Corner Society, s. 19.

wlingi gözlemlemek için bowling yapmış olmalıydım. Bu insanların günlük rutin faaliyetlerinin araştırmanın temel verilerini oluşturduğunu öğrendim.[15]

Whyte'in öğrendiği ders, toplumun sosyal yapısı hakkındaki bir çok şeyin en olağan gibi görünen faaliyetleri gözlemleyerek öğrenilebileceğidir.

Grup statüsü ile görev performansı arasındaki ilişki hakkındaki bilgi Cornerville sakinlerinden nicel (quantilative) araştırma (survey) ile elde edilmesi, eğer imkânsız değilse bile çok zordur. Uzun bir zaman boyunca insanların günlük hayatlarını gözlemlemekle ancak bu tür bilgi elde edilebilir. *Street Corner Society*'nin diğer bölümü, nitel (qualitative) araştırmanın hem avantajlarını hem de sınırlılıklarını belirtmektedir. Cornerville'in dışındaki sosyal hareketlilik sürecini incelerken, Whyte fakülteli gençlerle köşebası gençleri arasındaki fark konusunda fikir belirtir, fakülteli gençlerin büyük çoğunluğu başarılı meslek sahibi işadamı ve politikacı oluyorlardı, diğer yandan sokak köşesi gençleri ya işsiz idiler veya mavi yakalı işlere sahiplerdi. Bu fark sathi bir şekilde fakülteli gençlerin üniversite diplomasına sahip olmalarıyla açıklanabilir. Ancak Whyte bundan daha öteye geçmektedir. Neden bazı gençler fakülteye gitmektedir ve diğerleri gitmemektedir? Öncelikle iki grup arasındaki zeka farklarının buna etki edeceğini kabul etmiyordu. Doc'un en az fakülteli gençlerin lideri Chick Morelli kadar zeki olduğu Whyte için apaçık ortadaydı.

Whyte, fakülteli gençlerle sokak köşesi gençleri arasındaki farklar onların henüz lisenin ilk yıllarında iken başladığını belirtir. Onlar farklı davranış kalıpları geliştirdiler. Fakülte eğitimi ve sosyal hareketlilik konularındaki tavırları sadece bu davranış kalıplarının sonuçlarıydı. Ancak bu farklar nelerdi?

---

15. Whyte, *Street Corner Society*, s. 320.

Fakülteli gençlerle sokak köşesi gençleri para konusunda çok farklı tavırlara sahiplerdi. Fakülteli gençler tutumluydu ve kazandıkları parayı biriktiriyorlardı. Nadiren bir arkadaşlarına ikramda bulunuyorlardı veya borç para veriyorlardı. Diğer yandan sokak köşesi gençleri, bütün paralarını harcıyorlardı, parasız arkadaşlarına cömertçe, karşılıksız veriyorlar veya borç veriyorlardı.

> Chick ve Doc paraya karşı iki zıt örneği teşkil ederler. Hayat hikayesinde Chick bir zamanlar cömertce harcayan biriydi fakat arkadaşı karşılıklı harcamayı reddedince dersini aldı. Doc bana şöyle dedi: "Bill şimdi borcum var, fakat benden borç alınan para şimdi bana ödenseydi bir sürü param olurdu. Asla tasarruf yapmadım. Hiç banka hesabım olmadı... Eğer arkadaşlar bir şowa gidiyorlarsa ve bu gencin gidecek parası olmadığı için gidemiyorsa kendi kendime şöyle diyorum. "Bu lüksten neden mahrum olsun ki? Ve ona parayı veririm... Ve o konuda asla konuşmam."Hem Doc ve hem de Chick serbest bir şekilde harcanan paranın hepsinin tekrar geri gelmediğini kabul etmektedirler. Fakat bu gözlemden farklı sonuç çıkarıyorlardı. Doc harcadığı ve borç verdiği parayı geri almayı isterken harcamayı kişisel ilişkiler açısından algılıyordu kârlar, zararlar ve tasarruflar açısından değil.[16]

Kitabın bir başka bölümünde, sokak köşesi gençleri arasında liderliği devam ettirmede cömertçe harcıyan biri olmanın ve paraya sahip olmanın önemini ayrıntılarıyla anlatır. Doc uzun zaman işsiz kaldı ve bunun sonucu olarak parasız kaldı ve onda baş dönmesi nöbetleri başladı ve bu durum kendisi iş bulduktan sonra düzeldi. Whyte, belli aralıklarla gelen baş-dönmesi nöbetleri, Doc'un Norton çetesinde liderlik yerini alamamasından dolayı meydana gelen psikosomatik semptomlar olduğu tespitinde bulundu.

---

16. Whyte, Street Corner Society, s. 106-107.

İki grup arasındaki bir diğer fark arkadaşlara gösterilen sadakattir.

> Chick insanları, kendilerini ilerletme kapasitelerine göre değerlendiriyordu. Doc ise onları arkadaşlarına sadaketine göre ve kişisel ilişkilerindeki davranışlarıyla değerlendiriyordu. Doc'un Chick hakkında diyeceği şuydu: "Chick kendini korumanın tabiatın ilk kanunu olduğunu söylüyor. Şimdi bu dediği belli bir yere kadar doğrudur. Önce kişinin kendisine bakması gerekir. Fakat Chick eğer en iyi arkadaşının boynuna basarak daha iyi bir iş sahibi olacaksa bunu yapar... Bir gece bu konuda köşede konuşuyorduk ve onu konuşmaya teşvik ediyordum. Eğer kendisine fayda sağlayacaksa en iyi arkadışının aleyhine döneceğini ona itiraf ettirdim... Ben asla bunu yapamam; Eğer Danny'yi harcayarak haftada 50 dolar kazanacak bir iş bulacak olsam dahi bunu yapmam. Arkadaşlarımdan hiçbiri bunu yapmaz."
>
> Hem fakülteli genç ve hem de sokak köşesi genci ilerlemek istemektedir. Bunların arasındaki fark ise fakülteli genç ya kendisini bir gruba bağlamaz veyahut da kendisi kadar hızlı ilerlemeyen kişinin arkadaşlığını feda eder. Buna karşın, sokak köşesi genci gruba ya koparmak istemediği yahut ta koparamadığı karşılıklı görevler ağı ile birbirine bağlanmıştır.[17]

Whyte bu bölümü, kendisine Doc tarafından anlatılan aşağıdaki hikaye ile bitirir.

> Bizim çocukların benim ilerlememe engel olduklarını zannediyorum... Eğer [hayata] yeniden başlasaydın ve eğer Allah bana "Bak Doc sen hayata yeniden başlayacaksın, ve arkadaşlarını önceden

17. Whyte, *Street Corner Society*, s. 107. [Amerikadaki ekonomik] çöküntü boyunca, Whyte'ın araştırmasını yaptığı zaman, haftada 50 dolar'ın çok para olduğu kabul ediliyordu.

seçebilirsin deseydi, arkadaşlarımın seçeceğim arkadaşlar arasında olmasını sağlardım, Rockefeller ve Carnegie'yi seçsem bile..." Birçok defa mahalledeki insanlar, ve Sunsetstekiller [diğer bir kulüb] bana şöyle demişlerdir: "Bu gençlerle neden geziyorsun." Ben de onlara şöyle demişimdir. "Neden olmasın? Onlar benim arkadaşım"

Bill, kayınbiraderim evde en sevdiği Italyanca programını dinlerken yeğenim içeri girdi. Yeğenim başka bir şey dinlemek istiyordu. Bu nedenle gitti ve hiç kimseye sormadan düğmeyi çevirdi... İşte o zaman çok kötü oldum, Bill! Onlar çocukları için her şeyi yapmak istiyorlar, ve ben bunları terbiye etmeye çalıştığımda hemen üzerime atlıyorlar... Fakat bu yapılan çok çiğ bir davranıştı. Çocuğu kenara çektim ve iyi nutuk çektim. Bill, gerçekten beliğ idim. Fakat sonunda şöyle dedim: "Çocuk, çok fazla değişme. Nasıl isen öyle ol, ve hayatta öne geçersin."[18]

Bu tür analiz, bize, fakülteli gençlerin neden başarılı olduğunu, ve sokak köşesi gençlerinin neden başarılı olamadığını, söylüyor mu? Hiç te değil. Yaptığı şey, davranış ve eğilim farklılıkları hakkında geniş ve meftun edici tasvirlerde bulunmakta, fakat aynı mahallede yaşayan gençlerin böylesine farklı davranış kalıpları geliştirmeleri gibi can alıcı soruyu cevapsız bırakmaktadır. Neden bazı gençler fakülteli genç ve neden diğerleri sokak köşesi genci olmaktadır? Nitel araştırma bu tür sorulara cevap vermek için uygun değildir.

Street Corner Society'nin ikinci baskısı 1955'te yayınlanınca Whyte, araştırmayı nasıl yaptığını ayrıntıyla anlatan bir zeyl (ek) ekledi. Bu açıklama, katılımlı gözlem yaparken karşılaşılan bazı sorunları yararlı bir biçimde anlatmaktadır. İlk sorun araştırma projesinin oluşturulması ile ilgilidir. Genelinde nitel araştırma sosyal bir ortamı veya kendisi hakkında pek az şey bilinen sosyal bir olayı tasvir etmekte olduğundan, önceden

18. Whyte, *Street Corner Society*, s. 108.

araştırmacının ne aradığını belirlemek ekseriya zordur. Whyte'in durumunda bu kesinlikle doğruydu. Araştırmasına ilk başladığında 10 mesai arkadaşını gerektiren iddialı bir araştırma planlamıştı. Bu arkadaşlar Cornerville'deki hayatın ve toplumun bütün yönlerini araştıracaklardı. Cornerville'de ikamet ettikten sonra bu iddialı planlarını terketti fakat o aşamada araştırmasında neler üzerinde yoğunlaşacağını bilmiyordu. Daha sonra neyin üzerinde yoğunlaşacağı şans meselesiydi. Yine çok zeki bir araştırmacı aynı zamanda ve aynı sahaya gitseydi, çabaları başka olaylara yoğunlaşabilirdi. Katılımlı gözlem yaparken ne aradığını belirlemek ekseriya zordur -buluncaya kadar-.

Katılımlı gözlemci tarafından karşılaşılan en zor sorun alana girebilme sorunundur. Whyte Doc'la tanışmadan önce Cornerville'in içine girmek için başarısız birkaç teşebbüste bulundu. İlk önce yöredeki evlerin durumları konusunda araştırma yapmak istedi. Kapıları çaldı ve kiracılarla konuştu. Bu girişim insanları gerçekten tanımak için pek az yarar sağladı. Ondan sonra Harward'daki bir arkadaşı tarafından tavsiye edilen bir teknik denedi. O yöredeki otelin barına bir kadınla konuşmaya başlamak amacıyla gitti. Tek kadın bulamadığından iki kadınla konuşan bir adama yaklaştı ve onlara katılırsa rahatsız olup olmayacağını sordu. Bu anda adam onu merdivenlerden aşağı yuvarlamakla tehdit etti. Yöredeki yerleşim birimlerinden birindeki bir sosyal çalışmacı Whyte'i, Doc ile tanıştırdıktan sonraydı ki Wyte, Doc gibi bilgili ve yardımsever bir kılavuz ile tanıştığı için son derece şanslıydı. Her ne kadar alanda çalışanların çoğu bu kadar şanslı değillerse de, büyük çoğunluğu araştırdıkları insanlardan biriyle veya daha fazlasıyla yakın ilişki kurmak isterler ve çalışmaya başlamak için bu insanlara güvenirler.

Katılımlı gözlemcinin karşılaştığı bir diğer ciddi sorun, araştırdıkları insanların normlarını ve ahlaki değerlerini ihlal etmemeleridir. Araştırılan insanların kültürleri araştırmacıların kültüründen farklı ise bu özellikle önem arzeder. Whyte, kendisini Cornerville sakinlerinin normlarını arasıra ihlal eder buldu. Bir defasında Whyte, Doc ile bir kumarhaneyi ziyaret etti ve orada, kumarın nasıl örgütlendiğini ayrıntılarıyla anlatan şehrin öteki yakasından bir adamla tanıştı. Sohbet sürerken Whyte dikkat etmeden şöyle söyledi "Herhalde polislere de rüşvet verilmişti."[19] Adam soru ile şoke olmuştu: Rüşveti inkâr etti ve kumar konusundaki konuşmasını çabucak değiştirdi. Daha sonra Doc, Whyte'a asla böyle kesin soru sormamasını fakat eğer yeterince çevrede kalır ve dinlerse, öğrenmek istediğini öğreneceğini kendisine söyledi. Whyte bunun iyi bir nasihat olduğunu anladı. Ondan sonra böyle kesin soruları iyi tanıdığı insanlara soruyordu. Sadece gözlemleyerek birçok şeyi öğrenebileceğinin farkına vardı.

Başka bir zaman, Whyte o yerdeki bir kızı kilisenin tertib ettiği dansa çağırarak ve evine gidip onu ziyaret ederek farkında olmadan kurallardan birini çiğnedi. Ertesi gün Nortonlardan bazıları ona "Sözlün nasıl?"[20]. Cornerville'de bir erkeğin, kızın evine gitmeyeceğini ancak onunla evlenmeyi planlıyorsa evine gideceğinin farkında değildi. Bu olaydan sonra o yerdeki bir kızla asla çıkmayacağına karar verdi.

Nihayet, katılımlı gözlemciler tarafından bazen karşılaşılan bir sorun da, onların araştırdıkları faaliyetlere fazlaca kendilerini kaptırmalarıdır. Araştırmacılar katılan olunca, dışardakilerin toplumsal davranışı gözlemlediği objektifliklerini kaybedebilirler. Aynı şekilde bazı faaliyetlere katılırken kendilerini rahatsız hissedebilirler. Mesela, Cornerville'deki siyaseti araştı-

19. Whyte, *Street Corner Society*, appendix s. 303.
20. Whyte *Street Corner Society*, appendix s. 299

rırken Whyte kendi normlarını ihlal ettiğini hissetti. Araştırmanın bu kısmını yapmak için Milletvekilliği için seçime giren bir aday için gönüllü olarak çalışıyordu. Seçim günü kampanyaya katılanların "tekrarlama" (diğer insanların adını kullanarak birden fazla oy kullanma) davranışında bulunmaları kendilerinden beklenmekteydi. Whyte bunu yaptı ve az kalsın tutuklanıyordu. Sadece kendi normlarını çiğnediğinden rahatsız hissetmiyordu, fakat aynı zamanda eğer gerçekten tutuklansaydı, araştırmanın tümü tehlikeye girebilirdi. Katılımlı gözlemcinin ne zaman katılımcı olmayacağını öğrenmesi gerekir.

Kentli Köylüler

1930'ların sonunda Whyte'in yaptığı mükemmel araştırmasından sonra, 1950'li yılların sonlarına kadar kentli toplumlar pek az araştırıldı.[21] O zaman Herbert Gans, *The Urban Villagers* (Kentli Köylüler) olarak yayınlanan, katılımlı gözleme dayalı bir araştırma yaptı.[22] Gans'ın, Boston'daki bir başka İtalyan mahallesinde yaptığı araştırma, alanı itibariyle Whyte'inkinden farklıydı. Gans'ın çizdiği West End çerçevesi Whyte'in Cornerville'inden daha geniş idi. Gans aile tanıtımını iş tecrübesini, eğitimini, sağlık bakımını, sosyal çalışmacılarla ilişkisini ve West End'deki hayatın çeşitli yönlerini çalışmasına dahil etti. Her ne kadar daha geniş faaliyet alanlarını kapsıyor idiyse de, Gans'ın gözlemleri, Whyte'inkiler kadar ayrıntıya girmez.

Bana göre Gans'ın analizinin en ilginç yanı, West End gibi bir mahalle hakkında bilgisi olmayan ve dikkatsiz bir gözlem-

---

21. Kentli toplum araştırmalarının analizi için bak. Gerald D. Suttles, "Urban Ethnography: Stuational and Normative Accounts, "*Annual Review of Sociology*, 2 (1976).
22. Herbert Gans, *The Urban Villagers* (New York: The Free Press, 1962).

ciye gözükmesi ile, o mahalle hakkında iyi bilgisi olan katılımlı gözlemciye gözükmesi arasındaki tezattır. Dikkatsiz gözlemci mahalleyi belki de sefalet mahallesi olarak görecektir. Binaların veya ucuz ve adi apartmanların bir çoğu kötü bir durumdaydı; kırık pencereli olan bazıları terkedilmişti. Sokaklar kirli, gürültülü ve kalabalıktılar. Suç oranı yüksekti. Bu öyle bir mahelledir ki liberal düşünceli birçok insan bunun yıkılıp yeniden inşa edilmesine inanmaktadırlar. Gerçekten de Gans orda yaşarken Wat End'i yeniden inşa etme planına başlanmıştı bile. Gans araştırmasını bitirdikten kısa bir süre sonra, bölge, yeni, pahalı ve yüksek bina inşa edilmesi için temizlenmişti.

Dikkatsiz gözlemci şehri bu yıkıntıdan kurtarmak için kent yenileme planlamacıları ile hemfikir olabilirdi fakat Gans, şu fikirdedir; mahalle sakinleri öyle bir sosyal yapı inşa ettiler ki birçok ihtiyaçlarını gideriyordu ve onlara öyle bir hayat biçimi sağlamıştı ki bir çoğu bunu tatminkar buluyordu. Gans mahalleye ilk geldiğinde o da basmakalıp biçimde (sterotip) kenti sefalet mahallesi olarak gördü. Fakat onun görüşü fazla sürmeden değişti.

> West End'de birkaç hafta yaşadıktan sonra, gözlemlerim ve bu arada yöreyi algılamam hemen tümüyle değişti. [Kalacak bir] ev arayışı, apartmanların içinin dışından ve koridorlardan daha iyi durumda olduğunu gösterdi. Sonradan West End'i gezerken ve bir sakini olarak ondan yararlanırken, insanlar tarafından kullanılan yörenin bazı kısımlarına gözlerimi yoğunlaştırdım ve seçici bir algılama geliştirdim. Boş binalar ve dükkanlar artık o kadar belirgin değildi ve tamamen terkedilmiş dar sokaklar ve caddeler benim ve West End'lilerin tespitleri dışında kalıyordu. Kir ve yığılan çöp ordaydı ancak hendeklere ve boş yerlere yığılmıştı ve doğrusu

kimseye zararları dokunmuyordu ve bu nedenle ilk gözlemlerimde olduğu gibi bunlar göze çarpmıyorlardı.[23]

Her ne kadar Gans o yeri romantikleştirmediğini vurguluyorsa veya orada yaşayan insanların karşılaştıkları sorunları inkar etmiyorsa da, "genelinde (şehir) yaşanacak iyi bir yerdi."[24] sonucuna varmaktadır.

West End gibi yerlerin alelade gözlemci tarafından istenmeyen sefalet mahallesi olarak değerlendirilmesi, etnik merkezli (ethnocentric) dünya görüşüne dayanmaktadır. Yani insanlar, kendi değerlerini ölçü alarak diğerlerini değerlendirirler. Bir çoğumuz kalabalık ve gürültülü bir mahallede yaşamaktan hoşlanmayacağımızdan, hiç kimsenin orda yaşamak istemiyeceğini, veyahut sadece yozlaşmışların hoşlanacağını düşünürüz. Gans, West End'lilerin yaşadıkları yerlerden dolayı gerçekten rahat hissettiklerini, bir çok orta sınıf Amerikalının arzuladığı banliyölerde yaşamaktan kendilerini rahatsız hissedeceklerini belirtmektedir.

Her ne kadar West End'lilerin bir çoğunun Boston şehrinin hudutları dışında ve şehri çevreleyen eski banliyölere pek itirazları olmazsa da yeni banliyölerden pek az yararlanmaktadırlar.[25] Bunları kendi zevklerine göre çok sessiz, yalnız -yani çarşı hayatı olmadan ve tek amaçları olduklarından daha iyi görünmeye çalışan insanların yaşadıkları yerler- olarak tanımlıyorlardı. West End'liler sadece kırsal alan ve tatil yerleri olduklarından dolayı "kırsal alan"dan kaçmamaktadırlar fakat aynı zamanda nüfus yoğunluğu

23. Gans, The Urban Villagers s. 12.
24. Gans The Urban Villagers, s. 16.
25. "Eski yerleşim birimleri banliyödür çünkü; Boston kentinin hudutları dışındadır. Apartman biçiminde inşa edildikleri gibi ev biçiminde de inşa edilmişlerdir. West Endliler, o banliyöleri oralarda İtalyan mahalleleri olduğu ve oralarda arkadaşları ve akrabaları olduğu için seviyorlardı. Bir çok West End'li yeniden geliştirme gelince sonunda bu yerlere taşındı." Gans, *The Urban Villagers*, s. 22.

az olan banliyo kasabalarını da kastetmektedirler. Tatil zamanı bile tecrit edilmişlikten hoşlanmamaktadırlar, şehir eğlencelerinin ve kalabalığın çok olduğu yoğun nüfuslu yerlere giderler.... Daha küçük çocuklar kırsal alanı severler çünkü, tek aileli evlerin etrafında daha fazla oyun alanı bulunmaktadır. Bu çocuklar büyüdükçe, kendilerinden önce ebeveyninin yaptığı gibi şehrin sokaklarında oynarlar ve kırsal alana olan ilgileri kaybolur. Bir sosyal çalışmacı tarafından bana, Cape Cod'a gezi için götürerek West End-'li gençlere tabiatı göstermek için bir kaç yıl önce olmuş bir tecrübeden bahsetti. Tecrübe başarısızlıkla sona erdi, çünkü West End'li gençler doğal çevrenin yalnızlığından zevk almadılar ve mümkün olduğunca çok çabuk bir şekilde West End'e geri dönmek istediler. Çevresinde insan olmadan herhangi bir kişinin yaşayabileceğine inanmıyorlardı.[26]

West End'liler fiziksel yapı olarak harap bir çevrede yaşamalarına rağmen hayatlarına olumlu anlam veren bir sosyal ilişkiler ağı kurmuşlardı. Sosyal hayat Gans'ın "aile meclisi" (family circle) dediği yaş ve cinsel ayırımın olduğu yaşıt gruplar etrafında kümeleniyordu.[27] Yaşıt gruplar Whyte tarafından tasvir edilen Norton çetesine çok benziyorlardı. Aile meclisi gecenin geç saatlerine kadar konuşarak akşamları birlikte geçiren birleşik ailenin üyelerinden ve yakın arkadaşlardan oluşuyordu.

Aile ve arkadaşlarının bulundukları mahalle olmasına ek olarak, ora sakinleri alışverişlerinin en büyük kısmını bulundukları yerde yapıyorlardı, kiliseye bulundukları yerde gidiyorlardı, ve bulundukları yerde politika ile uğraşıyorlardı. Kısaca belirtmek gerekirse, bu toplumda yaşayan sakinlerin büyük çoğunluğu burada anlamlı sosyal bir hayata sahipti. Kenti yenileme dairesi binaları yıkınca aynı zamanda ora sakinleri-

26. Gans. The Urban Villagers, s. 22-23.
27. Gans bu tabiri, Michael Young and Peter Willmott, *Family and Kinship in East London* (London: Routlege Kegan Paul, 1957)'den ödünç almıştır.

nin toplumsal yapısını da yıktı ve hiç şüphesiz oradan taşınma zorunda bırakılan birçok insanın hayatı üzerinde devamlı ve olumsuz bir etkide bulunmuştu. Gans kitabının sonunda şu sonuca vardı: Eski West End'e "sefalet mahallesi" demek, etnosentrik orta-sınıf değerlerini ölçü yaparak, hakim kültürden farklı olan, alt kültürü değerlendirmektir.

Şurası apaçıktır ki katılımlı gözlem, o mahallenin fizikî görünüşü ile orda oturan insanların sosyal hayatını birbirinden ayırmak için elverişli bir metodojidir. Nicel (quantitative) teknikleri kullanarak aynı şeyi yapmak çok zor olurdu. Katılımlı gözlem metodu kullanılarak, Gans tarafından tasvir edilen eğilimlerin West End sakinlerinin çoğunluğu için geçerli olup olmadığı açığa çıkarılamaz. Diğer katılımlı gözlemcilerin büyük çoğunluğu gibi Gans'ta çok az sayıda insanı iyi tanıyordu. Onun asıl ilişkileri komşularından birinin aile meclisi ileydi. Kent yenilenmesinin bir tarafları, "farelerin istila ettiği" meskenlerde yaşayan ve gece evlerinden dışarı çıkmaya cüret edemeyen insanların büyük çoğunluğunu Gans'ın tasvir etmede başarısızlığa uğradığını iddia edebilir. Her ne kadar *The Urban Villagers*'in okuyucularının büyük çoğunluğu Gans'tan yana olacaklarsa da kent yenileme destekçisinin meydan okumasına yeterli düzeyde bir cevap vermek için, daha fazla sistematik araştırmalara ihtiyaç vardır.

Gans veya Whyte'in gözlemlerini nasıl düzene soktuklarına ve nasıl yazdıklarına dikkat etmek yararlı olabilir. Gans verilerini nasıl analiz ettiğinin kısa bir açıklamasını yapmaktadır:

> Verilerin asıl analizi gayet basitti. Gözlemlerimi ve mülakatlarımı bunlar biter bitmez bende uyandırdıkları genellemeler ile birlikte hemen yazıyor ve bir alan günlüğüne yerleştiriyordum. Araştırmayı yazmaya başlayınca, günlüğümü, birkaç defa tekrar tekrar okudum, genellemeleri ve onları destekleyen gözlemlerimi in-

deks kartlarına yazdım. Sonunda bu kartlardan elimde 2000 tane vardı. Ondan sonra çeşitli başlıklar altında onları ayırdım ve sınıflandırdım. Sınıflandırma, kısmen başlangıçtaki araştırma amaçlarımla belirlenmişti, kısmen alan araştırması yaparken ilgilendiğim konulardı ve kısmen de alanda iken doğal olarak yaptığım gözlemlerdi. Ondan sonra kartların muhtevası (içeriği), belli başlı genellemeleri ve diğer fikirleri belirten sayfalara dökülen notlar biçiminde düzenlenmişti. İlk rapor 1959'da bu notlardan çıkarılarak yazılmıştı. Bu kitabı yazmadan önce, günlüğü yeniden okudum ve ondan daha fazla not çıkardım.[28]

Araştırmacıların büyük çoğunluğu, Gans tarafından kullanılan yönteme benzer bir usul kullanırlar.

Sefalet Mahallesinin Toplumsal Düzeni

Son yirmi yılda Şikago Üniversi'tesinde (The University of Chicago) öğretimde bulunan bir grup sosyolog, Chicago (Şikago)daki kent toplulukları üzerine birinci sınıf nitel araştırmalar yürüttüler. Belki de bunların en önemlisi Gerald Suttles'in *The Social Order of The Slum*[29] (Sefalet Mahallesinin Toplumsal Düzeni), adlı kitabıdır. Bu kitabın yayınlanmasından önce, kentli topluluklar üzerine yapılan araştırmaların büyük çoğunluğu etnik veya ırki gruplar üzerine yoğunlaşmıştı. Ancak birçok kentli topluluk etnik olarak bütünselleşmiş (integrated) bulunmaktadır. Whyte ve Gans tarafından yapılan dakik açıklamalara ek olarak Suttles'in "Addams bölgesi" diye adlandırdığı yerde yaşayan İtalyanlar, Zenciler, Meksikalılar ve Puerto Rico'lular arasındaki ilişkileri anlatıyordu.

Addams bölgesi bir zamanlar büyük çoğunluğu itibariyle bir İtalyan mahallesi idi. Şehir içindeki birçok mahallede ol-

28. Gans, The Urban Villagers, s. 346-47.
29. Gerald D. Suttles, The Social Order of the Slum (Chicago: University of Chicago press, 1968)

duğu gibi burada da etnik yerini alma süreci, etnik kompozisyonun değişimi ile sonuçlandı. Birçok İtalyan aile, yukarı doğru hareketlenince, daha "iyi" mahallelere göçtüler.

Bunların Addams Bölgesindeki yerleri, son zamanlarda Chicago'ya taşınan, bütçelerine uygun bir fiatla ev temin ettiği için buraya taşınan, Meksikalılar ve Puerto Rico'lular tarafından alınıyordu. İl yetkilileri bu eski binaların bazılarını yıkmış ve yerine halk meskeni projesi inşa edilmişti; bu yıkılan evlerde oturanların hemen hemen hepsi zenciydi.

Fakir kent sakinleri ile ilgili olarak, sterotipe (kalıp yargılara) dayanan ne gibi inançlara sahibiz? Yabancılar genelinde onları miskin, ahlaksız ve şiddet yanlısı olarak görürler. Kısaca, onları tehlikeli olarak görülürler. Bu sterotipe dayanan inanç şehrin bazı mahallelerinde rastlanan yüksek suç oranı ile desteklenmektedir. Suttles, bu mahallelerde yaşayan insanların, komşularının bu sterotipe uyduğuna inandıklarını belirtmektedir, özellikle de etnik yönden kendilerinden farklı olanların. İnsanların çoğu bu mahallelerde yaşamaktan korkmaktadırlar, eğer mümkün olsa sokaklarında yürümekten korkmayacakları şehrin daha "güvenli" yerlerine veya banliyölere taşınacaklardır.[30] Fakat şimdi şehrin fakir mahallelerinden taşınmak için ekonomik gücü olmayanlar, kendilerinden korktukları komşuları ile geçinme konusunda neler yapmaktadırlar?

Addams bölgesinde üç yıl yaşadıktan sonra Suttles orada oturanların, kendisinin "düzenli ayırım" (ordered segmentation) süreciyle sorununun üstesinden geldikleri sonucuna varmaktadır. Bir kişi diğer bir kişiden korkmayı, o kişinin geçmişi hakkında kişisel bilgi elde etmekle yenebilir. Bu bilgi, diğer bir kişinin, kendisinin güvenliği için tehdit oluşturup

30. Gans ve Suttles tarafından çizilen farklı şehir mahallelerinin portrelerine dikkat et. Bu aşağıda ayrıca tartışılacaktır.

oluşturmadığına karar verebilmesini sağlar. Fakat şurası apaçıktır ki bir kaç yüzden fazla komşu tanımak imkânsızdır. Addams bölgesinin 20.000'den fazla sakini vardı. Kişinin kendilerinden korktuğu insanlarla aynı mahallede yaşaması için, mahalle sakinlerinin ağırlıklı olarak etnikliğe (yaşadıkları yerlerden dolayı) yerelliğe, yaş ve cinsiyete dayanan bir dizi gruplara ait olarak görüldüğü sosyal bir yapı geliştirilmişti. Bu husus orta sınıf mahallelerinde oturan sakinlerin diğerlerini işleri, eğitim yoluyla kazandıkları hünerleri, gelirleri ve toplumdaki prestijlerine göre sınıflandırmaları ile kesin bir çelişki oluşturmaktadır.

Addams bölgesindeki düzenli ayırım, gruplar arasında oluşmuş olan ilişkinin, birbirini tanımayan insanlar için karşılıklı güvenin yerini almasını sağlıyordu. Mesela, bu ilişkiler bir delikanlıya "Kendi" bölgesinde kaldıkça, ve diğer grupların üzerinde anlaştıkları kuralları ihlal etmedikçe güvenlik sağlıyordu. Bu nedenle, mesela, eğer bir İtalyan herhangi bir siyah tarafından dövülürse orada yaşayan siyah çetelerin üyeleri kendilerinin sorumlu tutulacaklarını biliyorlardı. (İşte bu sebepten ötürüydü ki bitişik mahallede yaşayan siyahlar bir dansta sorun yarattıklarında Addams mahallesindeki siyahlar korkmuşlar ve öfkelenmişlerdi. Suttles'in gözlemleri, çeteler tarafından yerine getirilen en belli başlı toplumsal fonksiyonlardan biri, belli bir yeri diğerlerinin saldırısından korumaktır biçimindeki ilginç bir hipotez oluşturmasına götürdü. O bu çetelere düzeni "zorla sağlamaya çalışan yaşıt guruplar" olarak adlandırmaktadır.[31]

Yeniyetme (teenage) çeteleri tarafından yerine getirilen fonksiyon, Chicago Gençlik Geliştirme projesi siyah çete üyelerinin ilgilerini toplumsal olarak yapıcı çeşetli faaliyetlere çek-

---

31. Suttles çetelerle ilgili analizini *The Social Construction of Communities* (Chicago: University of Chicago Press, 1972) adlı kitabında genişletmektedir, Bölüm 8.

meyi başardığında dikkat çekmişti. Ergen'ler medeni haklar hareketi ve atletik takımlarla uğraşmaya başladılar. Bu durum Addams mahallesinin zencilerin oturduğu kesimini korumasız bıraktı.

> Mahallenin bu kısmında sokak gruplarındaki nispî düşüş beklenmeyen iki sonuç doğurdu. İlk olarak Kuzeybatıdaki İtalyan grupları yukardaki durumdan dolayı zencilerin nispeten savunmasız olduğuna kesin gözüyle bakmışlardı. Zaman geçtikçe, zencileri "layık oldukları yerde" tutmak için gerekli olduğuna inandıkları davranışlarında gittikçe kabalaşıyorlardı.. Buna karşın, Roosevelt-'in [bitişik mahalede yaşayan diğer bir siyah çete] aşağısında bulunan ve onların geleneksel rakibi olan "Village" saldırıya geçti ve Jane Addams projesindeki gençleri belli düzeyde gölgede bırakarak düzeni sağlamak için elinden geleni yapıyordu. Bu durumda gayretleri iki yöne yöneldi. İlkin Addam mahallesinde barışçı bir biçimde gösteri yapanlara "davetsiz olarak katılmak" için girişimde bulundular... Yaz bittikten ve medeni haklar hareketi kışın gevşedikten sonra "Village"li gençler diğer bir alternatifi denediler. Addams mahallesi kendisini koruma gücünden yoksun bırakıldığından Village'li Gençler orada mevcut zevklerin, kızların ve orda olup bitenlerin tadına bakmada kendilerini özgür hissediyorlardı. Aynı zamanda ordaki italyanlarla ve Meksikalılarla yeni bir şeyler başlatma cüretini gösterdiler, her ne kadar Jane Addams Projesi'ndeki zenci gençler karşı koyup suçu üzerlerine aldılarsa da.[32]

Ondan sonra, Suttles Village Deacons çetesinin bir grup İtalyan genci tarafından düzenlenen bir dansta kavgayı nasıl başlattıklarını anlatmaktadır. Sulttes şu sonuca varmaktadır:

> Village'li gençlerin baskınları ve danstaki meydan kavgasından sonra zenci çetelerin kendi bölgelerinde faydalı bir toplumsal amaca hizmet ettikleri açığa çıktı. Onlar mahallenin muhafızlarıydı ve mahalledeki bütün zencilerin korktukları çok çeşitli insan-

32. *Suttles, Social Order*, s. 133-134.

ları mahalleye sokmuyorlardı. Burada zenci çeteler aynen İtalyan ve Meksikalı çeteler gibi faaliyet gösterirler.[33]

Suttles tarafından tasvir edilen mahalle türlerinde yaşayan yetişkinler bile gerçekten değilse de psikolojik korunma için yeni yetme çetelerine güveniyorlardı. Suttles bunun gülünç bir örneğini vermektedir. 1968'de Demokratlar başkanlık kongrelerini Chicago'da yaparken, bir gazete muhabiri o mahallede oturan hippilerin mahalleye gelmelerinden korkup korkmadığını sorar. Mahalle sakini şu cevabı verir: "Hayır... buradaki çocuklar gerçekten yaman. Onları buraya sokmazlar."[34]

Suttles bu cevap üzerine şu yorumu yapar: "Bölgeyi korumak için birkaç bin kişilik federal devletin ve eyaletin askerî gücü buraya getirildi fakat orada oturanlar hâlâ çocuklarına muhtaçtırlar."[35] Her ne kadar yetişkinler bölgelerinin korunması için yeni yetmelere muhtaç ise de, düzeni sağlama sorunu konusundaki bu çözümden dolayı pek memnun sayılmazlar. Ancak polisler yeterli korumayı sağlayamadıkları müddetce, çeteler, faydalı toplumsal bir amaca hizmet etmeye devam edeceklerdir.[36]

Addams sakinlerinin komşularından korkma gibi zor bir sorunun üstesinden nasıl geldikleri ve çetelerin sağladığı hizmet Suttles'in elde ettiği anlayış nicel (quantilative) analiz ile asla elde edilemezdi. Ancak, Whyte, Gans ve Suttles'in çizdikleri portrelerin karşılaştırılmasından bir sorun açığa çıkmaktadır: Whyte ve Gans nispeten sakin (dengeli) sosyal yapılara sahip ve sakinleri arasında büyük ölçüde karşılıklı güvenin olduğu toplulukları tasvir ederler. Diğer yandan Suttles, sosyal yapı itibariyle dengesi daha az olan ve sakinleri arasında çok

33. *Suttles, Social Order*, s. 136.
34. *Suttles, Social Order*, s. 201.
35. *Suttles, Social Construction* s. 201.
36. *Suttles, Social Construction* s. 191.

az karşılıklı güvenin olduğu bir topluluğu tasvir etmektedir. Bu farkın gerçekten var olup olmadığını veya gözlemcilerin farklı bakış açısı veya tecrübelerine bağlı olup olmadığını bilmiyoruz. Eğer fark gerçekse bu nasıl açıklanacaktır? Bu toplulukların etnik homojenliklerindeki farklardan dolayı mıdır?, Araştırılan insanların yaşlarından dolayı mıdır veyahut bilinmeyen başka bir faktörden dolayı mıdır? Katılımlı gözlemciler tarafından yapılan tasvirler belli ölçüde özneldirler.

Birkaç araştırmacının birbirinden bağımsız olarak aynı toplumda yaşayıp aynı zamanda o toplumu incelemeleri arzu edilir. Yine, katılımlı gözlem yoluyla elde edilen bilgiden genelleme yapmak için, sanıyoruz ki araştırmacı gruplarının sistematik örneklem almaları ve daha büyük toplulukları gözlemlemeleri gerekir. [Grubu] yeterli düzeyde temsil eden örneklemlere dayalı nicel araştırma, katılımlı gözlemciler tarafından yapılan ayrıntılı anlatıma (description) imkân vermez fakat sonuçları daha kolaylıkla genelleştirilebilir.

Derinlemesine Mülâkat

Bu bölümün başında da belirttiğimiz gibi, en çok kullanılan nitel araştırma türleri katılımlı gözlem ve derinlemesine mülakattır. Katılımlı gözlem, araştırmacının pek az şey bildiği bir konuda bilgi elde etmek için çok uygundur. Derinlemesine mülâkatın en başta gelen dezavantajı, kendileri ile mülâkat yaptığımız insanların gerçeği çarpıtmalarıdır. Kendisiyle mülâkat yapılan kişi, mülâkatçının duymak istediğine inandığı cevapları verebilir veya kendisiyle mülâkat yapılan kişinin "gerçeği" algılaması son derece çarpıtılmış olabilir veyahut bu kişinin tavrı ile davranışları arasında önemli çelişki bulunabilir. Short ve Strodbeck kendilerinin suçlu çeteler (bak sayfa 116-117) üzerine yaptıkları araştırmada bize bir örnek sunmak-

lar. Ancak bütün bu sorunlar çözülemeyecek türden değildir. İyi bir mülâkatçı sujenin [kendisiyle mülâkat yapılanın] "doğruyu söyle"yip söylemediğini çabucak hissedebilir.

Derinlemesine mülâkatlar nicel olarak (quantitatively) analiz edilmediklerinden, sujenin [kendisiyle mülâkat yapılan] korunduğu veya ihtiyatlı olduğu "kötü" mülâkatlar analizde dikkate alınmaz. Ancak cevap verenlerin öznelliği sorunlarını çözümleme temel metoduna "nirengi" (triangulation) denmektedir. Asla sadece bir suje ile mülakat yapmayız. Konuya veya hadiseye aşina mümkün olduğunca çok süje ile mülâkat yapmaya çalışırız. Meselâ; öğretmenler sendikası liderleriyle olan mülakatlarımda, farklı 25 sendika lideri ile mülâkat yaptım. Onlardan herbirinin özel bir bakış açılarının olduğunu biliyordum. Ancak aynı hadiseler hakkında soru sorup [bilgi elde ettikten sonra] gerçekten neyin olup bittiği konusunda daha iyi karar verebilecek durumdaydım.

Aynı şeyi gören insanlardan bir kaçı ile mülâkat yaptıktan sonra, kendileriyle mülâkat yapılanların hangi esaslarda anlaştıklarını ve hangi esaslarda anlaşmazlık olduğunu kestirmede araştırmacıya imkân sağlar. Ondan sonra, aynen bir tarihçi gibi, araştırmacının "şahitlik"i birbirinden ayırması ve neyin dikkate alınmaması gerektiğine ve neyin dikkate alınması gerektiğine karar vermesi gerekir. Bu söylenenlerin yapılabileceği standartlaşmış ve hatasız bir teknik yoktur. Sık sık "gerçekten" ne olduğu önemli değildir; ilginç olan, gerçeğin farklı biçimlerde algılanmasıdır. Bununla birlikte, sujelerin öznelliğinin üstesinden gelmek için kullanılan bütün tekniklere rağmen, bu problem tamamen giderilemez.

Katılımlı gözleme kıyasla, derinlemesine mülakatın en belli başlı avantajı daha az zaman alması ve araştırmacıdan daha az taahhüt gerektirmesidir. Derinlemesine kırk mülakat bir mülakatçı tarafından birkaç ayda bitirilebilir. Gördüğümüz

gibi katılımlı gözlem bazen yıllar alan yoğun çalışmayı gerektirir. Bazen katılımlı gözlem imkansızdır; mesela geçmişte olmuş olan hadiseleri incelemek gibi. Fakat hadiseye katılanlar sağ oldukça, böyle bir araştırmayı, derinlemesine mülâkat ile, yapmak mümkündür. Bazı durumlarda ise bir olaya katılmak veya onu gözlemlemek, durumu o kadar değiştirebilir ki izlenmesi imkansız bir teknik haline gelir. Her ne kadar belki bir iki araştırmacı bu fikirden hoşlanacaksa da, evli çiftlerin cinsel sorunlarını araştırmak için katılımlı gözlem pek elverişli bir teknik değildir. Bu konu derinlemesine mülakatlarla araştırılabilir. Şimdi derinlemesine mülakatı kullanan araştırmalardan bazı örneklere bakalım.

Fakirler Daha Fazla Ödemektedirler

Fakir kent sakinlerinin karşılaştıkları tüketici sorunlarını konu edinen David Caplovitz'in araştırması temelinde nicel surveye dayanıyordu, fakat aynı zamanda tüketicilerle bir dizi derinlemesine mülâkatı da içeriyordu.[37]

Bu mülakatlar, tüketici problemleri konusunda nicel bir araştırmadan elde edebileceğimizden daha fazla bilgi sunar. Hiç kuşkusuz nicel araştırma bize, sadece nitel mülakatlarla cevap veremediğimiz sorulara cevap verme imkanı sağlar. Kaplovitz alt sınıf tüketicilerin sömürülme biçimlerini açıklamak için nitel mülakatlardan alıntılar kullanır. Bu sömürülme tekniklerinden bir tanesi, düşük fiata, reklamın yapıldığı ve satıcının daha yüksek fiatla mamulü satmaya çalıştığı "yemle ve salla" ("bait and switch") tekniğidir:

> Yemleme reklamı, fak-fuk-fonu ile geçinen 37 yaşında zenci bir anne tarafından bildirilmiştir. O kadın 125 inci caddedeki mobilya

37. David Caplovitz. *The Poor Pay More* (New York: The Free Press 1963).

mağazasının gazetede iyi malzeme ile divanların yeniden 49.95 $ e kaplandığı reklamının yapıldığını görmüş:

"Onlara telefon ettim ve onlar bir satış elemanı gönderdiler. Reklamı gördüğümü ve divanımı 49.95 $e kaplatmak istediğimi ona söyledim. Ona, malzemeyi bana göstermesini söyledim. Bazı örnekleri çekip gösterdi ve onlara bakarak şöyle dedi: 'Bunlar o kadar iyi değil. Müşterilerime gerçekten memnun olacakları bir şey vermek istiyorum' dedi. Ondan sonra daha yüksek fiatlı örneklere döndü. Fakat ben o zaman onların fiatlarının daha yüksek olduğunu bilmiyordum. Ondan sonra bir örnek seçtim ve kaça olduğunu sordum. Bana 149 dolar olduğunu söyledi. Fakat benim elimde para olarak 49 dolarım vardı ve ben nakit olarak ödemek istiyordum ve dolayısıyla fiatın çok yüksek olduğunu söyledim. Kalitesi ve uzun ömürlülüğünden bahsederek materyali o kadar övdü ki, en nihayet ona eğer taksitle olursa alabileceğimi söyledim. Bana bir mukavele uzattı. Şöyle çabucak bir bakıverip hemen imzaladım. Sonra divanı alıp iki hafta sonra geri getirdiler. Yastıkların üzerindeki dikişler çok berbattı. Altı ay sonra yaydaki tel yana fırladı ve diğer tarafında da bir çıkıntı oluştu."[38]

Diğer bir sömürü tekniği de fiatlar konusunda "yalan" söylemektir:

Satış elemanının ürünlerin maloluş fiatı hakkında yalan söylemesi kapı kapı dolaşan bir çamaşır makinası satış elemanının satışıyla açığa çıkmaktadır:

(Koca 33 ve karısı 27 yaşında Poerto Rico'lu) "yaklaşık üç ay önce kapıya geldi ve çamaşır makinalarının resimlerinin bulunduğu bir broşür gösterdi. Taksitle satın almanın kolay olacağını söyledi. Mefruşat şirketinde onunla buluştuk ve orada bize makinayı gösterdi ve fiat olarak 290 dolardan fazlasına bize malolmayacağını söyledi. Böylece kağıtları imzaladık ve hiç para ödememiz gerekmiyordu. Makina eve getirilip kuruldu fakat çalışmıyordu.

38. David Caplovitz, The Poor Pay More S. 144

"Biz mağazaya telefon ettik ve tamircinin gönderileceği sözü verilmişti bize fakat asla gönderilmedi'. Ve biz postadan 462.66 dolarlık borcumuzun olduğunu gösteren ve ayda 18 dolar ödememiz gerektiğini belirten bir ödeme emri aldık. (Aynı zamanda satış makbuzunu da postadan aldılar ve orada 29.30 dolarlık ilk peşin taksitinin bay R. tarafından ödendiği belirtilmekteydi. Bay ve Bayan R. herhangi bir ödemenin olduğunu yalanlamaktadırlar.) Bir ay sonra taksitlerin vadesinin gecikmiş olduğu ve 93 (cent) daha ödememiz gerektiğini belirten bir yazı aldık. Biz bu makinayı istemiyoruz ve onlar aleyhimize dava açacaklar."[39]

Fakirlerin büyük çoğunluğu, satın aldıkları belli başlı eşyalarını taksitle satın almaya zorlanmaktadırlar. Bunun için de çok fahiş faiz oranları kendilerine yüklenmektedir. Taksitler vaktinde ödenmediğinde nelerin olduğu mülakatlardan aşağıya alınan pasajlarda canlı bir şekilde anlatılmaktadır:

İlk mobilya takımımızla başımıza dert aldık. 450 dolara maloldu. 250 dolar (peşin) ödedik ve ayda 17 dolar ödüyorduk. İki taksidi ödeyemedik ve kocamı otelde rehin tuttular. Kocamın patronu "Bu işi düzelt yoksa kovulursun" dedi. Mağazaya gittik ve onlara 75 dolar teklif ettik. Onlar daha fazla istiyorlardı, her kuruşunu istiyorlardı ve 75 doları almadılar. Kocam yardım için Yardım Sandığına gitti ve ordakiler, mağaza sahiplerine 75 doları kabul ettirmeye çalıştılar ancak onlar reddettiler. Sandıktakiler bize onlara ödeme yapmamamızı söylediler. Bu nedenle kocam otelden atıldı. Ondan sonra bir çamaşırhanede çalışmaya başladı ve orada da alıkondu. Biz hâlâ taksitleri ödüyoruz. Önceden 250 dolar ödediğimiz için biz aldatıldık, hacizden sonra 490 dolar ödemekteyiz, ancak mobilyaya asıl biçilen değer 450 dolardı.[40]

39. Caplovitz, Poor Pay Moore s. 148.
40. Caplovitz, Poor Pay More s. 157.

1953'te, şehir projesi evlerine taşınmadan önce, servis tesisatını kurma ve faiz dahil 1600 dolara bir televizyon ve buzdolabı aldık. 790 dolarını zamanında ödedik. Kaldığımız eski daireden çıkarıldık bu nedenle televizyon ve buzdolabını depoya koyduk. Ondan sonra kocam bir kalp krizi geçirdi ve işsiz kaldı. Ben de aynı zamanda hastalandım ve bu nedenle her biri 31 dolar olan üç aylık taksitleri ödeyemedik. Biz ödemelerimizi bankaya yapıyorduk ve banka da mağazaya ödüyordu. Mağazaya gidip taşındığımızı ve beyaz eşyanın bulunduğu yeri söyledik. Üç hafta sonra bizim dairemize bir görevli geldi. En azından 5 dolarlık bir ödeme yapılmazsa eşyanın geri alınacağını bize söyledi. Görevliye 10 dolar verdim. Birkaç gün sonra depoya telefon ettim, onlar birşey bilmiyorlardı. Ondan sonra ardiye bir belge göndererek televizyon ve buzdolabının geri alındığını bildirdi. Görevliye telefon ettim ancak endişe etmememi ve bana 10 dolar verdiği için müzayede ile satılmayacaktır dedi. Biz görevliye para ödediğimizde iki hafta içinde yeni bir ödeme için geri geleceğini söylemişti fakat bir daha görünmedi. Daha sonra, mağazanın taksitli satış bölümünde çalışan kızımın arkadaşından öğrendiğime göre, benim mağazaya 383 dolar borçlu olduğum biçiminde kaydedilmişti." [41]

Bu mülakatlar, okuyucuya, fakir tüketicilerin sömürülme biçimleri hakkında bir fikir vermektedir. Araştırmacı, derinlemesine araştırma tekniğini, anlatılan problemin mahiyetini vurgulamak için kullanabilir.

Kişiliğin Ateşle İmtihanı: Alt Sınıf Zenci Ailesi

Katılımlı gözlem ile derinlemesine mülâkatın birleştirilerek kullanılmasının mükemmel bir örneği Lee Reinwater tarafından alt sınıf zenci aileleri üzerine yaptığı bir araştırma ile or-

41. Caplovitz, Poor Pay More s. 162-163.

taya konmaktadır.[42] Rainwater makalesine, ırk ilişkileri konusunda yapılmış araştırmaları tartışarak başlar. Bu araştırmaların büyük çoğunluğu, siyah insanların ızdıraplarının nedeninin beyaz ırkçılığı olduğunu gösterme fikri çevresinde yoğunlaşıyordu. Rainwater, bu hususun sorunu basite indirgemek olduğunu belirtmektedir:

> Fikri bir özet olarak veya bundan daha çok medeni haklar sloganı olarak, bu basit model hem doğru ve hem de gereklidir. Fakat insan uyumu olarak, insani şartlara uyum itibariyle zencilerin durumunu daha iyi anlama rehberi olarak paradigma (kök düşünce) tümüyle yetersizdir, çünkü zencilerin bulundukları şartlara uyum sağlama biçimini ve bu *sürecin* ve uyumun daha sonraki uyum sağlamalara getirdiği muhtemel sınırlamaları netlikle belirtmemektedir. Zenci kenar mahalle cemaatleri üzerine yapılmış sosyal araştırmaların şimdi yapılan sosyal araştırmalar ile birlikte yeniden değerlendirilmesi, daha girift ve ümit ediyoruz ki daha dikey bir model olacağı fikirlerini vermektedir.

Beyazların hırsı
Temel Toplumsal Uyum Sağlamaya
çok zıt yapısal şartlar yaratır
(düşük gelirin olması kötü eğitim, kötü hizmet, damgalanma)
ve buna zenciler
aynı zamanda kendilerine ve diğerlerine verdikleri acı ile sonuçlanan
kendisine ve diğerlerine karşı saldırganlık meydana getiren fakat
kişiyi kendi cezalandırıcı dünyasında tutan
Toplumsal ve Kişisel Tepkileri
Zenciler benimserler.[43]

---

42. Lee Rainwater "Crucible of Identity: The Negro Lower-Class Family, *Deadalus* (Winter 1966) s. 172-216.
43.Raintwater, Crucible of Identity," s. 175

Rainwatter'in makalesinin başlıca amacı, siyahların içinde bulunduğu toplumsal şartların siyahların siyahları incittiği aile davranış kalıplarını geliştirmeye neden olduğunu göstermekti. Kentli zenciler diğer yerleşim birimlerinden ayrılmış sefalet mahallelerinde yaşamaya mecbur edildikleri için, onlar da kendilerine ait farklı alt kültürlerini geliştirdiler. Raintwater, aile değerlerine ve davranışa etki eden alt kültürün bu yönlerini açıklamaktadır. Özellikle de siyah eşlerin sık olarak işsiz kocalarına karşı takındıkları tavırlar enteresandır. Eşler ancak kocaları eve para getirdikleri sürece onlara sadık kalma eğilimi göstermektedirler.

> Birçok eş evin geçimini sağlamada başarısızlığa uğrayan kocaya karşı hiç bir yükümlülüğünün olmadığı kanaatındadır. Eğer koca işsiz ise karısı ona karşı olan görevlerini yapmayı giderek artan düzeyde reddetmeye başlar mesela; bir kadın, kocasının kendisi için dört yumurta pişirdiğinden bahsettikten sonra, şöyle dedi, "o çalıştığı zaman hep ona yemek pişiririm, fakat şimdi o işsizdir; kendisi için pişirebilir."[44]

Rainwater araştırdığı ailelerden birinin geçmişini şöyle anlatmaktadır.

> "Araştırmacı onları ilkin tanımaya başladığı zaman, Wilsonlar [ailesi] düzenli bir aile hayatı kurmak için çok çalışıyorlar intibaını veriyorlardı. Bu çift yaklaşık olarak üç yıl önce evlenmişler ve iki yaşında bir oğlan çocukları vardı. Oturdukları apartmanın şurasına burasına mobilya döşenmişti fakat aynı zamanda çok temizdi. Altı hafta zarfında çift bir kaç oda için pahalı olmayan mobilya almıştı ve şurası apaçıktır ki orayı yaşanabilecek ev haline getirmek için büyük gayretler sarfetmişlerdi. Karısı çalışırken kocanın çocuğa bakması için koca ve karısı ayrı vardiyalarda çalışıyor lardı. Daha uygun bir mahalleye taşınmalarına imkan verecek

44. Raintwater, Crucible of Identity," s. 190

yeterli miktarda para biriktirmeye olanca güçleriyle gayret ediyorlardı. Ancak altı hafta sonra koca işini kaybetti. O ve karısı büyük çekişme içindeydiler. Karısı kocasının evde istenmediğini hissettirdi ve koca da karısının diğer erkeklerle çıktığından büyük ölçüde şüpheye kapılmaktaydı. Kısa bir süre sonra ayrıldılar. Bu ayrılmadaki etkenleri sebep sonuç ilişkisi biçiminde çözümleyip ifade etmek imkansızdır ancak giriftleşmiş durumun tümden bazı etkilerde bulunduğunu görebiliriz.

İlk olarak Bay Wilson işini kaybeder: "Bir gün işime gittiğimde amirim durumumdaki adam saat 01.00 e kadar çalışmam gerektiğini söyledi. Mesai için fazla para verilip verilmeyeceğini sordum, o da hayır dedi. Neden diye sorduğumda "eğer hoşuna gitmiyorsa kıçımı öpebilirsin dedi." Biliyor musun bana bunu söyledi. "Bütün bunları neden yapmam gerektiğini kendisine sordum. Bana "çünkü ben istiyorum" dedi. Onun üzerine atlamak [döğüşmek] istedim, fakat kendi kendime bu kadar cahil olmak istemiyorum dedim, onun cahil olduğu kadar cahil olmak istemiyorum, sadece sustum ve ayrıldım. Daha sonra babası (bu bir aile şirketiydi) bana telefon etti ve neden ayrıldığımı sordu ve ona olanları anlattım. Bana, "oğlumla geçinemezsen o zaman işten atılırsın" dedi. Tamam dedim. Beni işten atmadan önce bana yardım için kısmi statüde çalışan zenci bir adam getirdiler. Daha önce onlara çalışan biri olduğundan onun tam gün çalışmasını istiyorlardı. Onun yedi çocuğu var ve onların her istediğini yapıyor."

Alan araştırmacısı gidişatın o kadar da kötü olmadığını çünkü karısının bir işi olduğunu söyleyince, o da şöyle cevap verdi. "Evet, biliyorum, işte asıl sorun da orada. Karım çalışmaya başladığından bu yana bağımsız olmaya başladı. Eğer bu yakınlarda iş bulamazsam deli olacağım. O bu kadar bağımsızlaştıktan sonra pekte önemli olmayan konularda çok fazla tartışmaya başladık." Devam ederek karısının tamamen farklı bir insan olmaya başladığını söyledi; onunla konuşmak güçleşmişti çünkü şimdi çalışan oydu ve koca çalışmıyordu ve kocası da ona bir şey söyleyemiyordu. Son maaşını aldıktan sonra karısı eve üç gün gelmedi; ve geri geldiğinde aldığı paradan sadece yedi sent (kuruş) kalmıştı: Karısını çok sevdiğini ve ona aylak aylak dolaşmaktan vazgeçmesi için yalvardığını söyledi. O karısını, işe arabasıyla götüren adamla

ilişkisi olduğu konusunda emin gibi. İşin daha da kötü tarafı karısının kızkardeşi kendisi işsiz kaldığı sürece kızkardeşinin evde onunla yaşamasına gerek olmadığı nasihatinde bulunmaktaydı. En nihayet eve geldiğinde boşaltılmış bir apartman bulması için karısı mobilyanın çoğunu oturdukları evden taşıdı. Bay Wilson da ebeveyninin evine geri taşındı (yeni ev inşa projesinde)[45]

Araştırılan diğer bir ailede kavga, sefalet mahallelerinde gelişen ve kendi yıkımına götüren bazı aile değerlerini açığa çıkarmaktadır:

"Bahis konusu Johnsonlar ailesi araştırılan aileler arasında elbette ki en dağınık olanı değildi. Yaşam biçimleri bazı bakımlardan, dokuz kişiye 202 dolarlık açlık AFDC geliri ile on dokuz yıl zor bir hayat sürmeyi temsil eder. En büyük iki kızları Mary Jane (on sekiz yaşında) ve Esther [ester] (on altı yaşında) in her ikisi de gebedir; Mary Jane'in bir gayri meşru çocuğu var; Ergen iki oğlu, Bob ve Richard yaş gruplarının sosyal ve cinsel faaliyetlerine yoğun olarak katılmaktadırlar. On iki ile ondört yaşları arasında olan diğer üç çocukları da bu tür yaş grubu topluluğuna doğru gitmektedirler.

Tartışma başladığında Bob ve Ester, Mary Jane'in çocuğunun yanında apartmanda yalnız idiler. Ester, Bob'un çocukla oynamasına itiraz etti, çünkü çocuğa bakmakla o görevlendirilmişti; tartışma çabucak bir kavgaya dönüştü ve Bob, Esther'i dövmeye başladı ve Esther de onu bıçaklamaya çalıştı, polis çağrılmış ve ancak copları ile Bob'ı kontrol etmişlerdi. İşte tam bu vakit ailenin diğer üyeleri ve alan araştırmacısı geldiler. Tartışma devam ederken araştırma için geçerliliği olan ve şimdi aşağıda belirtilecek temalar açığa çıktı.

1. Kız kardeşler Bob'ın [Bab] kendi kardeşleri olmadığını söylüyorlardı. (O Esther'in üvey ve Mary Jane'in ana ve baba bir kardeşidir). Gerçekten de bu çocuklar annelerinin "kocasının olmadığını" söylüyorlardı. Anne de kendisinin sadece bir kocasının ve

45. Rainwater, "Crucible of Identity," s. 193.

daha sonra bir de birlikte yaşadıkları kocasının olduğunu ve bundan başka daha fazla kocası olmadığını söylerek kendisini müdafa ediyordu.
2. Kız kardeşler babalarının da annelerin de kendileri için hiçbir şey yapmadıklarını söylüyorlardı. Anne "kadınlık çağına kadar" sizi büyüttüm şimdi de bebeklerinizi büyüteceğim diye karşılık veriyordu.
3. Esther eğer fırsat bulursa Bob'ı bıçaklayacağını söylüyordu (bir ay sonra tekrar kavga ettiler ve Bob'ı yirmi bir dikiş atılan bir yara ile yaraladı)
4. Kız kardeşler annelerini, tembel erkek kardeşlerinin tarafını tutmakla suçluyorlar ve onları evden kovmalarını kendisinden istiyorlardı. Anne, kızların da erkekler gibi tembel olduğunu, aileyi devam ettirmede bir katkılarının olmadığını, erkek arkadaşlarını kendileriyle evlenmeye ikna edemediklerini ve çocuklarına destek sağlayamadıklarını ve tüm desteğin AFDC çekinden geldiği karşılığını veriyordu. Mary Jane "bebeğin kendisinin bir para çeki olduğu" cevabını veriyordu.
5. Kızlar, eğer anneleri erkek kardeşlerini evden kovmazsa, evi terkedecekleri tehdidinde bulunuyorlardı. Mahkemeye giderek erkek arkadaşlarının kendilerini ekonomik yönden desteklemeye mecbur edebileceklerini ve Esther, eğer erkek arkadaşı kendisine yardım etmezse onun boğazını keseceği tehdidinde bulunuyordu.
6. Bayan Johnson, eğer istiyorlarsa kızların evi terkedebileceklerini fakat bebeklere kendisinin bakacağını söyledi; "kimlerin onlara baktığını bilmediğimden buna tahammül edemem." diyordu.
7. Bütün bu olup bitenlere on üç yaşındaki kızkardeşi gülerken, Esther gülmemesini, çünkü bir yıl içinde kendisinin de gebe kalacağını ona söylüyordu.
8. Bob güldüğünde de Esther onların kendisi ve kızkardeşi gibi çocuk yapabilecek olgunluk ve cesarette olmadıklarını söyleyerek onlara hücum ediyordu.
9. Alan araştırmacısı ayrılırken Bayan Johnson ondan sempati bekliyordu. "Joe, görüyorsun ya, benim için bir aileyi yetiştirmenin ne kadar zor olduğunu. Burada oturup benimle bir anne gibi değil de bir köpek gibi konuşuyorlar."
10. Nihayet, aşağıdaki analiz için, "zenci eşek", "zenci piç", "kancık ve diğer kötü sözler [küfürler] Esther ve Mary Jane tarafından ra-

hat bir şekilde ve anneleri tarafından daha az bir rahatlıkla, birbirlerini, kızların erkek arkadaşlarını, Bob'ı ve on üç yaşındaki kardeşlerini kastettikleri zaman kullanıyorlardı.
Daha önce ana hatlarıyla verilen birkaç tema, bu tartışmanın devam ettiği sürede belirgin bir biçimde açığa çıktı. Son bir buçuk yılda anne, büyükanne oldu ve kısa süre sonra ailesine iki torun daha katılmasını beklemektedir. Torunlarına bakma hakkı olduğunu düşünmektedir. Çünkü kızları bütün bu sorumluluğu yüklenecek durumda değildirler, bu nedenle torunlarına ne olacağına karar vermenin kendi hakkı olduğunu düşünmektedir. Başka bir eve taşınma tehdidinde bulunduklarında bunu açıkca ifade etmektedir. Aslında bu tehdidi gerçekleştirmeye gerçekten niyetleri yok. Eğer isteselerdi de bunu yapamazlardı.
Ancak burayı aileye dönüştürebilme bayan Johnson'un iradesinin sonucu olmaktadır. Devamlı olarak yeni yetme çocuklarının aileyi ve ailedeki dayanışmayı bozma ve "o kardeşim değildir"; "Bebeğinin kendi çeki var" gibi ifadelerle dile gelen gerçekten bir aile olduklarını reddeden eğilimleri ile mücadele etmesi gerekmektedir. Her ne kadar bu gerçekleri çocuklara iletme sürecine tam manasıyla vakıf değilsek de, büyürken sorumluluklarının ve toplumun bir parçası olduklarının tam olarak bilincinde değildirler. Bu fikir, on iki, on üç ve ondört yaşlarındaki kızların, daha büyük kardeşleri, erkek kardeşleri ve anneleri ile dörtlü tartışma biçiminde gelişen ve birbirleri ile olan tartışmalarında daha da belirginleşiyordu.
Tartışma, aile fertlerinin kendi kendilerine yeterli kişiler oldukları maskesini açık bir şekilde indirmektedir. Kendi kaderlerinin hakimi oldukları konusunda iki kızının çabalarının maskesi anne tarafından indirilmektedir. Buna karşın iki kız annelerinin ve iki erkek kardeşlerinin gösteriş maskesini indirmektedir. On üç yaşındaki kızı bunlara gülünce ona dönerler ve onun da gebe kalması için çok fazla bir zamanın geçmeyeceğini söylerler. Buna karşın ailenin her ferdine, içinde bulunduğu dünyasının kurbanı olduğundan daha fazla şey beklememesi, diğer yandan bunun da şu veya bu biçimde ve kaçınılmaz olarak kendisinin hatası olduğu aynı zamanda kendisine söylenmektedir.
Bu tartışmada erkeklik devamlı olarak alçaltılmaktadır. Bob'un kendi yeğeni ile oynama hakkı yoktur, bu çocuklar gerçekten erkek

değildirler çünkü onbeş ve on altı yaşlarındadırlar daha baba olamamışlardır; babaları aileleri için iyi bir şey yapmadıklarından dolayı iyi insan değillerdi. Bu fikirler muhtemelen kocası kendisine yardım etmediği için onu hapse attırma hadisesini anlatmaktan zevk alan anneden kaynaklanmaktadır, fakat bu dönüp kendisini rahatsız etmektedir çünkü kızları, onu bir erkeğin kendisini desteklemeye zorlama ve bakma konusunda annelerinin kendilerinden daha iyi olmadığı gerekçesiyle suçlamaktadırlar. Her ne kadar öncelikle hiç te uygun olmayan bir şekilde gebe kalmalarına ve aptal yaftasını kabul etmeleri gereğine rağmen, karşılaştırıldığında kızlar erkeklerden daha iyi durumdadırlar. En azından çocuk sahibi olabilmekte ve hayatın devam eden mahiyeti ile anlamlı bir bağ kurmaktadırlar. Katıldıkları çok dramatik ve anlamlı bir şey var, oysaki erkek çocukları "cinsel faaliyetlerine rağmen", "çocuk sahibi olamamakta"dırlar.

Toplumların büyük çoğunluğunda çocuklar büyüdükçe ve büyükler tarafından topluma faydalı üyeler olmaları için şekillendirildikçe onlar da içinde yaşadıkları dünyanın kendilerinden talep ettiği davranış biçimleri hakkında gittikçe beceri kazanırlar. Fakat zenci sefalet mahallesi kültüründe büyümeye giderek artan düzeyde kusurlarının farkına varma ile birlikte kendi kendisine yeten ve kendisini tatmin eden bir yaşam biçiminin imkansızlığı ortaya çıkar. İşte kişi ilk olarak bu dersleri ailede çok yıkıcı bir biçimde öğrenir. Çocukta hayal kırıklığı geliştikçe o da saldırıp diğerlerinin [kim olduklarına dair] sahte görünüşlerinin maskesini düşürebilir. Sonuç tuhaf bir biçimde güçlülük ve yaygın olarak zayıflıktır. Güçlülük müsamahayı ve diğerlerinin küçük düşürücü sözel ve fiziksel saldırganlıklarına karşı müsamahalı olmayı ve tamamen teslim olmamayı içermektedir. Zayıflık, durumu düzeltecek olumlu davranışlara girişememeyi içermektedir, özellikle de diğerlerine karşı yardımlaşma ve güvenme tavırlarını içermektedir. Polisin aile çatışmalarını halletmesi için çağrılması gibi çok acı bir olayın da gösterdiği gibi, aile üyeleri birbirlerinin potansiyel düşmanları olmaktadırlar.[46]

46. Rainwater, "Crucible of Identity" s. 201-204

Rainwater ve araştırma ekibi tarafından yararlanılan derinlemesine mülakatlar ile alandaki gözlemlerin birlikte kullanılması alt sınıf siyah altkültürü hakkında o kadar ayrıntılı bilgi elde etmektedir ki bunun nicel araştırma ile elde edilmesi imkansız değilse de. çok zordur. Nicel tarama araştırmasında cevap verenler, muhtemelen gerçek değerlerinden ve davranışlarından çok, aile hayatının ideal değerlerini yansıtan cevaplar vereceklerdir.

Toplum Araştırmaları

Başarıyla kullanılan nitel araştırmanın başka bir türü de toplum araştırmasıdır. Bu tür araştırmada bir grup sosyolog bir kentte (town) [genelinde nispeten küçük bir kent] ordaki toplumun sosyal yapısını tasvir etmek için nitel ve bazen de nicel araştırma teknikleri kullanırlar. Robert ve Helen Lynd, 1930[47]ların [ekonomik] buhranından hem önce ve hem de sonra, Muncie, Indiana [eyâleti]yı anlatan iki kitap yazdılar. Lynd Warner ve meslektaşları "Yankee City [Kuzey Amerikan Şehri] diye adlandırdıkları Massachusetts eyaletine bağlı Newbury port üzerine bir seri kitap yazdılar.[48] Bu tür araştırmaya örnek olarak, August B. Hollingshead tarafından, [Kuzey Amerikanın] Ortabatı[sın]da yapılan bir araştırmayı burada anlatacağız. Hollingshead'in kitabı *Elmstown's Yowth* (Elmstown gençliği) kasabanın tabakalaşma sistemi üzerine yoğunlaşmaktadır.[49]

---

47. Robert S. Lynd ve Helen M. Lynd. Middlelown (New York: Harcourt, Brace, 1929); Robert S. Lynd ve Helen M. Lynd, Middletown in Transition (New York: Harcourt, Brace, 1937).
48. W. LloydWarner ve Paul S. Lunt. *The Social Life of a Modern Community* (çağdaş bir toplumun sosyal hayatı) (New Heaven, Conn, Yale University Press, 1941
49. August B. Hollingshead, *Elmstown's Youth* (New York; John Willey, 1949.

Bir etken olarak elbetteki Amerika Birleşik Devletlerinin tabakalaşma sisteminden etkilenmekteyiz ancak bundan daha çok, nispeten daha küçük toplumsal ünitelerin katmanlaşmasından etkilenmekteyiz. İnsanların büyük çoğunluğunun birbirini tanıdığı, küçük toplumlarda yaşayan insanlar için, insanların kendilerine nasıl davrandığını anlamak için en önemli faktör, yerel katmanlaşma sisteminde kişinin bulunduğu sınıfsal yeridir. *Elmtown's Youth* Amerika'nın Orta Batısının tipik bir toplumunda katmanlaşma sistemi üzerine ve tabakalaşma sistemi içindeki yerinin gençliğe etki etme biçimi üzerine yoğunlaştı.

Hollingshead Elmtown'a geldiğinde, konuştuğu insanların büyük çoğunluğunun tabakalaşma sisteminin yapısı ve kimin hangi tabakada olduğu hakkında net bir fikre sahip olduklarını gördü. Hollingshead kendileriyle mülakat yaptığı bir çok insan şimdi verilecek olan ifadelere benzer beyanlarda bulundular:

> Sistemin ne olduğunu biliyorum ve nasıl işlediğini sana söylemeye çalışacağım. Sana hepsini söyleyemeyeceğim, fakat temel sınıfları ve bunlara dahil grupları, ve bu sınıfların bazılarında temel kısımları vermeye çalışacağım, ve sana örnekler vereceğim. Tepeden başlayıp aşağı doğru ineceğiz.
>
> En üst sınıf bizim dörtyüz veya sosyete sınıfı dediğimiz sınıftır. Birçok insan onların üçyüz doksan sekiz olduğunu sanır, fakat onlar Dörtyüz olduklarını sanıyorlar. Sosyete sınıfının sınırında olan birçok aile var, bunlar daha önce parası olup'a bunu kaybedenlerdir. Bütün bu mesele iki veya üç şeye dayanmaktadır. Birincisi, paranın çok önemli olduğunu söyleyeceğim. İşin gerçeği, eğer parası yoksa hiç kimse bu sınıfta olamaz, fakat önceliği belirleyen sadece para da değildir. Uygun ailelerle iyi ilişkilerin olması gerekmektedir ve davranışlarının iyi olması gerekir, yoksa atılırsın. Ve eğer paranı kaybedersen yine atılırsın. Eğer paran yoksa kendini dışarda bulursun. O guruptaki insanlar tarafından denkleri

kabul edilmedikçe insanların belli bir sınıfta veya bir sınıfın belli bir kesiminde olduğundan bahsetmemizin yararı yoktur. Eğer kabul edilmemişlerse onlar o guruba dahil değildirler, mesele bu kadar basittir. Bu nedenle aile bağları ve para ile birlikte kabulü de kullanacağım. (burada "sosyete sınıfı" ile ilgili birçok örnek verilmişti.)

Bundan sonraki sınıf kenardakiler ile başlar ve diğer bazı unsurları kapsar. En iyisi buna orta sınıfın üstü demendir. Bu sınıftakiler tepedekiler ve kenardaki diğerleri ile birlikte esasen Şehir Kulübüne (Country Club) hükmeden kadınlardan oluşur. Sosyete sınıfı şehir kulübüne hükmeder fakat faal değildir. Onlar gerçekten de perde arkasında işleri kontrol ederler. Bu sınıftaki kadınlar Şehir Kulübünün sosyal hayatında çok faaldirler. Bir şey yaparken kılı kırk yararlar. Bu gruptaki kadınların, sosyete sınıfından kendilerine yapılacak küçük bir sosyal iyilik için nasıl çalıştıklarını görmek eğlencelidir. Faaliyetlerin devam etmesi için kadınlar çok fazla çalışmaktadırlar, fakat Şehir Kulübü'ndeki etkileri onların sandıkları kadar değildir. İşte sana bu sınıfta bulacağın, insan tipleri hakkında bazı örnekler vereyim (kendisiyle mülakat yapılan bazı adlar verdi fakat biz bunları mesleklerle ve işgal ettiği yerle değiştirdik ve adlar saklı tutulmaktadır. First National Bank'ın müdürü, kamu hizmet (*Public Service)* şirketi müdürü; Avukatların büyük çoğunluğu, bir kaç doktor Fabrikanın personel müdürü sosyal işlerle ilgilenen aileler tarafından yönetilen büyük çiftlik sahipleri; sigorta acentalarının sahipleri; eğitim müdürü (ve bunun gibi kişiler). Kentteki büyük kiliselerin aktif liderlerinin hepsi bu sınıftadırlar, fakat onların büyük çoğunluğu Şehir Kulübüne bağlı değildirler. Onlar aynı sınıfın farklı kesimleridir.

Bunlardan, daha aşağıdaki sınıfın dikkate değer toplumsal bağları yoktur. Ben buna orta sınıfın alt kısmı (lower middle class) diyorum. Bu sınıfı, kiliseler ve localar dışında herhangi bir sosyal ilişki içinde olduğunu göremezsin. Bu insanların çoğu iyi gelir getiren iyi bir işe sahiptirler ve çoğunun işyeri vardır fakat bunların sosyal hayatları hiç yoktur. Onların faaliyeti sadece kilise, ordu, localar, şehrin çevresindeki diğer küçük kulüpler ile sınırlıdır. Mesela, fabrikada üretim müdürü Harry Glick'i ele alalım. Harry benim çok iyi arkadaşımdır, bu nedenle onun sosyal hayatı hakkında seninle

konuşabilirim. Onun sosyal hayatı, tamamiyle, bütünüyle ve kesinlikle katolik akşam yemeklerine gitmekten ibarettir. Bundan gerçekten hoşlanmaktadır. Böyle bir şeyden hoşlanıyorsan neden olmasın, fakat ben hoşlanmam. Bu sınıftaki birçok insan bu gibi şeylerden hoşlanır. Lüteran Methodist veya 'Bablist* kiliselerine gittiğinde onları hep bu kiliselerin yemeklerinde görürsün. Bu insanlar kilise yemeklerine büyük bir alayı vala ile katılırlar.

Zengin çiftçilerin birçoğu bu sınıfa dahildir. Onlar çiftliklerini yönetir, borçlarını öder, çocuklarını okullara gönderir, iyi araba ve makinalara sahip olur ve çiftliklerini takdire layık bir biçimde yönetirler. Mesela Emerson Implement şirketini yöneten Bill ve Frank Emerson'u ele al. Onlar bu sınıftadırlar. Onların iyi ve sağlıklı çiftçilik birikimleri vardır. Okul için birkaç yıllığına başka yerlere gittiler; daha sonra babaları kendilerine o şirketi satın aldı. Küçük bir şekilde işe başladılar ama şimdi başarıları iyidir ve çok iyi iş yapıyorlar.

İşçi sınıfı güvenilen, sağlam fakat hiçbir yere varamayan insanlardan meydana gelmektedir. Bunlar atölyede, fabrikada ve madenlerde çalışırlar. Bunlar mağazalarda tezgahtar olarak çalışırlar, mahalle bakkaliyesi, bir kaç kamyon ve bunun gibi şeylere sahiptirler.

Bir de gerçek bir alt sınıf vardır ki olağan sınıfların dışındadır, onların hiç bir değeri yoktur ve onlar da diğerlerine hiçbir değer vermemektedir. Onlar ahlaksız değildirler; onların gerçekten ahlaki hiçbir değerleri yoktur. Onlar tamamen ahlaktan yoksundurlar. Onların hayvani dürtüleri vardır ve bunları doyururlar. Bir tarla faresi veya tavşan sürüsü gibidirler. Soper'ler hakkında hiçbir şey duydun mu? Ortak bir edepten yoksundurlar. Onlar Jukes (sarhoşlar) ve Kallikalılar gibidirler. Tavşan gibi çocuk doğururlar ve herhangi bir okula gitmezler. Daima kötü bir halde yaşar lar çocukları senelerdir sorun olmaya devam etmektedir. Zavallı küçük çocuklar daima yarı aç ve bakımsızdırlar. Bu şehirde Soperler gibi düzinelerle aile vardır. Kanal boyunca, eski

* Bunların hepsi protestan kiliseleridir. (çev.)

dabakhanenin arkasında koşu yolunun kuzeyinde ve eski ve terkedilmiş maden ocaklarında izinsiz bir şekilde yaşarlar.[50]

Hollingshead sonunda Elmtown'da beş "sınıfın" olduğuna; ve bir toplumdaki kişinin bunlardan hangi sınıfa ait olmasının, zenginliğe; yaşam stiline, toplum işlerine katılmaya; ve prestijine veya toplum içindeki konumuna bağlı olduğu sonucuna vardı. Bunlar şöylece teşhis edilebilir: (1) eski üst sınıf, (2) Ortanın üst sınıfı, (3) ortanın altı sınıfı, (4) saygın işçi sınıfı, (5) "Kötü şöhret" sahibi fakirler. Hollinshead bu yerde oturup bilgi toplamak için kendilerine başvurduğu, bir grup meskunun her ailenin bu beş sınıftan tam olarak hangi sınıfa yerleştirebildiklerini gördü.

Hollingshead'ın araştırmasının esasını tabakalaşma sistemindeki yerlerinin, toplumda yeni yetmelere [13-15 yaş arası genç] nasıl etki ettiğini oluşturmaktadır. Mesela 1941 yılında liseden mezun olan en iyi öğrencinin işçi ailelerinden birinin oğlu olduğu hemen herkes tarafından kabul edilmektedir. O fakülteye gitmek istiyordu ancak, ailenin gönderecek imkanları yoktu, fakat bahis konusu burs, milli eğitim müdürüne baskı yaparak meşhur bir orta sınıf ailesinin kızına verildi. Araştırmacılardan biriyle konuşurken müdür şöyle dedi.

"Geçen yıl Henry Cross [bursu kazanan kızın babası] bana, Willa'nın sahip olması gerektiğini düşündükleri şeye sahip olması için çok baskı yaptı. Henry Cross tuhaf bir adam, onunla geçinmeyi öğrenmek uzun zamanı aldı.[51]

Bu daha zengin ve daha meşhur ailelerin çocuklarının lisede kayrılmalarının tek yolu değildi. "Nezarete atılma"ların yönetim biçimi bir diğer örnektir. Elmstown lisesi'nde vak-

50. Hollinashead, *Elmstown's Youth* s. 69-71
51. Hollingshead. Elmtown's youth s. 183.

tinde sınıfa gelmeyen öğrencinin ister kız olsun ister erkek, müdürün odasına gidip giriş izni alması gerekiyordu. Eğer müdür mazeretini geçerli saymazsa, okuldan sonra öğrenci bir saat "alıkonuyordu". Müdürün odasında bir gözlem masası olan Hollingshead, iki üst sınıfa ve üçüncü sınıfın diğer yarısına nadiren nezaret uygulandığını gözlemledi. İki alt sınıfın mazeretleri de nadiren geçerli sayılmaktaydı. Dahası üst sınıftakilere nezaret verildiğinde ve bunlar da nezarette kalmadıklarında herhangi bir şey yapılmıyordu.

[Toplumdaki] sınıf sisteminin Elmstown'daki gençlerin günlük hayatına etki etmesinin bir başka şekli okul sonrası çalışacakları işler konusundaydı. Alttaki üç sınıfa dahil öğrencilerin çoğunun okul sonrası ve cumartesi günleri ailelerine yardım etmek için çalışmaları gerekiyordu. Bu çocukların ebeveyni ile çeşitli iş sahipleri arasında varılan anlaşma sonucu gencin ne tür iş yapacağı belli oluyordu. Kasaba sakinlerinin sahip olduğu mağaza ve yazıhanelerdeki katiplik gibi "daha iyi" işler, ortanın alt sınıfındaki ailelerin çocuklarına veriliyordu. İşçi ailelerden gelen ergenler de ya süpermarketlerden birinde veya annelere yardımcı olarak çalışıyorlardı. Bu tür iş için ödenen ücret orta sınıfın alt kesiminin çocuklarınca kazanılandan daha az idi. En az istenen ve en düşük ücretli işler, en fakir ailelerin çocuklarına veriliyordu. Onların ebeveyni kasaba sakini mülk sahipleri ile konuşarak onlara iş bulamıyorlardı; ve bir çok kişi de düşük sınıf kökenlerinden dolayı onları işe almak istemiyordu. Onlar, araba yıkamak garsonluk yapmak, kapıcılık ve çöp taşıma gibi düşük işlerde çalışıyorlardı.

Elmstown's Youth gibi toplum araştırmaları, daha önce tartıştığımız kent toplumlarının katılımlı gözlem ile yapılan araştırmalardan kapsam (scope) itibariyle farklıdırlar. Katılımlı gözlemciler ekseriya kentli toplumun ancak sadece bir kesi-

mini ve orada yaşayan insanların hayatlarının sadece belli yönlerini işleyebilmektedirler: Mesela, çoğunlukla ora sakinlerinin iş hayatları ihmal edilmektedir.[52]

Toplum araştırması yapan sosyologların, yaptıkları araştırmalar çoğunlukla belli başlı toplumsal kurumları kapsarlar. Bu araştırma bize toplumun kapsamlı olarak yapılmış araştırmasını sunar. Bu gibi teknikleri kullanarak büyük şehirleri araştırmak hemen hemen imkansızdır. Yine toplum araştırmalarında, diğer nitel araştırmalarda olduğu gibi, elde edilen bilgiden genellemeye gidememe sorunu vardır. Gerçekten de Elmslown'un diğer küçük kasabalar gibi olduğunu nasıl biliyoruz?

Nitel Deneysel Araştırmalar* (Qualitative experiments)

Sosyologlar bazen "nitel denemeler" diye adlandırılabilecek araştırmalar yaparlar. Bu tür deneysel araştırmalar nicel araştırmalardan tamamen farklıdırlar. Kontrol gurupları kullanılmamaktadır ve veriler nicel olarak analiz edilmemektedir. Daha çok, deneyler teorik bir hususu ispatlamaya yararlar. Mesela sosyologlar sınıflama teorisinin (labelling theory) geçerliliğini ispat etmekle ilgilenebilirler. Şimdi, sınıflama teorisi toplumsal normların çiğnenmesinde toplumsal tepki üzerinde yoğunlaşan popüler sapma davranışı teorisidir.[53]

---

52. Bunun istisnası William Kornblum'un *Blue Collar Community* (Chicago University of Chicago Press, 1974) adlı eseridir. Kornblum altı ay bir çelik fabrikasında çalıştı. Araştırdığı insanların iş hayatını araştırmaya ek olarak sendika ve yerel politikayı da tartışmaktadır. Bu kitap incelediği faaliyet alanları ile ilgili olarak bir istisnadır.

* Yazar Qualitative experiments: Nitel Deneyler tabirini kullanmaktadır. Ancak biz Nitel Deneysel Araştırmalar demek istediğini sandığımızdan böyle çevirdik. (Çev.)

53. Bu teorinin tartışılması için bak Stephen Cole, *The Sociological Orientation*, An *Introduction to sociology*, II. Baskı ed. (Chicago; Rand McNally and Co. 1979), Sayfalar 177-92.

Sınıflama teorisyenleri, insanların toplumsal normları çiğnemelerine neyin sebep olduğu ile ilgilenmezler; daha ziyade, bu gibi toplumsal kuralları çiğnemeye toplumun gösterdiği tepkinin sapma davranışını nasıl dengelediğini ve bir anlamda nasıl sapma meydana getirdiğini araştırırlar. Bu görüşe göre sapma, kişinin yaptığının niteliği değil, fakat bundan daha çok, diğerlerinin uyguladığı kurallar ve "ihlal edenler"in cezalandırılmasıdır. Sınıflandırma teorisyenleri sapmış kimseyi, sapma sınıflamasının başarıyla kendisine uygulandığı kimse olarak tanımlarlar. Sapmış davranış insanların sapkın olarak nitelendirdiği davranıştır.

Sınıflama teorisi ruh hastalıklarının araştırılmasında başarıyla uygulanmıştır. Sosyologlar [akıl] hastahanelerinin içinde olduğu kadar dışında da "deli" bulunduğunu ileri sürmektedirler. Bir kişinin akıl hastası olarak sınıflandırılmasına ve akıl hastahanesine yatırılmasına götüren etkenler, kuralları çiğneyen kişilerin özelliklerinden çok, onlara karşı yapılan toplumsal tepki ile ilişkilidir. Şöyle delil ileri sürmektedirler: Ruh hastalığı gerçekten hastalık ise ve ruh hastası "normal" insanlardan önemli ölçüde ayrılıyorsa o zaman doktorların teşhislerinde anlaşmaları ve ruh hastaları ile "normal" insanları birbirinden ayırmaları gerekir.

Fevkalade sağlıklı bir gurup insan hastahane kliniğine gidip iç ağrısı hissettiklerinden ve kanser olduklarını sandıklarından şikayet etselerdi acaba ne olurdu? Testler yapıldıktan sonra doktorlar hastaların kansere yakalanmadığını ve hastalık hastaları (hypochondriacs) oldukları sonucuna varacaklardır. Bir gurup "normal" insanın akıl hastahanesine gidip "sesler işittikleri" şikayetlerinde bulunsalardı sence ne olurdu? Psikiyatristler bu insanlarla görüşme yapabilir, bazı psikiyatrik teşhis testleri uygulayabilir ve "normal" insanların gerçekten

normal olduklarını ve tedaviye ihtiyaçları olmadığı sonucuna varacaklardır.

İşte sosyal psikiyatr D.L. Rosenhan geçenlerde böyle bir araştırma yaptı.[54] Daha önce psikiyatrik bir sorunu hiç olmayan 8 kişiden 12 farklı hastahaneye gitmelerini ve kendilerini hasta olarak göstermelerini istedi. Bu 8 kişinin hepsine "boşluk" "yankıyan ses" ve "gümbürtü" gibi şeyler söyleyen sesler duydukları şikayetlerinde bulunmaları kendilerine söylenmişti. Bu sahte şikayet ve meslekleri konusunda yalan söylemenin dışında (bazıları psikologdu), diğer sorulara dürüst cevap verdiler. Hastahaneye kabul edilmeden önce bu 8 kişinin hepsi kendilerinin sahtekar olduklarının hemen açığa çıkacağından korkuyorlardı. Ancak bunlardan bir tanesi bile yakalanmadı. Hepsi hastahaneye kabul edildi ve hepsine şizofren oldukları teşhisi kondu. Yattıktan sonra, semptomlarının kaybolduğunu söylediler normal davrandılar ve taburcu olmaya çalıştılar. Hastahanede yatma süresi ortalama 19 gündü ve 7 ile 52 gün arasında değişik süre yattılar. En nihayet "hafifleyen şizofreni" teşhisiyle serbest bırakıldılar. Akıl hastahanesinde kaldıkları süre zarfında bir tek hastahane görevlisi bile bu normal insanların buraya ait olmadığı şüphesine kapılmadı.

Rosenhan bulgularını meşhur bir üniversitenin tıp merkezindeki doktorlara sunduğunda, bulguları hastahane personelinin yetersizliğine yordular ve böyle bir şeyin kendi üniversitenin idare ettiği hastahanede asla olmayacağı iddiasında bulundular. Rosenhan da gelecek üç ay zarfında bir veya daha fazla yalancı hastayı hastahanelerine göndereceğini söyledi. Kendisinin hastahaneye kabul edilmesini isteyen her hastanın potansiyel yalancı bir hasta olabileceği konusunda hastahane

---

54. D.L. Rosanhan, "On Being Sane In Insane Places." (Deli[lerin bulunduğu Yerlerde] Akıllı Olmak Üzerine) *Science* 179 (Ocak 19, 1973, s. 250-258.

personelinin hepsine talimat verilmişti. Bu süre zarfında hastahaneye yeni kabul edilen 200'e yakın hasta üzerinde kanaat belirtilmişti, Kırk bir hasta, personel tarafından yalancı hasta olma ihtimali yüksek hasta olarak değerlendirilmiş; 23'ü en azından bir psikiyatr tarafından şüphelenilmiş; ve 19'undan da en az bir psikiyatr ve bir personel şüphelenmiştir. İşin gerçeği hiçbir yalancı hasta gönderilmemişti. Bu neyi ispat eder? Personel akıl hastahanesine gelen her kişinin deli olduğunu kabul etmekte ve ona böyle davranmaktadır. Bu "ruhi kurgu" bozulduğunda ve bazı hastaların deli olmadığı konusunda personel uyarılınca, o zaman hastaların önemli bir azınlığının ciddi bir sorunu olmadığını kabul edebilmektedirler.

Rosenhan ve diğer bir çok kişi tarafından yapılan araştırmaların sonuçları akıl ve sinir hastalıkları hastahanelerinde yatan bazı hastaların, hastahanenin dışındaki bazı insanlardan daha fazla hasta olmadıkları sonucuna götürmektedir. Akıl hastahaneleri üzerine nitel araştırma yapan Ervin Golfman da aşağıdaki sonuca ulaşmaktadır:

> "Akıl hastalarının" sayısal olarak hastahane dışında hastahane içindekilerine oranla onlar kadar olma veya onları geçme konusunda şu söylenebilir; şurası apaçıktırki akıl hastaları akıl hastalıklarından değil fakat hastalık ihtimallerinden dolayı sıkıntı çekmektedirler.[55]

Goffman "ihtimaller"den neyi kastetmek istiyor? Bu çerçevede ihtimaller, kişinin ruh hastası olarak sınıflandırılması ihtimaline etki eden şartlardır. Bu dikkate alındığında aynı davranışı sergileyen bir gurup insanı incelediğimizde, hangi kişilerin ruh hastası olarak adlandırılmasının ihtimali yüksektir?

---

55. Ervin Golfman, *Asylums* (Şifa Yurtları) Garden City, N.Y.: Anchor Books, 1961) s. 23.)

Goffman bu gibi şartlardan bir kaç tanesini ayrıntılarıyla vermektedir:

> Sosyo-ekonomik statü, suç işlemenin belirginliği, akıl hastahanesine yakınlığı, mevcut tedavi imkanları, mevcut hastahanelerde yapılan tedaviye toplumun bakışı ve bunun gibi ihtimallerin bazıları ruh hastasının hastalığı boyunca araştırmaya dayalı olarak incelenmemişse de bunun böyle olduğu ifade edilmiştir. Diğer ihtimaller ile ilgili bilgi için kişinin gaddarlık masallarına dayanması gerekir: psikotik bir adam, karısı bir erkek arkadaş bulunca kadar, veya yetişkin çocukları oturdukları evden başka bir apartmana taşınıncaya kadar psikotik bir kişiye tahammül edilebilir; bir alkolik hapishane dolu olduğu için hastahaneye gönderilir; uyuşturucu madde bağımlısı dışarda tedaviden yararlanmayı reddettiğinden dolayı akıl hastahanesine gönderilir; isyankâr yeniyetme bir kız evlat evde idare edilememektedir çünkü o uygun olmayan bir kişi ile açık bir ilişkiye girmekle tehdit etmektedir, vs."[56]

Sapma ile ilgili diğer sınıflandırma açıklamalarında olduğu gibi buradaki genel mantıki muhakeme; biz kişiyi çevreleyen toplumsal şartları araştırırken, en azından kişinin eğilimlerini araştırdığımız kadar bilgi elde ederiz noktasında düğünlenmektedir.

Rosenhan tarafından yapılan tecrübi araştırma ve Goffman tarafından yapılan nitel gözleme dayalı araştırma, insanların ruh hastası olarak nasıl sınıflandırıldığını daha iyi anlıyabilmemize yardım etmektedir. Böyle bir anlayış, kişisel olmayan nicel araştırmaları okuyarak elde edilemez. Diğer yandan ruh hastalığını nicel yöntemle araştırarak bu olay hakkında, nitel analizle elde edilemiyecek kadar daha çok bilgi elde ederiz. Mesela; August B. Hollingshead ve Frederich C. Reldlich tarafından yapılan meşhur bir araştırma, ruh hastalığının oranının

---

56. Goffman, Assylums s. 134-135.

alt sınıflarda, orta sınıfta olduğundan daha yüksek olduğunu göstermektedir.[57] Yine Herhert Goldhammer ve Andrew Marshal tarafından yapılan meşhur bir araştırma psikoz oranının endüstrileşme ile artmadığını göstermektedir. Psikozun oranı toplumun veya o toplumdaki fertlerin özelliklerinden ziyade akıl ve ruh hastalıkları hastahanelerindeki yatak sayısı ile belirlenmektedir.[58] Bir daha vurgulayarak belirtmek gerekir ki en belirgin sonuç şudur: Araştırmanın her iki türü olan nicel ve nitel araştırma çeşitleri insan davranışını ve toplumu anlamak için gereklidirler.

ÖZET

Nitel Araştırmada sayısal olmayan verilerin toplanması bahis konusudur. Nitel araştırmaya başvurmanın üç amacı, tasvir (betimleme/description) hipotezleri oluşturma ve nedensel süreçleri anlamadır. Nitel araştırmanın en çok kullanılan iki türü, derinlemesine mülakat ve katılımlı gözlemdir.

Derinlemesine Mülakatlarda, araştırmacı, araştırılan konu hakkında bilgi toplamak için denekle konuşur. Değişik denekler tarafından ifade edilen farklı fikirler, konulara ışık tutabilir ve hipotezlerin oluşturulmasına rehberlik edebilir. Derinlemesine mülakatın, katılımlı gözleme göre en belli başlı avantajı, mülakatın araştırmacıdan daha az zaman ve daha az yatırım istemesidir. Bu bölümde sunulan derinlemesine mülakatın bir örneği, fakir kent sakinlerinin karşılaştıkları, tüketicinin sömürülmesi ile ilgili David Caplovitz'in araştırmasıdır.

---

57. August B. Hollingshead ve Frederich C. Redlich, *Social Class and Mental Illness (Sosyal Sınıf ve Ruh Hastalığı)* (New York: John Wile y. 1958.
58. Herbart Goldhamer ve Andrew Marshal, *Psychosis and Civilisation* (Psikoz ve Medeniyet) (Glencoe Ill, The Free Press, 1953.

Katılımlı gözlemde, araştırmacı uzun bir zaman boyunca araştırılan grubun üyeleri ile etkileşimde bulunur. Araştırma boyunca, grubun üyelerinin birçoğunu tanıdıkça grubun faaliyetleri ile içli dışlı olur. Bu durumda toplanan veriler alanda tutulan notlar biçiminde yazılmaktadır. Bu bölüme dahil edilen katılımlı gözlem örnekleri şunlardır: Boston'un alt sınıf mahallesinde yaşayan, "sokak köşesi gençleri" ile "fakülteli gençler" diye anılan iki grup gencin davranış ve hayat stilinin klasik bir araştırması olan William Foote Whyte'ın *Street Corner Society* (Sokak Başı Toplumu) adlı araştırması; Harbert Gans'ın, Boston'un West End mahallesinde yaşayan insanların tavır ve faaliyetlerini konu edinen daha ayrıntılı araştırması; ve Gerald Suttles'ın, etniklik, bölgesellik, yaş ve cinsiyete dayalı bir dizi grubun oluşmasından ortaya çıkan bir Chicago (Şikago) mahallesinin sosyal yapısını konu edinen araştırmasıdır.

Yine Lee Rainwater'in katılımlı gözlem ve derinlemesine mulakatın karışımı olan araştırması örnek olarak zikredildi. Bu araştırma zencilerin sosyal durumunun, siyah halk arasında yıkıma neden olacak tahripkar aile içi davranışlarla sonuçlanan ve siyahların geliştirmek zorunda kaldığı belirgin altkültür gösterilmeye çalışılmıştır.

Kalitatif (nitel) araştırmanın bir başka türü bir toplumun sosyal yapısının anlatıldığı toplum araştırmasıdır. Bu tür araştırma bazı nicel araştırma tekniklerini içine alabilir. Bu bölümde toplum araştırmasına örnek olarak sunulan August B. Hollingshead'ın *Elmstown's Youth* adlı eseridir. Burada tipik Ortabatı Amerikan toplumundaki yerel tabakalaşma sistemini ve bu kasabada yaşayan gençlik üzerindeki etkisini araştırmaktadır.

Nitel araştırma (experiments) teorik bir hususu ispat etmek için yapılır. Zikredilen örnek D. L. Rosenhan'ın nitelendirici teoriyi (labeling theory'yi) ispat etme girişimidir. Burada top-

lum tarafından sapkın olarak nitelendirilen ve toplum tarafından kendilerine öyle davranılanların sonunda sapkın olduklarını belirtmektedir. Araştırma "normal" insanların nasıl ruh hastası olarak sınıflandırılabileceği konusunu aydınlığa çıkardı.

BEŞİNCİ BÖLÜM
BİLİM VE SOSYOLOJİ

BİLİM NEDİR?

1950'lerden Önceki Görüş

Bu başlıkta sorulan ve basit gibi görünen soru, tarihçilerle bilim felsefecileri arasında büyük tartışmalara neden olmuştur. 1950'lerden önce, bu soruya cevap, bilim felsefecileri tarafından sağlanmaktaydı. Ancak son 25 yılda, hem tarih ve hem de bilim sosyolojisinin her ikisinde o kadar dikkate değer gelişmeler olmuşturki, daha önce filozofların eserlerine dayanarak bilim hakkında oluşturduğumuz peşin hükümlere meydan okunmuştur.

Esas itibariyle filozoflar ve daha geleneksel bilim felsefecileri bize bilimin ne olması gerektiğini söyleye gelmektedirler. Gerçekten bilimin bilim üretme uğraşı içinde olan bilim adamları tarafından günbegün esasına dayalı olarak nasıl yapıldığını araştırdığımızda, filozoflara göre bilimin nasıl yapılması gerektiği ile, günbegün temeline dayalı olarak uğraş içinde olan bilim adamları tarafından nasıl yapıldığı arasında önemli ölçüde fark olduğunu görmekteyiz.

1950'lerden önce bilim felsefecileri tarafından analiz ediliş biçimiyle bilimin nasıl yapıldığına dair geleneksel görüşü ba-

sit bir biçimde özetlemekle başlamalıyım.[1] Bilim belli herhangi bir dizi olay hakkında "hakikatı" bulma girişimi olarak kabul edilmektedir. Bilimi diğer bilgi türlerinden ayıran özellik, hadiselerin mahiyetinin ne olduğuna dair, bilim adamlarının hipotezlerini test etmeleri, ve deneysel gözlemin kullanılmasıyla neden (hadiselerin mahiyetinin böyle) olduğunu anlamaya bağlı olmalıdır.

Bu nedenle, gezegenlerin güneşin etrafında nasıl döndükleri teorisi ancak bir dizi astronomik gözlemle test edilebilir. Oy kullanan insanların neden o şekilde oy verdiğini anlamak için, oy kullanma davranışı hakkında veri toplamakla ancak bu test edilebilir. Eğer veriler teoriyi desteklemiyorsa, o zaman, teori yanlış diye redddedilecektir. Bilginin diğer türlerinde, herhangi bir fikrin doğru veya yanlış olduğunu ispat etmenin yolu yoktur. İşte bundan dolayı, dinde Allah'ın sıfatları hakkındaki deliller tecrübi olarak test edilemezler. Bilim adamlarının doğru olduğuna inandıkları kişisel değerleri veya fikirlerinden ziyade bilim "gerçeklere" dayandığından, objektiftir.

Diğer bilgi türleriyle karşılaştırıldığında bilimi tanımlayan diğer bir özelliği de şudur: Bilim "gelişme" gösterir. Mesela gezegenlerin hareketleri gibi. Belli hadiselerin günümüzdeki açıklamaları, geçmişteki açıklamalarından daha üstündür, çünkü gözlemlerle daha çok uyuşmaktadır. Aynı şey beşeri bilimlerde yapılan araştırmalar için söylenemez. Hiç kimse Arthur Miller tarafından yazılan bir tiyatro eserinin William Shakespeare tarafından yazılan bir tiyatro eserinden, veya Picasso

---

1. Hiç kuşkusuz bilim felsefesinde çok farklı görüşler vardır. Konunun hakkıyla işlenmesi bu mevzuda bir kitap yazmayı gerektirir. Burada ben, daha geleneksel bilim felsefecilerinin temsilcileri ve uğraş içinde olan bilim adamlarının büyük çoğunluğu ve eğitilmiş kişilerce takınılan mantıksal pozitivistlerin tavrını takınıyorum. Mantıksal pozitivist tavrın iyi belirtilmiş ifadesi için bakınız. Ernest Nagel, *The Structure of Science* (Bilimin Yapısı) (New York: The Free Press, 1952.

tarafından yapılan bir tablonun Raphael'inkinden daha üstün olduğunu iddia edemez.

1950'lerden önce tarihçilerin ve bilim tarihçilerinin büyük çoğunluğu bilimi "objektif hakikata" en çok yakın olan bilgi yığını diye tanımlıyorlardı. Tabiatta bir hakikat, (truth) bir gerçek (reality) vardır, ve bilimadamı bu hakikatı öğrenmeyi amaçlamaktadır. Bilim ilerlemektedir çünkü; geçen zamanın her anını dikkate aldığımızda şimdi kabul edilen bilimsel teoriler, geçmişte kabul edilen bilimsel teorilerden daha çok hakikate yakındırlar. Bu husus geçmiş teorilerin zorunlu olarak yanlış olduğu anlamına gelmez ancak daha çok onların eksik olduğu veya ayrıntılı bir biçimde yanlış ifade edildikleri anlamı taşır.

Bu görüşe göre, eğer sen Einstein'i doğru kabul edersen, Newton'un yanlış olduğu sonucuna varman gereksizdir. Newton'un teorisi yeni izafiyet teorisinin sadece özel bir halidir. O zaman bu görüşe göre bilimsel gelişmelerde, bir teorinin diğerinden üstün olup olmadığına nasıl karar verilir? Her iki teori de bilinen gerçeklerle karşılaştırılır; verilere (tabiata) daha fazla uyanı açıkcası daha iyisidir.

Bilim adamlarının teorileri değerlendirmelerinin bir ölçütü, teorilerin deneysel teste tabi tutulabilme dereceleridir. Önceleri filozoflar, herhangi bir teorinin doğru olup olmadığının ispatının mümkün olduğu kanaatındaydılar.

Daha sonra teorilerin arka arkaya yapılan testlerinde aynı sonuca ulaşılacağının ispatına imkan olmadığını kabul ettiler. Bir teorinin doğru olduğunun ispat edilmesinden ziyade o teorinin yanlış olduğunu veya teoriyi "yanlışlayabilme"yi amaçlamaktadırlar.[2] Bu nedenle hangi tür deneysel delillerin, teorinin yanlışlığını ispat ettiğini ifade edebilmesi gerekir. Bu tür

2. Karl Popper, *The Logic of Scientific Discovery 1934*, Yeni basım, New York: Haprer Torchback, 1965.

deliller toplanmışsa ve teoriyi desteklemiyorsa, teori yanlışlanacak ve bilim toplumu tarafından reddedilecektir.

Son Zamanlardaki Araştırmalar

Yukarıda anlatılan bilim görüşü araştırma yapan bilim adamları ve kişiler tarafından benimsenen idealleştirilmiş görüştür. Ancak hem tarihçiler ve hem de sosyologlar tarafından yapılan son araştırmalar göstermiştir ki bilim tecrübi olarak yanlışlama girişimlerine filozofların daha önce inandıklarından daha az bağımlıdır.

Yeni tarih felsefesi ve bilim felsefesi anlayışına önemli ölçüde katkıda bulunan Thomas Kuhn'dur. *The Structure of Scientific Resvlutions* (Bilimsel Devrimlerin Yapısı) adlı kitabında bilimin mahiyetinin ne olduğuna dair olan geleneksel görüşe meydan okumaktadır.[3] Kuhn, bilimin gittikçe kendisine yaklaşılmakta olan tek "hakikat" olduğu görüşünü kesin bir şekilde reddetmektedir.. Her ne kadar yakın zamanlarda oluşturulan teorilerin eski teorilerden *daha iyi* olabileceğini reddetmiyorsa da, teorilerin veya kendisinin "kökdüşünce" (paradigm) diye adlandırdığı düşünce biçimlerini değerlendirirken "hakikate" yaklaşmayı [hakikati bulma] ölçü olarak almamaktadır. Kuhn'a göre yeni bir teori, hakikati daha iyi anlama girişiminden daha çok, farklı bir biçimde anlamadır. O, yeni teoriler kabul edildikleri zaman, çok geniş bir alana yayılmış bulunan tecrübi olayları açıklayabilme konusunda yerine geçtiği eski teoriden daha aşağı olduğu düşüncesindedir. Herhangi bir teoriyi yeni bir teoriden dolayı reddetmenin "hem zararları, aynı

3. Thomas S. Kuhn. *The Structure of Scientific Revolutions* (Chicago: University of Chicago Press, 1962. Bu eser İngilizceden Nilüfer Kuyaş tarafından çevrilmiş ve Alan yayıncılık tarafından yayınlanmıştır. Thomas S. Kuhn, Bilimsel Devrimlerin yapısı çev. Nilüfer Kuyaş Alan Yayıncılık 1982-İstanbul

zamanda hem de faydaları vardır".[4] Bununla, yeni teorinin, asla eskisi kadar iyi açıklayamayacağı olayların bulunduğunu kastetmektedir. Yine, yeni teoriden çok eski kullanarak kolayca çözülecek bazı problemler vardır. Bu nedenden dolayı mühendisler Newtoncu mekanik varsayımlarını kullanarak bazı problemleri, kuantum mekaniğini kullandıklarından daha kolay çözmektedirler.

Kuhn yine bilimin birikerek çoğalıp geliştiği fikrini, yani yeni bir teorinin; yerine geçtiği teorinin geliştirilmiş şeklidir anlamındaki düşünceyi reddeder. "Einsteinin teorisi ancak, Newton'un yanlış olduğu kabul edilirse benimsenebilir.[5] Teorideki veya bilimsel devrimlerdeki değişimler, bilimadamlarını, daha önceki yapılmış araştırmalara uymayan zıt araştırma(lar) yapma sonucuna götürür. Teorilerden birini veya ötekini çarpıtmadan, mesela kuantum mekaniği ile klasik mekanik gibi zıt olan iki çatışan teorinin aynı zamanda doğru olduğuna inanmak imkansızdır. Bu teorilerden birinin temelini oluşturan varsayımlar teorilerden diğerinin temelini oluşturan varsayımlarla çelişirler.

Kuhn'cu terimlerle ifade etmek gerekirse, sosyolojide birbirlerine zıt olan kök düşünceler için örnek, etnometodoloji ve fonksiyonel analiz verilebilir.[6] Bunlardan birine inanmak diğerine inanmayı imkansızlaştırır. Bu nedenden ötürü Kuhn'un geleneksel bilim anlayışından ayrıldığı en belli başlı nokta; bir bilgi kütlesi olarak bilimin giderek hakikate yaklaşma fikrine, daha sonraki bilgilerin daha öncekilerin geliştirilmiş halidir şeklinde ifade edilen ve bilimsel bilginin gelişmesinin devamlı olduğu biçimindeki fikirleri reddetmesidir.

---

4. Kuhn, Structure of Scientific Revolutions s.167
5. Kuhn, Structure of Scientific Revolutions s. 98
6. Fonksiyonel analiz için bak Robert K. Marton, *Social Thory and Sociel Structure* (New York: Free press, 1968) etnometodoloji tanımı için bak, Hugh Mehan and Houston Waod, *The Reality of Ethnometodology* (New York: John wiley, 1975)

Kuhn'un bilim görüşünün geleneksel bilimsel görüşten açık bir biçimde ayrıldığı ikinci belli başlı husus, araştırma veya tecrübi araştırma (empirical investigation) ile teori arasında düşünülen ilişkidir. Kuhn bilimi "normal" ve "devrimci" bilim diye adlandırmakta ve bilimin birbirini izleyen çeşitli aşamalardan geçtiğini düşünmektedir. Bilim adamları zamanın büyük bir kısmında normal bilim ile meşgul olurlar. Normal bilimin yapıldığı zaman boyunca bilimadamları teorileri reddetmezler. Çünkü, teorinin açıklayamadığı veya hatta teorinin kendisinin yanlış olduğunu gösteren tecrübi deliller vardır. Şimdi ifade edilen bu düşünceyi destekleyecek önemli tarihsel deliller bulunmaktadır.

Kuhn, çok fazla karşıt delil veya kural dışılık (anomally) olmasına rağmen kabul edilen teoriler konusunda birkaç örnek vermektedir. Hatta en önemli teoriler bile bilinen bütün gerçekleri açıklayamamaktadır:

> Newton'un ilk hesaplamasından sonraki altmış yıllık süre boyunca, ayın yeryüzüne en yakın noktası olarak kabul edilen yörüngesinin sadece yarısı gözlemlenebilmiştir. Avrupanın en iyi matematiksel fizikçileri, bu meşhur tezat ile başarısız bir şekilde boğuşurken, arada bir Newton'un ters kareler (inverse square) kanunlarını değiştirme teklifleri yapılıyordu. Fakat hiç kimse bu teklifleri ciddiye almıyordu ve uygulamada belli başlı bu kural dışılığa (anomaly) gösterilen bu sabır haklı gösteriliyordu."[7]

Mükemmel makalesinde bilim tarihçisi Imre Lakatos Kuhn'u eleştirmeye koyulur. Kendisinin teori ile araştırma arasındaki ilişki konusundaki görüşü en azından Kuhn'un görüşü kadar radikaldir. Lacatus da teorilerin olumsuz delillerden do-

7. Kuhn, Structure of Scientific Revolutions s. 81

layı pek reddedilmediği kanaatindedir. Varolduğu farzedilen bir örnek vererek bu hususu açıklar.

> Konu varolduğu tahayyül edilen ve yanlış yörüngede seyreden bir gezegenle ilgilidir. Einstein öncesi dönemdeki bir fizikçi Newton mekaniğini ve onun yer çekimi Kanununu (N), kabul edilen ilk şart olarak alır I, ve bunların yardımı ile yeni keşfedilen p gezegeninin yörüngesini hesaplar. Fakat gezegen hesaplanan yörüngesinden sapar. Bizim Newtoncu fizikcimiz bahis konusu-sapma, Newton teorisi tarafından reddedildiğinden dolayı bu teorinin doğruluğu artık ispat edildiğinden dolayı N teorisinin yanlışlığını ispat etmekte midir? Hayır. p gezegeninin yörüngesine etki eden p' gezegeninin olması gerektiği sonucuna varır. Bu varsayılan gezegenin kütlesini yörüngesini ve v.s. sini hesaplar ve deneysel astronomi alanında çalışan birinden hipotezini test etmesini ister. p' gezegeni o kadar küçüktür ki, mevcut en büyük teleskop bile onu gözlemleyemez; Deneysel astronomi alanında çalışan mütehassıs daha büyük bir teleskop yapmak için araştırma fonuna başvurur. Üç sene sonra yeni teleskop hazırdır. Bilinmeyen p' gezegeni eğer keşfedilirse, Newtoncu bilimin yeni bir zaferi olarak kutlanacaktır. Fakat bu, gerçekleşmez. Bu durumda bilim adamımız Newton'un teorisini ve buna etki eden gezegen fikrini bırakmakta mıdır? Hayır. Gezegeni kozmik bir toz bulutunun bizden sakladığını öne sürmektedir. Bu bulutun yeri ve özelliklerini hesaplamakta ve bu hesaplamalarını test etmek için bir uydu göndermek için bir araştırma fonuna başvurur. Uydunun aletleri (pek az test edilmiş bir teoriye dayanan ve mümkün olduğunca yeni aletler) var olduğu kabul edilen bulutun varlığını kaydederse sonuç Newtoncu bilim için fevkalade bir zafer olarak kutlanacaktır. Ancak bulut bulunmamıştır. O zaman bilim adamımız Newton teorisi ile birlikte, düzensizliğe neden olan gezegen fikrini ve gezegeni saklayan bulut düşüncesinden vazgeçmekte midir? Hayır. Uzayın o bölgesinde uydunun aletlerine etki eden manyetik bir alanın olduğunu ileri sürer. Yeni bir uydu gönderilir. Eğer manyetik alan bulunursa Newtoncular büyük bir zafer kutlayacaklardır. Fakat manyetik alan bulunmamaktadır. Bu Newtoncu bilimin reddedilmesi anlamına mı gelmektedir? Hayır. Bundan sonra ya sorunun açıklamasına yardım edecek mahiyette başka bir hipotez önerilmektedir veyahut

da.. konu tozlu dergi ciltlerinin içine gömülmekte ve konudan bir daha bahsedilmemektedir. (En azından, daha önce açıklanmamak için adeta inat eden olayı açıklayan yeni araştırma programı Newton'un programının yerine geçinceye kadar. Bu durumda hadise "son derece önemli bir deney" olarak açığa çıkarılacak ve ona yüksek bir paye biçilecektir"[8]

Lakatos, varolduğu varsayılan (hypothetical) örneğinin sonunda, deliller mevcut teori tarafından açıklanamadığı zaman delillerin ekseriya unutduğunu yahut da görmezlikten gelindiğini belirtmektedir. Kuhn normal bilim dönemleri boyunca "temel yeniliklerin" bilim adamlarının teoriye bağlılıklarını "zorunlu olarak yıktıklarından" çoğunlukla yerine başkası konularak bastırıldığını ifade etmektedir. Deneyler teoriyi doğrulamada başarısızlığa uğrarsa, bilim adamlarının teoriyi terketmesi gerekir, fakat, bunun yerine bilim adamlarının genelinde yaptığı, deney metotlarını ve bilimadamı olarak yeteneklerini sorgulamaktır. Büyük çoğunlukla da teorinin yanlış olduğunu düşünmezler. Elbetteki Kuhn ve Lakatos deneylerle desteklenmeyen teorinin dikkate alınacağını ve kabul edilmeye devam edileceğini ifade etmiyorlar. Kendisini destekleyen deneysel destek pek az ise hiçbir teori uzun bir süre kabul edilmez.

Yeni bir teori ortaya çıkınca, bunun kabul edilmesinin deneysel nedenlerden dolayı olmadığı konusunda Kuhn ve Lakatos aynı kanaattedirler. Lakatos, ilk teori ile çelişen deneysel deliller olmadan bile daha önceki teorinin terkedilip yeni bir teorinin benimsenmesinin istisnai olmadığını belirtmektedir. Kuhn, "kök düşünceler (paradigm) arasındaki mücadele delil-

8. Imre Lakatos, *"Falsification and the Methodology of Scientific Research Programmes" Criticism and the Growth of Knowledge"* adlı kitapta editörler Imre Lakatos Alan Musgrave (Cambridge, England: Cambridge University Press, 197: [İngiltere Cambridge Üniversitesi Yayınevi, 1970] s. 100-101.

lerle çözümlenebilecek türden bir savaş değildir"[9] sonucuna varmaktadır. Daha sonra da şunu eklemektedir:

> Paradigma tartışmalarının mahiyeti onların göreli sorun çözmeye elverişlikleri ile ilgili değildirler, her ne kadar bu haklı nedenlerden ötürü bu terimlerle ifade edilseler bile. Sorun, bunlardan daha çok hangi paradigmanın gelecekte sorunları çözme konusunda rehberlik edeceği sorunudur ve burada rakip teorilerden hiçbiri sorunları tamamen çözme iddiasında bulunamaz. Farklı bilim yapma yolları arasında, [hangi yolla bilim yapılacağı konusunda] karar verilmesi gerekir, ve şartlar dikkate alındığında, geçmiş başarılardan çok gelecekte hangisi daha çok ümit vadediyorsa karar buna dayanarak verilmelidir. Bir kişi, gelişmesinin ilk aşamalarında olan bir paradigmayı benimserse, bunu, sorun çözme için sağlanan delillerin zorluklarına rağmen yapmak zorundadır.[10]

Her ne kadar Kuhn'un görüşlerinin çoğu hem tarihçiler ve hem de bilim sosyologları tarafından kabul edilmişlerse de tartışmalı olmaya devam etmektedirler. Ancak çalışan bilim adamları, bilimin nasıl geliştiğine dair olan bu yeni yorum konusuna şüphe ile bakmaya devam etmektedir. Onlar teorileri yanlışlamaya giriştiklerinde deneysel veriler tarafından desteklenmeyen teorilerin reddedileceğine inanmaktadırlar. Bilimin nasıl geliştiğine dair olan Kuhn'un görüşü doğru bile olsa, bilim yapma konusunda ilerleme kaydetmek için, bilim adamları tarafından daha geleneksel görüşe inanmanın gerekliliği mümkündür. İşin doğrusu Kuhn bile, eğer açıklanamayan deneysel gözlemler artmaya devam ederse teorilerin muhafaza edilemeyeceğine inanır.

---

9. Kuhn, *Structure of Scientific Revolutions* s. 14
10. Kuhn, *Structure of Scientific Revolutions* s. 157.

SOSYOLOJİDE TEORİ İLE ARAŞTIRMA ARASINDAKİ İLİŞKİ

Bu sorunu incelemek için, ilk defa 1938 de Robert K. Merton tarafından öne sürülen ve sapma teorisi olan "sosyal yapı ve anomi" diye adlandırılan ve böyle bilinen sosyolojik bir teorinin akibetini öğrenmek için tarihsel bir araştırma yaptım."[11] Bu araştırmayı yapmak için önde gelen dört sosyoloji dergisinde sapma (deviance) ile ilgili olarak yayınlanan bütün makaleleri okudum. 1950'li yıllarda ve 1960'ların başında sosyal yapı ve kuralsızlık *(anomie)* teorisinin en popüler sapma teorisi olduğu ve 1970'li yıllarda popülerliğinin düştüğü ortaya çıktı.

Eğer teoriler deneysel delil temeline dayanarak kabul ediliyorlarsa veya reddediyorlarsa, o zaman biz sosyoloji literatüründe sosyal yapı ve kuralsızlık *(anomie)* teorisini test etmeye girişen çok sayıda tecrübi araştırma bulacağımız beklentisi içine girebiliriz. Buna ilaveten, bu araştırmalarda teorinin desteklenmediği (çürütülmediği) delillerin ortaya çıktığını bekleyebiliriz. 1950 ile 1973 yılları arasında önde gelen dört sosyoloji dergisinde yayınlanan 123 makalenin muhteva analizi (content analysis) bize sosyal yapı ve anomiyi konu edinen bu makalelerin sadece küçük bir bölümünün (yüzde 7) teoriyi tecrübi olarak test etmeye giriştiğini gösterdi, ve hatta bu makalelerin büyük bir bölümü deneysel delillerin yanlışlığından çok doğruluğunu teyid etmekteydiler.

Eğer sosyal yapı ve *anomie* teorisini konu edinen makalelerin büyük çoğunluğu onu tecrübi olarak test etmeye girişmiyor idiyseler o zaman bundan nasıl yararlanıyorlardı? Bu teoriye başvuruda bulunan makalelerin dikkate değer bir bölümü, teoriyi tali bir biçimde (peripheral manner) kullandılar. "Tali bir

11. Stephen Cole, The Growth of Scientific Knowledge: Theories of Deviance as a Case Study." *The Idea of Social Structure; Papers in Honor of Robert K. Merton* Ed. Lewis A Cosar (New York: Horcourt Brace Jovanovich, 1975. s. 175-220.

biçimden" kastettiğim şudur: Teoriden bahseden husus eğer makaleden çıkartılırsa ve bu da iktibası yapmış olan makalede hiçbir değişik meydana getirmezse o zaman tali bir biçimde kullanıyoruz demektir. Bu teoriye referansta bulunan [atıfta bulunan] makalelerin yüzde yirmi dördü ilgili literatüre başvurulduğu için başvurdular ve iktibas ettiler ve teorinin kendisi belirtilen analizlerde belirleyici bir rol oynamamıştır. İlaveten, teoriyi iktibas eden makalelerin yüzde 18'inde yazar teoriyi kendi fikir ve yorumlarını desteklemek ve meşrulaştırmak için kullanmıştır. Makalelerin yüzde yedisinde Merton tarafından kendi eserinde sosyal yapı ve *anomie* ile ilgili olarak geliştirilen kavramları kullanmışlardır; buna ilaveten yüzde yedisi teoriyi genişletmişler veya onda değişiklikler meydana getirmişlerdir; % 17'si tecrübi araştırmanın sonuçlarını yorumlamak için teoriyi kullanmışlardır; % 12 si araştırma problemini oluşturmak için teoriyi kullanmışlardır; % 6 sı teoriyi eleştiriyorlardı; ve % 2 si teoriyi diğer farklı biçimlerde kullanmışlardır.

Yukarıdakine benzer bir araştırma, sosyolojik teorisyenlerin en önemlilerinden biri olan Max Weber'in teorilerini kullanma ile ilgili Kiku Adatto ve benim tarafından yapıldı. 1964 ile 1974 arası dört önde gelen sosyoloji dergisinde çıkan ve Max Weber'e atıfta bulunan bütün makaleler araştırıldı.[12] Araştırılan 156 makaleden sadece 7'si Max Weber'in eserlerinden çıkarılan hipotezleri tecrübi olarak test etme girişimleriydi. Max Weber'i iktibas eden makalelerin yüzde 64 ü onun çalışmasını tali bir biçimde (peripheral way) kullanmışlar; ya konuya ilişkin geçerli literatürün bir parçası olarak, ya örnek olarak yahut

12. Kiku Adatto ve Stephen Cole, "The Functions of Classical Theory in Contemporary Sociological Research: Max Weber as a Case Study," *Research in the Sociology of Knowledge, Science and Art* adlı eserde cilt 3. Ed. Fredericka Kuklic (Greenwich, Conn; JAI Press 1980.

da yazarların fikirlerini meşrulaştırmak için. Benim de "törensel" diye nitelediğim teorinin böyle tali bir biçimde kullanılmasının sosyolojiye has bir olgu olduğuna insanın inanası geliyor. Bilim sosyologlarının son araştırmaları, hem fizik ve hem de biyolojik bilimlerde de yüksek oranda tali veya törensel atıfların bulunduğunu ortaya koymuştur.[13]

Bu araştırmalarda sosyolojik teorinin kullanılış biçimi ile tabii bilimlerde [doğa bilimleri] teorinin kullanılması biçiminde yukarda özetlenen Kuhn'un görüşünü destekler mahiyette sonuçlar çıkmaktadır.

Sosyolojide teori ile tecrübi araştırma arasındaki ilişki konusunda yaptığım araştırma, sosyolojik görüşün bilimsel gelişmesi sonucu öne sürülen altı tane birbirleriyle ilişkili önerme (proposition)nin oluşturulmasına beni götürdü.

1. Onun yerini alacak daha "iyi" bir teori mevcut olmadıkça bir teori olumsuz deneysel delil keşfedildiğinde reddedilmemektedir.

Bu önerme, bilimcinin teorik bir boşlukta çalışmak istemediğini bize ifade etmektedir. Esasen ortaya çıkarılması gereken, bilimcilerin dikkatlerini yeni teorilere çevirmelerine neden olan şartların neler olduğudur.

2. Teorinin bir işlevi araştırma için çözülmesi gereken bulmacalar sunmaktır. Bulmacalar tükenince bilimciler dikkatlerini diğer teorilere yöneltirler. Bu bilimcilerin dikkatlerini yeni teorilere çevirmesinin muhtemel nedenlerinden biridir.

3. *Normal bilim[in yapıldığı] dönemler boyunca kabul edilmiş teorilerin üzerine şüphe düşüren deneysel araştırmalar, ya görmezlikten gelinir veya yanlış yorumlanır.* Bu ilk önermenin sonucudur. Eğer bu önerme doğru ise şu tahminde bulunabiliriz: Mesela, eğer

13. Daryl E. Chubin ve Soumyo Moitra, "Content Analysis of References: Adjunt or Alternative to Citation Counting" *Social Studies of Science* 5 (1975): 423-41; *Michael J. Morawcsilk* and P. Murugeson "Studies of the Nature of Citation Measures I: Some Results on the Function and Quality of Citations" *Social Studies of Science* 5 (1975): 86-92.

bir sosyolog, alternatif bir sosyolojik teori ortaya atmaksızın Durkheim tarafından intihar oranlarını açıklamak için kullanılan teorinin yanlış olduğu konusunda güçlü delillere sahip olsa bile sosyologların büyük çoğunluğu Durkheim'in teorisine inanmaya devam edeceklerdir ve tecrübi araştırmayı Durkheim'in vardığı sonuçlarla çelişmeyecek biçimde muhtemelen yanlış yorumlayacaklardır. Eğer yeni bir teori getirilecekse bunun mahiyet itibariyle sosyolojik bir teori olması son derece önemlidir. Sosyologlar, sosyolojik şartların insan davranışını açıkladığı varsayımına kendilerini adamışlardır. Bu nedenle sosyolojik olmayan değişkenler kullanılarak yapılan insan davranışı açıklamalarına direniriz.

4. *Teorinin işlevlerinden biri teoriden faydalanan kişinin çalışmasını meşrulaştırmasıdır.* Ünlü teorisyenlerden yapılan iktibaslar, çoğunlukla, yazarın çalışmasına itimat kazandırmak için yapılır.

5. *Teorinin işlevlerinden biri de tecrübi araştırmanın sonuçlarını yorumlamaktır.* Araştırmanın yapılması teoriyi test etmekten ziyade çoğu durumlarda, tecrübi sonuçlara anlam kazandırmak için teoriden yararlanılmaktadır.

6. *Teorinin gelişmesinin kendisine has iç dinamikleri vardır ve çoğunlukla tecrübi araştırmadan bağımsız olarak gelişir.* Eğer bu doğru ise yeni teorik gelişmelerin, tecrübi araştırmalardan ziyade, öncelikle geçmişteki teorik araştırmalar tarafından etkileneceğini bekleyebiliriz.

SOSYOLOJİ BİR BİLİM MİDİR?

Bir ilim dalı olarak sosyoloji, fizik, kimya ve biyoloji gibi tabii bilimlere ne ölçüde benzemektedir veya ne ölçüde onlardan farklıdır? Her ne kadar sosyoloji ve diğer sosyal bilimler deneysel deliller ile desteklenen ve geçmişteki araştırmacıların araştırma bulguları ve teorileri üzerine inşa edilen bilgiyi

amaçladıklarından, aradıklarından, doğal bilimlerle sosyal bilimler arasında önemli farkların olduğu kabul edilmektedir. Doğal bilimler bazen de "sert" bilimler, diğer yandan sosyal bilimler de "yumuşak" bilimler olarak adlandırılmaktadır.

Kuhn, geliştirilmiş paradigmaları veya üzerinde yüksek düzeyde anlaşmaya varılmış teorilerinin ve metotlarının mevcut olması nispetinde bilimler arasında ayırım yapar. Sosyoloji gibi sosyal bilimler üzerindeki fikir birliği fizik gibi doğal bilimler üzerindeki fikir birliğinden daha azdır.

"Astronomi, fizik, kimya veya biyoloji ile uğraşırken, diyelim ki bugün çok yaygın olarak psikologlar veya sosyologlar arasında [psikoloji ve sosyolojinin esasları üzerine] yapılan tartışmalar yapılmamaktadır.[14]

Şekil 5.1. de genel olarak tabii bilimler ile sosyal bilimler arasındaki farkları belirten değişkenlerin bir listesini sunuyorum.

Şekil 5.1 de liste halinde verilen değişkenlerin sosyal bilimlerde ve tabii bilimlerde ne ölçüde değişiklik arzettiği hususunun tecrübi araştırmalarla ortaya çıkarılması gerekmektedir.

Çeşitli bilimlerde üzerinde fikir birliği oluşmuş olan veya üzerinde anlaşmaya varılan hususların seviyesi üzerinde bir araştırma yaptım. Son 200 yıldan bu yana, bilimler arasındaki bilişsel (kavramsal) fikir birliğinin seviyesinde farkların olduğu varsayılmaktadır.

Sosyoloji gibi sosyal bilimler ile kıyaslandığında, fizik gibi tabii bilimlerde, üzerinde iltifaka varılan konular dikkate değer ölçüde çok daha yüksek seviyededir.

Fizik gibi bir alanda elde edilen bilginin nitelikleri ile sosyoloji gibi bir alanda elde edilen bilginin nitelikleri arasında apaçık ve kesin bazı farklar vardır. Mesela, fizikte hemen her

14. Kuhn, *Structure of Scientific Revolutions* s. VII-VIII.

zaman ve her yerde kabul edilen az sayıda teori bulunmaktadır. Çağdaş fiziğin temel taşı, kuantum mekaniği teorisidir. Kuantum mekaniğinin geçerliliğini ve önemini reddeden birkaç fizikçi bulunmaktadır. Sosyoloji gibi bir alanda, en azından görünürde dahi olsa, bununla karşılaştırılabilecek örnekler yoktur. Sosyolojide bir teorinin her zaman ve her yerde, yani evrensele yakın bir biçimde kabul görmesini düşünmek bile zordur.

Temel teorilerde fikir birliği seviyelerinde farklılıklar olduğundan, her iki alandaki bilginin bütün yönleri ve aşamalarındaki fikir birliğinin seviyelerinde farklılıklar olacağı kabul edilmektedir. Ancak benim araştırmalarım, bilginin özü ve hududu diye adlandırdığım iki temel unsurdan meydana geldiği sonucuna beni götürmüştür.[15]

Şekil 5.1 Tabii ve Sosyal Bilimler Arasında Bulunduğu Varsayılan Farklar

Değişken	**Tabii Bilimler**	**Sosyal Bilimler**
1. Teorinin gelişmesi	Teori yüksek düzeyde gelişmiştir; araştırma paradigma tarafından yönlendirilmektedir	Teori yoktur veya düşük seviyeli genelleme vardır; paradigma öncesi aşama
2.Ölçme (Quantification)	Fikirler matematiksel dille ifade edilir	Fikirler kelimelerle ifade edilir.

15. Stephen Cole, "Hierachy of Sciences?" yayınlanmamış makale, Center for the Social Sciences, Colombia University, 1980.

3. Bilişsel fikir birliği (consensus)	Teoride, metotlarda,problemlerin öneminde kişinin katkısının önemi konularında, yüksek düzeyde fikir birliği	Teoride, metotlarda,problemlerin öneminde ve kişinin katkısının önemi konularında düşük seviyelerdeki fikir birliği
4.Tahmin edebilme	Teoriyi kullanarak ispat edilebilir tahminlerde bulunabilme	İspat edilebilir tahminlerde bulunamama
5.Eskime oranı	Daha önceleri yapılmış araştırmalar eskidiğinden, başvuruların büyük çoğunluğu yakın zamanlarda yapılan çalışmalara yapılmaktadır, ve bu da önemli bilgi birikimini ifade etmektedir	Daha önceleri yazılmış eserler yeni araştırmalar kadar önemli olduğundan son zamanlarda yapılan çalışmalara düşük düzeyde başvuruda bulunulmaktadır ve bu da düşük düzeyde önemli bilgi birikimi olduğunu göstermektedir.
6. Büyüme Oranı	"Gelişme" veya yeni bilginin gelişme hızındaki artış nisbeten hızlı	Nispeten yavaş"gelişme" veya yeni bilginin gelişme hızındaki artışın yavaşlığı

Öz [Bilgi] zaman içinde herhangi bir dönemde "verilen"i temsil eden bir dizi küçük teoriden ve çözümleme tekniğinden meydana gelmektedir. Bu nedenle yüksek öğretimin son

yıllarında öğretilen derslerin veya fizik gibi bir alanda lisansüstü ilk yıl öğrencilerine öğretilen derslerin içeriğini incelersek bu bize öz bilginin içeriği hakkında iyi bir fikir verir. Öz başlama noktasıdır yani, üretilecek yeni bilgiden farklı olarak, insanların verileni alarak bilgiyi öğrenmesidir. Öz nispeten az sayıda teoriyi içermekte ve bu teorilerin geçerliği konusunda hemen hemen evrensel bir fikir birliğinin olmasıyla belirginleşmektedir. Araştırma serhaddi diye adlandırdığım diğer bilgi unsuru herhangi bir bilim dalında faal araştırmacılar tarafından yapılan bütün çalışmaları içermektedir. Araştırma serhaddi bütün yeni bilginin üretildiği yerdir.

Eğer şimdi yapılan çalışmalara bakarsak tabii bilimler ile sosyal bilimler arasındaki anlaşmanın seviyesinde dikkate değer farkların olmadığını benim topladığım veriler göstermektedir. Örnek olarak, Ulusal Bilim Vakfının (UBV) (National Science Foundation) hangi araştırma projelerini parasal olarak nasıl desteklemeye karar verdiğini açığa çıkarmak için yaptığım bir araştırmayı burada özetlemek yerinde olacaktır.[16] Eğer bir bilimadamı temel araştırma yapmak için parasal destek almak istiyorsa, yapılacak araştırmayı belirten bir proje sunması gerekir. Temel araştırma yapmak için federal iki temel kaynaktan biri olan UBV [diğeri de Ulusal Sağlık Kurumlarıdır (USK) (National Institute of Health) parasal destek sağlayabileceğinden çok daha fazla sayıda araştırma projesi teklifi almaktadır. Hangilerini destekleyeceklerine nasıl karar veriyorlar? Akran incelemesi (peer review) sistemi kullanılmaktadır. UBV tarafından bir araştırma projesi teklifi alındığında, bu alanın yöneticisi durumundaki şahıs, aynı alanda çalışan bir gurup bilimciyi seçer ve değerlendirme için teklifi o bilim adamlarına

16. Stephen Cole, Leonard Rubin ve Jonathan Cole, peer *Review in the National Science Foundation*, Phease I Washington D.C. National Academy of Sciences, 1978.

gönderir. Bu bilimciler tarafından yapılan değerlendirmeler sonucu mali desteğin sağlanacağına veya reddedileceğine karar verilir.

Çeşitli bilimsel alanlar arasındaki anlaşmanın ölçüsü olarak, 10 değişik bilimsel alandaki farklı değerlendirmecilerin hangi ölçüde araştırma projeleri üzerinde anlaştıklarına bakma imkanını bulmuştum. Şu bilimler araştırmaya dahil edilmişti: Cebir, antropoloji, biyokimya, kimyasal dinamik, ekoloji, ekonomi, sıvı mekaniği, jeofizik, meteoroloji, ve katı hal fiziği. Başta beklentilerimin tersi olarak, bu değişik alanlardaki araştırma projeleri üzerinde değerlendirmecilerin değerlendirmelerinin farklı olmadığını gördüm. Antropoloji ve ekonomideki araştırma projelerinin değerlendirilmesinde aynen katı hal fiziği, cebir, ve biyokimyayı değerlendirmede olduğu kadar fikir birliği vardı.[17] Bu bulgular, kimin önemli araştırma yaptığı veyahut çeşitli bilimsel alanlarda önemli araştırmanın ne olduğu konularında yüksek düzeyde fikir birliğinde önemli farkların olmamasını göstermesi itibariyle diğer araştırmaları desteklemekteydi.

Serhadlerdeki (frontier) bilginin yapısı ile özdeki bilginin yapısı aynı değildir. Öz nispeten az sayıda teoriyi ve analiz tekniklerini içerirken, tabii bilimlerdeki ve aynı zamanda sosyal bilimlerdeki uçlarda (frontier) daha geniş ve gevşek bir şekilde örülmüş bilgi ağı mevcuttur. Ben uçlardaki bilgi gevşek bir şekilde örülmüştür derken bununla ne demek istiyorum? İlkin kimin önemli araştırma yaptığı, önemli problemlerin neler olduğu, hangi araştırmaya parasal destek verileceği konularında önemli ölçüde anlaşmazlıkların mevcut olduğu açığa çıkmıştır. Önemli ihtilaflara ek olarak, yine biz, araştırma uçlarında üretilen hangi fikirlerin en önemlileri olacağı konusunda

17. Jonathan R. Cole ve Stephen Cole, "Which Research Will get the Grant?" *Nature* 279 (Haziran 14, 1979): 575-76.

bilimcilerin yaptıkları tahminlerin sınırlı olduğu konusunda deliller bulunmaktadır. Bundan dolayı Henry Small, tabii bilimlerde, dergilere sunulan makalelere hakemler tarafından bilimsel değerleri konusundaki tahminler ile, yayınlandıktan sonra bu makalelerin değerlerinin göstergesi kabul edilen ve bu makalelerden yapılan iktibas sayısı arasındaki korrelasyonun zayıf olduğunu buldu.[18]

USK nun biyomedikal (biyotıp) araştırılmasının akran incelemesi sistemi araştırmasında Grace Cartter, inceleme panelleri tarafından bu araştırma projeleri için yapılan değerlendirme (rating) ile bu projelerden ortaya çıkan araştırmalardan yapılan iktibaslar arasında zayıf bir korrelasyon bulmuştur.[19] Yine, ilk defa sunulan bir projeye verilen puan (rating) ile yenilenmesi için yeniden sunulan projeye verilen puan arasındaki korrelasyon şöyle böyleydi.

Benzer sonuçları UBV nun akran incelemesi sistemi araştırmasında buldum. Akran incelemesi puanlayıcıları tarafından projelere verilen puanlar ile ortaya çıkan makaleler ile mali destek sonucu bu çalışmalara yapılan atıflar arasındaki korrelasyon zayıftı.

Ve benim araştırdığım cebir programında, UBV'nın kararından sonraki beş yıllık sürede projeleri geri çevrilenler gerçekten de kabul edilen projelerden daha üretken idiler. Her ne kadar bazı keşifler yapıldıktan hemen sonra çok önemli olarak kabul edilmektedirler ve gerçekten onların çok önemli oldukları ortaya çıkmakta ise de büyük çoğunlukla bilim ortaya çıkartıldığında bunun bilimin bu üretimine katılanlarca önemli olup olmadığı o zaman belli değildir. Hernekadar bu hususu

---

18. Henry G. Small, *Characteristics of Frequently Cited Papers In Chemistry* (Philadelphia: Inatitute For Scientific Information, 1974.

19. Grace Cartter, *Pear Review, Citations and Biomedical Research Policy; NIH Grants to Medical School Faculty* (Santa Monica, Calif. Rand Corp. 1974)

sosyal bilimler için doğru olduğunu hep varsaymışsak ta yaptığım araştırmalar bunun tabii bilimler için de doğru olduğunu göstermiştir.

Bu bölüme başlarken sorduğum soruya geri dönelim: Sosyoloji bir bilim midir? Eğer biz cevabımızı sosyolojideki araştırmacıların günlük davranışları ile tabii bilimlerdeki araştırmacıların günlük davranışlarının mukayesesine dayandırırsak, sosyolojinin gerçekten de bir bilim olduğu sonucuna varmalıyız. Her ne kadar fizikciler öz bilgi konusunda sosyologlardan daha çok fikirbirliği içinde iseler de, [bilimin] temellerini tartışma konusunda sosyologların büyük çoğunluğu, fizikçilerden daha fazla zaman harcamaktadırlar. Araştırma serhadlerinde çalışmaya gelince sosyoloji dahil bütün bölümlerin yaklaşık aynı fikir birliği içinde oldukları görülür. Her ne kadar bu konuda çok daha fazla araştırma yapılması gerekiyorsa da ilk araştırmalar yeni bilginin geliştirilmesi konusunda bize tabii bilimlerle sosyal bilimler arasındaki farkın sanıldığı kadar büyük olmadığını göstermiştir.

SOSYOLOJİK ARAŞTIRMALAR OBJEKTİF (TARAFSIZ) OLABİLİR Mİ?

Birçok yıldan beri sosyologlar toplumunda (sociological community) sosyolog için uygun rolün ne olması gerektiği konusunda heyecanlı tartışma olagelmektedir. Sosyologların üzerinde ihtilaf ettiği en azından iki sorun bulunmaktadır. Birincisi araştırmacıların çalışacakları konulara yönelmeleri ile ilgilidir. Sosyologlar, toplumsal olayların ve sosyal yapıların tarafsız gözlemcileri mi olmalıdır? Yahut ahlaken onları değerlendirmeli ve eleştirmeli midirler? Sosyolog "değerden bağımsız" mı veya "değerlere sahip" mi olmalıdır? Bu sorunun doğru

veya yanlış bir cevabı yoktur: kişinin tuttuğu taraf onun sahip olduğu değerlere bağlıdır. Ancak her iki tarafın kullandığı delillere aşina olmamız gerekir.

Değerden Bağımsız Sosyoloji mi?

Sosyolojinin değerden bağımsız olması gerektiğine inanan sosyologlar şu iddiada bulunmaktadırlar: Eğer araştırmacılar objektif olma girişiminde bulunmazlarsa ve kendi tarafgirliklerini (bias) sınırlamazlarsa, o zaman, elde ettikleri sonuçlar ve vardıkları neticelerin hiçbir meşruluğu yoktur. Mesela; bir sosyologun, toplumun belli bir kesiminde kadınlara karşı ayırımcılığın olup olmadığını araştırmaya ilgi duyduğunu varsayalım. Eğer sosyologlar ayırımcılığın olduğuna ve dahası bunun yanlış olduğuna ve bunun ortadan kaldırmasına dair güçlü bir inanca sahip iseler araştırmalarını, ayırımcılığın gerçekten de delillerini ortaya çıkarmak için planlamayacaklar mıdır? Eğer onların ayırımcılığın var olduğunu ispat arzusu, gerçeği bulma arzularından fazla ise, o zaman onlar objektif araştırma tasarlamada zorluklarla karşılaşacaklardır. Yine ayni şekilde, araştırmalarının sonuçlarını yorumlarken de zorluklarla karşılaşacaklardır. İnançlarıyla çelişen delilleri görmezlikten gelme eğilimi göstermeyecekler mi ve inançlarını destekleyen delilleri vurgulamayacaklar mıdır?

Aynı şekilde güçlü deliller eğer araştırmacıların inançlarının yanlışlığını ortaya çıkarıyorsa o zaman ne olur? Eğer sosyologlar toplumun belli bir kesiminde kadınlara karşı ayırımcılık yapıldığını ispat için yola koyuluyorlarsa ve onlar ayırımcılık için delil bulamamışlarsa, yaptıkları araştırmanın sonuçlarını yayınlamalı mıdırlar? Değerlerden bağımsız sosyolojiyi destekleyenler buna olumlu cevap vermektedirler, karşı olanlar büyük bir ihtimalle olumsuz cevap vereceklerdir.

Temel sorun, araştırma sonuçlarının güvenirliliği ile ilgilidir. Eğer araştırmacılar objektif (yansız) değillerse, neden insanlar onların araştırma sonuçlarına inansın ki? Sosyoloji, insan davranışı hakkında bilgi elde etme vasıtasından daha çok, belli değerleri veya siyasi bir ideolojiyi kaba bir biçimde haklı gösterme girişimi olabilir. Eğer sosyoloji değerden bağımsız olmazsa, ideolojiden başka birşey olmayabilir. Ve eğer sosyoloji ideoloji olursa veya belli bir ideolojinin doğruluğunu göstermek için kullanılırsa, toplumsal sorunları çözmek için hiçbir faydası olmayacaktır.

Değerden bağımsız yaklaşımı eleştirenler, elbetteki yukardaki fikri kabul etmemektedirler. Değerden bağımsız sosyolojinin iyi olup olmadığı sorununu bir tarafa bırakmaktadırlar ve bir sosyoloğun değerden bağımsız olamayacağını iddia etmektedirler. Hepimizin kendi değerleri, eğilimleri (tarafgirlikleri/bias) ve kanaatleri vardır. Onları bastırmak imkansızdır. Bunlar araştırmalarımızın planlanmasına ve sonuçların yorumlanmasına etki edeceklerdir. Eğer objektif olmaya çalışsak bile olamayız, ve bu nedenle tarafgirliklerimizi netleştirmemiz gerekir. Tarafgirliklerimizi saklama konusundaki herhangi bir girişim, sahte-objektiflikten başka birşey meydana getirmez.

Bundan başka, eğer objektif olmak mümkün olsaydı bile, araştırmacıların kendi araştırmalarının siyasi anlamlarını görmemezlikten gelmeleri ahlaksızlık olurdu. Nükleer fizikçilerin nükleer silah geliştirmede çalışmayı reddetmeleri gerektiği gibi sosyologların da "arzu edilmeyen" sonuçları olabilecek çalışmaları yayınlamayı reddetmeleri gerekir. Mesela, eğer bazı sosyolojik araştırmalar, öğrenme yeteneğindeki farkılıkların önemli biyolojik ögesinin bulunduğu inancını destekler nitelikte bazı sosyolojik bulgular sağlıyorsa, sosyolog bunu yayınlamayı reddetmelidir, çünkü ırkçılar tarafından azınlık gurup-

larına karşı devamlı bir biçimde ayırımcılık yapmayı haklı göstermek için kullanılacaktır. Toplumu ayırımcılık yapmaktan kurtarmak, bazı insanların neden diğerlerinden daha kolay öğrendiklerinden daha önemlidir.

Sosyolog Bir Teknisyen midir Yoksa Islahatcı mı?

Sosyologların tartışageldikleri ikinci belli başlı soru şudur: Sosyologlar topluma hizmete hazır "teknisyen" mi olmalıdır? Yoksa kendilerinin sahip olduğu değerlere daha da uyması için o toplumu değiştirmeye mi çalışmalıdırlar? Değerden bağımsız sosyolojiye inananlar birinci tavrı, değerden bağımsız sosyolojiyi eleştirenler de ikinci tavrı takınmaktadırlar.

Sosyologların teknisyen olarak hareket etmeleri gerektiğine inananlar, toplumun nasıl örgütlenmesi gerektiği bilimin değil, değer meselesi olduğunu benimseyenlerdir. Kapitalizmin sosyalizmden "daha iyi" mi yoksa "daha kötü"mü olduğuna bilimsel olarak karar verilemez. Gerçekten de karşılaştığımız önemli toplumsal sorunlar değerleri içermektedir. İdam cezası olmalı mıdır? Eroin meşru kılınmalı mıdır? Garantili milli gelirimiz olmalı mıdır?

Sağlık devletleştirilmeli midir? Bu sorulara verdiğimiz cevaplar [sahip olduğumuz] değerlerimize bağlıdır. Bir cevabın doğru veya yanlış olduğu bilimsel olarak ispat edilemediği için, sosyoloğun neyin olması gerektiği konusundaki fikri diğer herhangi bir insanınkinden daha değerli değildir.

Amaçlar belirlendikten sonra sosyoloğun rolü, bunları gerçekleştirmek için hangi tekniklerin etkili olacağı ve hangilerinin etkili olmayacağını topluma bildirmektir. Belkide bunlardan daha önemlisi belli bir eylem dizisinin beklenmeyen etkilerinin ne olacağıdır. Mesela kentlerde işlenen suçları dikkate alalım. Eğer toplum kent suçlarını azaltmak istiyorsa, bazı sos-

yologlar bunun en etkin tedbirinin eroinin serbest bırakılması olduğunu belirtebilirler. Suçların büyük yüzdesi New York gibi bazı şehirlerde, çalarak alışkanlıklarını devam etme zorunda olan eroin müptelaları tarafından işlendiğinden, eroinin yasal olarak serbest bırakılması suçu azaltacaktır. Ancak bu tedbir, eroin müptelalarının sayısını arttırmak gibi arzu edilmeyen bir sonuç doğurabilir. Toplum için hangisi önemlidir? Suçun azaltılması mı yoksa uyuşturucu bağımlılarının sayısını azaltmak mıdır?

Eroinin meşrulaştırılması sorunu siyasidir sosyolojik değildir savunmasını yapanlar ilk fikre (sosyologlar teknisyen olarak hareket etmelidir) diye savunanların düşüncesidir. Toplumun her üyesi bir kişi olarak bu soruya cevap verebilir ve her siyasi temsilcisini doğru olduğuna inandığı yönde davranmaya teşvik edebilir. Bu nedenle bu sorun karşısındaki görüşü herhangi bir kişinin görüşünden daha fazla geçerli değildir.

Sosyoloğun temel amacı toplumu değiştirmek olmalıdır fikrine inanan insanlar, sosyoloğun sadece bir teknisyen veya danışman olması gerektiği fikrini reddetmektedirler. Bu insanlar şunu savunmaktadırlar; eğer sosyologlar sadece teknisyen olurlarsa onlar, yönetici sınıfın sadece yağcıları olurlar. Sadece güçlü ve zengin kişiler, sosyologları çalıştırmak için yeterli paraya sahiptir, ve statükoyu devam ettirmek için bu patronların çıkarı vardır. Toplumu eleştirmek ve değiştirmeye çalışmak sosyologlar için ahlaki bir zorunluluktur. Her ne kadar toplumun nasıl örgütlenmesi gerektiğine bilimsel olarak karar verilmezsede, asıl bu husus sosyologların aktif siyasi bir rol üstlenmeleri gerektiği için yeterli nedendir. Onlar düzenin tenkitçileri ve haksızlığa uğrayanların savunucusu olmalıdırlar.

İdeolojik tartışmaların büyük çoğunluğunda tipik olduğu gibi, burada tasvir ettiğim iki tavır aslında göründükleri gibi birbirine zıt değildirler, ve sosyologların çalışmalarını sürdür-

melerinde bunların pek az etkisi vardır. İsterseniz, sosyologlar değerden bağımsız olmalı mıdır yahut olmamalımıdır sorununu dikkate alalım. İster radikal olsunlar, ister tutucu veya ister tamamen politikaya ilgisiz olsunlar bütün sosyal araştırmacılar, birkaç istisnanın dışında, araştırmalarının objektif olduğu konusunda okuyucularını iknaya çalışırlar. Hatta aşırı radikal görüşlere sahip sosyologlar bile, eğer çalışmaları bariz olarak yanlı ve öznel ise çok az kişinin araştırmalarını dikkate alacaklarının farkındadırlar. Hangi siyasi kanaate sahip olurlarsa olsunlar eğer sosyologlar meslektaşlarının kendi araştırmalarının sonuçlarını dikkate almalarını istiyorlarsa, gayelerinin tam manasıyla analitik değilse bile çalışmanın objektif bir şekilde yapıldığına onları ikna etmeleri gerekir. Bu nedenle, sosyologların büyük çoğunluğu değerden bağımsız olmanın imkansız olduğunu savunmalarına rağmen uygulamada çalışmalarına devam ederken, mümkün olduğu kadar objektif olmaya çalışırlar. Elbetteki bazı istisnalar varsa da bunlar büyük çoğunlukla diğer sosyologlar ve sosyolog olmayanlar tarafından aynı şekilde ciddiye alınmamaktadır.

Objektifliğin ulaşıldığı derecenin farklılık arzettiğini anlamak önemlidir; tamamen objektif olma ve kişisel değerleri bastırmanın sanıyoruz ki imkansız olduğu doğrudur. Bazı araştırmalar diğerlerinden daha çok araştırmacıların değerleri ve eğilimleri tarafından etkilenirler. Yayınlandıktan sonra sosyolojik araştırma herkesin ulaşabileceği açık bilgi olduğundan tarafgirliklerin görülmemesi zordur. Yapılmış bir araştırma eleştirilebilir ve yeniden yapılabilir. Açıkça tarafgir olan ve diğer araştırmacılar tarafından yeniden yapılamayacak bir araştırma yayınladıklarında güvenilirliklerini kaybederler ve araştırmaları görmemezlikten gelinir.

Değerlerin potansiyel olarak tehlikeli bir biçimde sosyolojik çalışmalara girdiği bir alan, konuların seçimidir. Tutucular

büyük bir ihtimalle toplumum gidişatının iyi olduğu alanlarda araştırma yapacaklardır ve önemli sorunların olduğu alanları görmezlikten geleceklerdir. Radikaller bunun tersini yapabilirler. Sosyologlar önemli ölçüde değişen farklı kişisel görüşlere sahip olduklarından bu ciddi bir sorun yaratmaz. Bazı sosyologların değerlerinden kaynaklanan eğilimleri belli bir konuyu görmezlikten gelmelerine neden olsa da, diğer sosyologların değer ve eğilimleri meslektaşları tarafından, görmezlikten gelinen konulara yöneltecektir.

Sosyologlar teknisyen mi olmalıdır yoksa eleştirici mi? Bu konuda sosyologların hepsinin bu tip veya şu tip olması gerekir düşüncesenin gerekli olmadığı ortadadır. İnsan girişiminin diğer alanlarında olduğu gibi bu alanda da iş bölümü, sorunu çözmektedir.

Teknisyen olarak olduğu kadar eleştirici olarak da sosyologlara ihtiyaç, sanıyoruz ki, vardır, gerçekten de bu tipte veya şu tipte veya her iki tipte birçok sosyolog vardır.

ÖZET

Geleneksel bilimsel görüşe göre, bilimi diğer bilgi türlerinden ayıran özellik, bilimcilerin deneysel gözlemler yapmak suretiyle fikirlerinin geçerliliğini test etmeye olan bağlılıklarıdır. Tecrübi verilerle desteklenmeyen teorilerin reddedilmesi gerektiği kabul edilmektedir. Bu deneysel metodu kullanarak, bilimciler, "hakikati" öğrenmeye gittikçe yaklaşacaklardır.

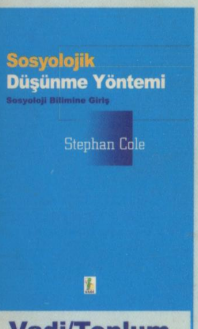
Tarihçiler, felsefeciler ve bilim sosyologları tarafından yapılan araştırmalar göstermiştirki, gerçek bilimsel süreç, geleneksel görüşün belirttiği kadar rasyonel ve birikerek artar nitelikte değildir. Thomas Khun, bilim adamlarının teorilerini çürüten tecrübi delilleri görmezlikten geldiklerini ve yeni teori-

lerin, yerini aldıkları daha önceki teorilerden, her zaman daha iyi olmadıklarını göstermiştir.

Sosyolojide teori ile tecrübi araştırma arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalar Kuhn'un görüşlerini desteklemektedir. Kendi çalışmalarında teoriyi kullanan sosyologların büyük çoğunluğu, deneysel olarak teorinin geçerliliğini test etme girişiminde bulunmamaktadırlar. Bunun yerine, teori genelinde yazarın fikirlerini meşrulaştırmak, soruları ortaya atmak ve verileri yorumlamak için kullanılır.

Her ne kadar sosyoloji, sosyologların hipotezlerini deneysel delillerle destekleme girişimleri itibariyle bir bilim ise de sosyal bilimlerin teorik olarak daha az gelişmiş olduklarına ve tabii bilimlerden daha az fikir birliği mevcut olduğuna inanılmaktadır. Benim araştırmalarım şunu göstermiştir: Eğer biz üretilme biçimiyle yeni bilgiyi dikkate alırsak, sosyal bilimlerde, tabii bilimlerdeki kadar fikir birliği vardır.

II. Dünya Savaşı'ndan bu yana devrim geçiren sosyoloji, beşeri bilimlerden daha çok doğa bilimlerine benzeyen bir değişim geçirmiştir. Bu devrimin esası, sosyal davranışı betimlemek ve yorumlamak için, çoğunlukla nicel olmak üzere, artan önemin tecrübi verilere verilmiş olmasıdır. Prensipte sosyolojinin tecrübi bir bilim olageldiği varsayılıyordu, fakat uygulamada çok yakın zamana kadar, fikirlerini ispat için dikkatle seçilen örnekleri kullanarak fikirlerini ispat etmeye çalışan ve fikirlerini test etmek için nadiren tecrübi veri toplayan teorisyenler alana hükmetmekteydi...

Bu çalışma, sosyoloji bilimine bir giriş kitabıdır ve öncelikle sosyolojiye giriş dersleri alan öğrenciler için yazılmıştır. Deneysel sosyal araştırmalar konusuna yeni başlayan öğrenciye, kavramsal bir anlayış sağlaması için hazırlanmıştır; hem nicel ve hem de nitel deneysel verilerin analizinde kullanılan mantığı vurgular. Yazarının 15 yıl boyunca öğrettiği "sosyolojiye giriş" ve "araştırma metotları" deneyimleri kendisini sosyoloji derslerinin iki temel amacı olmalıdır sonucuna ulaştırmıştır: İnsan davranışlarının sosyolojik yorumları hakkında neyin belirgin olduğunu öğrenciye öğretmek ve yine sosyologların kullandıkları metodların doğru veya yanlış olup olmadığına karar vermeyi onlara öğretmektir. Bu kitap öğrencilere kendilerinin araştırma yapmalarını öğretmeyi hedef edinmemektedir, ancak öğrencilerin okuyacakları tecrübi araştırmaları anlamalarını hedef edinmektedir. Bu amaca ulaşmak için de dikkatler metodolojik yöntemlerin esaslarını oluşturan mantığa yoğunlaştırılmış ve matematik formüllerin, grift terminolojilerin ve açık istatistiki terimlerin kullanılmasından kaçınılmıştır.

ISBN 975-7726-88-5
9 789757 726883